

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΑ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 1/15 ΑΥΓ.—1/15 ΣΕΠΤ. 1972 | ΑΡΙΘ. 15—18

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Ν

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α'

LIX. Ἐάν δέ τινες ἀπειθήσωσιν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ δι' ἡ-
μῶν εἰρημένοις, γινωσκέτωσαν, ὅτι παραπτώσει καὶ κιν-
δύνῳ οὐ μικρῷ ἑαυτοῦς ἐνδήσουσιν· 2. ἡμεῖς δὲ ἀθῶοι
ἐσόμεθα ἀπὸ ταύτης τῆς ἀμαρτίας καὶ αἰτησόμεθα ἔκτενη
5 τὴν δέησιν καὶ ἴκεσίαν ποιούμενοι, ὅπως τὸν ἀριθμὸν τὸν
κατηριθμημένον τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ
διαφυλάξῃ ἄθραυστον ὁ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων διὰ τοῦ
ἡγαπημένου παιδὸς αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐκάλεσεν
ἡμᾶς ἀπὸ σκοτότος εἰς φῶς, ἀπὸ ἀγνωσίας εἰς ἐπίγνωσιν
10 δόξης ὀνόματος αὐτοῦ, 3. ἐλπίζειν ἐπὶ τὸ ἀρχεγόνον πάσης
κτίσεως ὄνομά σου, ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας
ἡμῶν εἰς τὸ γινώσκειν σε τὸν μόνον ὕψιστον ἐν ὑψίστοις,
ἅγιον ἐν ἀγίοις ἀναπαυόμενον· τὸν ταπεινοῦντα ὕβριν ὑπε-
ρηφάνων, τὸν διαλύοντα λογισμοὺς ἐθνῶν, τὸν ποιοῦντα

7. «Δημιουργός»: Πβλ. Ἐβρ. 11.10. Ὁμοίως καὶ παρὰ Πλάτωνι: Τιμ. 28 Α κ.ά. Ὁ Κλήμης πολλάκις χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρον: π.χ. 26,1, 33,2, 35,3, 59,2, 20,6, 20, 10, 38,3 κ.ά. 8. «Παιδὸς αὐτοῦ»: Πβλ. Πράξ. 3,13, 26, 4,27, 30. Ματθ. 12,18. Διδαχὴ 9,2, 10 ἐ. 9. «Ἀπὸ σκοτότος εἰς φῶς»: Πβλ. Πράξ. 26,18. Ἦσ. 42,16. Α' Πέτρ. 2,9, 11. «ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας»: Πβλ. Ἐφ. 1,18, 13. «ἐν ἀγίοις ἀναπαυόμενον»: Πβλ. Ἦσ. 57, 15. «ὑβριν ὑπερηφάνων»: Πβλ. Ἦσ. 13,11.

1. ἀπειθήσωσιν: diffident = ἀπιστήσωσιν Α | 6. αὐτοῦ: λ. ΑΚ | 8. τοῦ κυρίου ἡμῶν ΑΚΣ: λ. Ι | 10. ἀρχεγόνον ΙΚ | 11. σοῦ ΙΚ: αὐτοῦ ΔΣ + ἅγιον | τῆς καρδίας ΚΣ.

- 15 ταπεινὸς εἰς ὕψος καὶ τοὺς ὑψηλοὺς ταπεινοῦντα, τὸν πλου-
τίζοντα καὶ πτωχίζοντα, τὸν ἀποκτείνοντα καὶ ζῆν ποιοῦντα,
μόνον εὐεργέτην πνευμάτων καὶ θεὸν πάσης σαρκός· τὸν
ἐπιβλέποντα ἐν τοῖς ἀβύσσοις, τὸν ἐπόπτην ἀνθρωπίνων ἔρ-
γων, τὸν τῶν κινδυνευόντων βοηθόν, τὸν τῶν ἀπηλπισμένων
20 σωτήρα, τὸν παντὸς πνεύματος κτίστην καὶ ἐπίσκο-
πον· τὸν πληθύνοντα ἔθνη ἐπὶ γῆς καὶ ἐκ πάντων ἐκλε-
ξάμενον τοὺς ἀγαπῶντάς σε διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἡγα-
πημένου παιδὸς σου, δι' οὗ ἡμᾶς ἐπαίδευσας, ἡγίασας, ἐτί-
μησας. 4. ἀξιοῦμέν σε, δέσποτα, βοηθὸν γενέσθαι καὶ
25 ἀντιλήπτορα ἡμῶν· τοὺς ἐν θλίψει ἡμῶν σῶσον, τοὺς πε-
πτωκότας ἔγειρον, τοῖς δεομένοις ἐπιφάνηθι, τοὺς ἀσθε-
νεῖς ἴασαι, τοὺς πλανωμένους τοῦ λαοῦ σου ἐπίστρεψον·
χόρτασον τοὺς πεινῶντας, λύτρωσαι τοὺς δεσμίους ἡμῶν,
ἐξανάστησον τοὺς ἀσθενοῦντας, παρακάλεσον τοὺς ὀλι-
30 γοψυχοῦντας· γνώτωσαν ἅπαντα τὰ ἔθνη, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς
μόνος καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ παῖς σου καὶ ἡμεῖς λαός σου
καὶ πρόβατα τῆς νομῆς σου.

14. «λογισμοὺς ἐθνῶν»: Πβλ. ψαλμ. 32,10. 15. «ὑψηλοὺς ταπεινοῦντα»: Πβλ. Ἰωβ 5,11. Ἦσ. 10,33. Ἰεζ. 21,31. Ματθ. 23,12. κ. ἄ. 16. «πτωχίζοντα»: Πβλ. Α' Βασιλ. 2,7. «ζῆν ποιοῦντα»: Πβλ. Δευτ. 32,39. Α' Βασιλ. 2,6. Δ' Βασιλ. 5,7. 17. «Θεὸν πάσης σαρκός»: Πβλ. Ἀριθ. 16,22. 27,16. Ἐβρ. 12,9. 18. «ἀβύσσοις»: Πβλ. Δαν. 3,55. Κλήμ. Α' 20,5. «ἐπόπτην»: Πβλ. Ἐσθῆρ 5,1α. 19. «ἀπηλπισμένων σωτήρα»: Πβλ. Ἰουδθ 9,11. 20 «κτίστην καὶ ἐπίσκοπον»: Πβλ. Ἀμώς 4,13. Ζαχ. 12,1. Ἦσ. 57, 16. Ἰωβ 10, 12. 23. «δι' οὗ ἡμᾶς ἐπαίδευσας, ἡγίασας, ἐτίμησας»: Πβλ. Τίτ. 2,11 ἔ. Ἰωάν. 17,17. Α' Κορ. 1,2. Ἰωάν. 12,26. Α' Πέτρ. 2,6 ἔ. 24. «βοηθὸν καὶ ἀντιλήπτορα»: Πβλ. Ψαλμ. 118,114. Ἰουδθ 9,11. 25. «πεπτωκότας ἔγειρον»: Πβλ. Ψαλμ. 144,14. 26. «τοὺς ἀσθενεῖς... πλανωμένους...»: Πβλ. Ἰεζ. 34,4. 16. 38. «Σὺ εἶ ὁ Θεὸς μόνος»: Πβλ. Γ' Βασιλ. 8,60. Δ' Βασιλ. 19,19. Ἰεζ. 26,23. 31 «ὁ παῖς σου»: Πβλ. Ἰωάν. 17,3 καὶ ἀνωτέρω. 32. «πρόβατα τῆς νομῆς σου»: Πβλ. Ψαλμ. 78,13.

15. ταπεινὸς ΙΣ : ταπεινὸν Λ: λ.Κ | 16. ἀποκτείνοντα ΙΚ: + καὶ σῶζοντα Λ (= et salvas) Σ (= et redimit) | 17. εὐεργέτην Ι: εὐρετὴν ΔΣ : 20. κτίστην Κ | 24. σε ΛΚΣ : λ. Ι | 25. ἡμῶν ΙΣ : λ. ΛΚ | σῶσον ΛΚΣ : + τοὺς ταπεινοὺς ἐλέησον Ι | 26/27. ἀσθενεῖς ΛΚΣ: ἀσεβεῖς Ι | 30. σε Ι : λ. ΛΚΣ.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

(Ἀπόδοσις εἰς ἀπλὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν).

LIX. Ἐάν δὲ μερικοὶ ἀπειθήσουν εἰς ὅσα εἶπεν Αὐτὸς διὰ μέσου ἡμῶν, ἃς γνωρίζουν ὅτι θὰ ἐμπλέξουν τὸν ἑαυτὸν των εἰς παράβασιν καὶ κίνδυνον ὄχι μικρόν· 2. Ἡμεῖς δὲ θὰ εἴμεθα ἀθῶοι ἀπὸ αὐτῆν τὴν ἁμαρτίαν καὶ θὰ παρακαλέσωμεν κάμνοντες μακρὰν τὴν δέησιν (τὴν προσευχὴν) καὶ τὴν ἰκεσίαν, ὅπως τὸν ἀριθμὸν ποῦ ἔχει ὑπολογισθῆ τῶν ἐκλεκτῶν Αὐτοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον διαφυλάξῃ ἄθραυστον ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων διὰ τοῦ ἀγαπημένου Υἱοῦ Αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ Ὁποίου μᾶς ἐκάλεσεν «ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς», ἀπὸ τὴν ἀγνωσίαν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ. 3. (Μᾶς ἐκάλεσε) νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὸ ἀρχέγονον πάσης κτίσεως ὄνομά Σου, ἀφοῦ ἤνοιξε «τὰ μάτια τῆς καρδιάς μας», ὥστε νὰ γνωρίζωμεν Σὲ τὸν μόνον «ὑψιστον ἐν τοῖς ὑψίστοις» (ἐν τοῖς οὐρανοῖς), τὸν ἅγιον ποῦ ἀναπαύεται ἐν μέσῳ τῶν ἁγίων· Αὐτὸν ποῦ ταπεινώνει τὴν ὕβριν τῶν ὑπερηφάνων, Αὐτὸν ποῦ διαλύει τοὺς (πονηροὺς) διαλογισμοὺς τῶν ἐθνῶν, Αὐτὸν ποῦ κάμνει τοὺς ταπεινοὺς (ν' ἀναβοῦν) εἰς ὕψος καὶ ταπεινώνει τοὺς ὑψηλοὺς (τοὺς ὑπερηφάνους), Αὐτὸν ποῦ πλουτίζει (τοὺς πτωχοὺς) καὶ πτωχίζει (τοὺς πλουσίους), Αὐτὸν ποῦ ἀποκτείνει (τοὺς ἁμαρτωλοὺς) καὶ δίνει ζωὴν (εἰς τοὺς δικαίους), τὸν μόνον εὐεργέτην τῶν πνευμάτων (τῶν ἀγαθῶν) καὶ Θεὸν κάθε σαρκός· Αὐτὸν ποῦ ἐπιβλέπει (ἐπιστατεῖ) μέσα εἰς τὰς ἀβύσσους, τὸν ἐπόπτην τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων, τὸν βοηθὸν ἐκείνων ποῦ κινδυνεύουν, «τὸν Σωτῆρα τῶν ἀπηλπισμένων», τὸν κτίστην (τὸν πλάστην καὶ δημιουργόν) κάθε πνευματικοῦ ὄντος καὶ τὸν ἐπίσκοπον (τῶν ὅλων)· Αὐτὸν ποῦ πληθύνει τὰ ἔθνη (τοὺς λαοὺς τῶν ἐθνῶν) ἐπὶ τῆς γῆς καὶ Αὐτὸν ποῦ ἐξέλεξεν ὅλους ποῦ Σὲ ἀγαποῦν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀγαπημένου Υἱοῦ Σου, διὰ τοῦ Ὁποίου ἐπαίδευσες (ἐμόρφωσες) ὅλους ἡμᾶς, μᾶς ἠγίασες, μᾶς ἐτίμησες. 4. Σὲ ἰκε-

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Νά συμβάλη και ἡ Ἐκκλησία.

Ὡς ἀνεκοινώθη διὰ τοῦ Τύπου, προσφάτως προσετέθη καὶ ἡ Νορβηγία εἰς τὴν χορείαν τῶν προηγμένων Κρατῶν, ὅπου διὰ νόμον καὶ αὐταὶ αἱ καπνοβιομηχανικαὶ ἐταιρίαι ὑποχρεοῦνται νὰ συμμετέχουν εἰς τὴν διαφωτιστικὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν βλαβερῶν εἰς τὴν ὑγείαν συνεπειῶν τοῦ καπνίσματος. Ἡ ἐπιστήμη σημερον κατέδειξε τὰς συνεπείας ταύτας. Οὕτως, εἰς τὴν ἠθικὴν πλευρὰν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ καπνίσματος, προστίθεται τώρα καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ, ἡ ὁποία ἔχει τὴν ἰδικήν της εὐγλωττον πειθῶ. Τὸ κάπνισμα εἶναι δυστυχῶς μία συνήθεια, ἡ ὁποία αἰχμαλωτίζει καὶ ἀμβλύνει τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως τοῦ ἀτόμου, καθιστῶσα αὐτὸ ἀνίκανον, εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις, νὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὴν ἠθικῶς καὶ σωματικῶς ὀλεθρίαν αὐτὴν ἕξιν. Εἶναι λοιπὸν ἐπιβεβλημένη ἡ συμμετοχὴ καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν, πὸν χαρακτηρίζει ὅλας τὰς προηγμένας Χώρας τῆς οἰκουμένης. Διὰ τοῦ φρονηματιστικοῦ της ἔργου, ἀσκουμένου μὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν ἐν γένει πνευματικὴν μέριμναν, δύναται ἀσφαλῶς ἡ Ἐκκλησία κατὰ πολὺ νὰ συμβάλη εἰς τὸν περιορισμὸν ἢ καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῆς κακῆς αὐτῆς ἕξεως, ἰδίως εἰς τὰς τάξεις τῶν νέων, οἱ ὅποιοι νομίζουν συνήθως ὅτι τὸ κάπνισμα εἶναι δεῖγμα ... ἐηλικιωσέως των.

τεύομεν, Δέσποτα, νὰ γίνης «βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν». Σῶσον ὅσους εὐρίσκονται σὲ θλίψεις, σήκωσε καὶ πάλι ὅσους ἔπεσαν (σὲ δυστυχίας), παρουσιάσου εἰς ὅσους ἔχουν ἀνάγκας, θεράπευσον τοὺς ἀσθενεῖς, ἐπίστρεψε ὅσους ἀπὸ τὸν λαόν Σου ἐπλανήθησαν· χόρτασε τοὺς πεινασμένους, ἀπολύτρωσε τοὺς αἰχμαλώτους μας (τοὺς δεσμίους), ἀνάστησε τοὺς ἀρρώστους, παρηγόρησε τοὺς λιγοψύχους· «εἶθε νὰ γνωρίσουν ὅλα τὰ ἔθνη, ὅτι Σὺ εἶσαι ὁ Θεὸς μόνος καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Υἱὸς Σου καὶ ἡμεῖς ὁ λαὸς Σου καὶ τὰ πρόβατα τῆς νομῆς Σου (τῆς ποιμένης Σου)».

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Αἱ Ἐνοριακαὶ Βιβλιοθήκαι.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ὁ «Ἐφημέριος» συνιστᾷ εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας μας τὴν διοργάνωσιν ἐνοριακῆς Βιβλιοθήκης πρὸς ὄφελος τῶν πνευματικῶν των τέκνων. Αἱ θρησκευτικαὶ ἐκδόσεις εἶναι τόσον ἄφθονοι καὶ συνήθως φθιναὶ εἰς τὴν Χώραν μας, ὥστε μὲ ὀλίγην καλὴν θέλησιν δύναται ἐκάστη ἐνορία νὰ διαθέτῃ μίαν τοιαύτην Βιβλιοθήκην, ἡ ὁποία ἠμπορεῖ ἄλλωστε, κατὰ ἓν μέρος, νὰ προέρχεται καὶ ἐκ δωρεῶν τῶν ἰδίων τῶν ἐνοριτῶν. Ἡ Βιβλιοθήκη αὕτη, δανευστικοῦ τύπου, ἀποτελεῖ σπουδαῖον στοιχεῖον εἰς τὸν πνευματικὸν καταρτισμὸν τῶν μελῶν τῆς ἐνορίας. Συμπληρῶνει τὸ κήρυγμα καὶ τὰς ἄλλας ποιμαντικὰς εὐλογίας πρὸς ἐποικοδομὴν τῶν πιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνάνηψιν τῶν ἐξ αὐτῶν χλιαρῶν καὶ ἀκατατοπίστων εἰς τὰ περὶ τὴν πίστιν. Μὲ πενιχρὰ ἔστω κεφάλαια, ἀλλὰ πολλὴν καλὴν θέλησιν, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσῃ κάθε ἐνορία τὴν Βιβλιοθήκην της καὶ νὰ σημειωθῇ οὕτω μεγαλυτέρα ἀπόδοσις εἰς τὸ ποιμαντικὸν ἔργον.

Τὰ ἔργα παιδικῆς Λογοτεχνίας.

Τεραστία ὄντως εἶναι ἡ κυκλοφορία καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ παιδικοῦ βιβλίου. Χρειαζέται ὁμως προσοχὴ ἐκ μέρους τῆς Οἰκογενείας, τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε τὰ παιδιὰ μας νὰ τρέφονται πνευματικῶς ἀπὸ τὰς πράγματι καλὰς μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ἐκδόσεων τούτων. Διότι δὲν εἶναι ὅλαι ὕγιους ἠθικῶς περιεχομένου. Ἡ δίψα τῆς τρυφερῆς ἡλικίας διὰ ἱστορίας πλήρεις περιπετειῶν τυγχάνει ἐκμεταλλεύσεως ἐκ μέρους ἐνίων ἐκδοτῶν, εἰς τὰ κυκλοφοροῦντα ὑπὸ τῶν ὁποίων βιβλία καὶ περιοδικὰ προβάλλονται ὡς ἀξιόμιμηται ἠθικαὶ ἀξίαι ἢ βία, ἢ ἀδικία καὶ τὰ βάνασα ἦθη. Ἰδιαιτέρως, οἱ αἰδεσ. Ἐφημέριοι καλὸν θὰ ἦτο νὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν των εἰς αὐτὸν τὸν τομέα, νὰ εἶναι καλῶς ἐνημερωμένοι καὶ οὕτω νὰ συνιστοῦν τὰ ὄντως καλὰ παιδικὰ βιβλία, ἀποτρέποντες παραλλήλως τὴν ἀνάγνωσιν ἄλλων, ἀμφιβόλου ἠθικοπλαστικοῦ περιεχομένου.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

Τὴν 26ην Φεβρουαρίου 1972, ὁμιλοῦντες ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐπὶ τοῦ θέματος «Φαινομενολογία τοῦ γνησίου ὀρθοδόξου πνεύματος καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀποκλίσεων», ἐτονίσαμεν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι «ὁ ὡς γνήσιος ὀρθόδοξος ὑπὸ πάντων ἀναγνωριζόμενος Θεόδωρος Στουδίτης ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ὀρθοδόξου λατρείας μέγας νεωτεριστής, συμβαλόμενος ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν προώθησιν τῆς συνδέσεως τοῦ μοναχισμοῦ μετὰ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν ἐπικράτησιν νέου Τυπικοῦ συνενοῦντος τὴν «Ἱεροσολυμητικὴν» μετὰ τῆς «Κωνσταντινουπολιτικῆς» παραδόσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ νὰ εἰσδύσουν εἰς τὸν ἐξ Ἱεροσολύμων καὶ διῆ ἐκ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα ὁρμώμενον καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐπιζήσαντα μοναχικὸν τύπον τῶν ἀκολουθιῶν πλεῖστα στοιχεῖα ἐκ τοῦ ἐκτοπισθέντος ἁσματικοῦ ἢ βυζαντινοῦ κοσμικοῦ τύπου, ὅστις, ἂν καὶ παρεμερίσθη, κατ' οὐσίαν κατέκτησε καὶ αὐτὰς τὰς ἀκολουθίας τοῦ μοναχικοῦ τύπου, ἐμψυχώσας ταύτας διὰ τοῦ πνεύματός του καὶ καταστήσας ταύτας πολὺ ἁσματικωτέρας ἐκεῖνου. Ἡ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Τυπικοῦ συμβολὴ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὑπῆρξε τὸ κορύφωμα τῆς τάσεως, καθ' ἣν οἱ μοναχοί, οἱ τέως πολέμοι, κατὰ τὸ πλεῖστον, «τῆς μελωδίας καὶ τῶν μετ' αὐτῆς συνδεδεμένων τροπαρίων, ἐγένοντο οἱ θερμότεροι καλλιεργηταὶ καὶ φύλακες τούτων... Τὰ μοναστήρια ἀπέβησαν ἔκτοτε τὰ κατ' ἐξοχὴν φυτώρια τῶν μουσῶν, αἱ δὲ ἀκολουθίαι ἁσματικώταται»¹. Ὡς γνωστόν, ὁ

1. Εὐαγγέλου Ἀντωνιάδου, Περὶ τοῦ ἁσματικοῦ ἢ βυζαντινοῦ κοσμικοῦ τύπου τῶν ἀκολουθιῶν τῆς ἡμερονυκτίου προσευχῆς, περ. «Θεολογία», τόμ. 20 (1949), σελ. 721. Πρβλ. Alexander Schmemmann, Introduction to liturgical Theology, London 1966, σελ. 152-154.

Συμεών Θεσσαλονίκης ἦτο θιασώτης καὶ ἔνθερμος κήρυξ τῶν ὑπὸ τῆς μοναχικῆς κινήσεως ἐκτοπισθεισῶν παλαιότερων ἀκολουθιῶν τοῦ ἁσματικοῦ τυπικοῦ τῆς μεγάλης ἢ καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ καὶ παλαιότερον «καὶ πᾶσαι εἶχον ἐκκλησίαι»².

Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐσυνόπτως μνημονευθεῖσα ὕφ' ἡμῶν ἱστορία τῶν σχέσεων τοῦ κοσμικοῦ καὶ τοῦ μοναχικοῦ τύπου τῆς ὀρθοδόξου λατρείας³ ἀνάγει τὴν σκέψιν ἡμῶν εἰς μίαν μακραίωνα λειτουργικὴν ἐξέλιξιν, συντελεσθεῖσαν ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ περιλαμβάνουσαν ἀξιολόγους σταθμούς, οἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ διδάξουν πολλὰ καὶ εἰς τοὺς σημερινούς Ὀρθοδόξους, οἵτινες ποθοῦν τὴν σύνδεσιν τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος μετὰ τῆς λατρείας κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ σύνδεσις αὕτη νὰ εἶναι περισσότερον ζῶσα καὶ ἐνσυνείδητος καὶ νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὴν σημερινὴν πνευματικὴν βίόσφαιραν καὶ τὰς σημερινὰς οἰκολογικὰς ἀνάγκας τοῦ πληρώματος τούτου. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν σημείων τῆς περὶ ἧς ὁ λόλος λειτουργικῆς ἐξελίξεως, ἅτινα εἶναι δυνατόν νὰ καθοδηγήσουν πῶς ἡμᾶς εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ αἰτήματος τῆς ἀναζωπυρήσεως τοῦ λειτουργικοῦ πνεύματος καὶ τῆς λατρευτικῆς ζωῆς, εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ γράφοντος, τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ μνημονευθεῖσα ἐξέλιξις τοῦ κοσμικοῦ καὶ τοῦ μοναχικοῦ τύπου τῶν ἀκολουθιῶν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ λατρεία μας οὐδέποτε ὑπῆρξε στατικὴ καὶ ἀπολελιθωμένη, ἀλλὰ κατὰ καιροὺς προσηρμόζετο εἰς τὰς ἐκάστοτε ζωτικὰς πνευ-

---

2. Migne Ἐ. Π., τόμ. 155, στ. 908. Πλείονα περὶ τῆς στάσεως Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης ἐναντι τοῦ ἁσματικοῦ ἢ βυζαντινοῦ κοσμικοῦ τύπου τῶν ἀκολουθιῶν ἰδὲ ἐν Εὐαγγ. Ἀ ν τ ω ν ι ἄ δ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., περ. «Θεολογία», τόμ. 20-22, ἔτος 1949 ἕως 1951. Πρβλ. Ἰωάννου Μ. Φ ο υ ν τ ο ὑ λ η, Τὸ λειτουργικὸν ἔργον Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1965, σελ. 141 ἔξ.

3. Εὐαγγέλου Θεοδώρου, Φαινομενολογία τοῦ γνησίου ὀρθοδόξου πνεύματος καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀποκλίσεων, ἐν Ἀθήναις 1972, σελ. 21-22.

ματικὰς ἀνάγκας τῶν πιστῶν. Δι' αὐτὸ ἡ ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου λατρείας γνωρίζει πλείστας ἀλλαγὰς, μεταρρυθμίσεις καὶ νεωτερισμούς, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν τῶν ἀκολουθιῶν τῆς ἡμερονυκτίου προσευχῆς. Ἐάν διὰ τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ κέντρον τῆς λατρείας εὐχαριστιακὴν Θεῖαν Λειτουργίαν, ἣτις ἀφορᾷ εἰς τὴν τελεσιουργίαν τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ἡ Ἐκκλησία ὀλίγον κατ' ὀλίγον περιώρισε—χωρὶς νὰ ἀποβάλλῃ τελείως—τὴν κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας λίαν ἀνεπτυγμένην τάσιν τῆς δημιουργίας ποικίλων νέων μορφῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐδημιούργησε τὸ πλῆθος τῶν ἐν πάσῃ περιπτώσει μὴ ἀπομακρυνομένων οὐσιωδῶς ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ πυρῆνος παλαιοχριστιανικῶν ἀναφορῶν καὶ λειτουργικῶν τύπων⁴, διὰ τὰς ἀκολουθίας τοῦ ἡμερονυκτίου ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπῆρξε περισσότερον φιλελευθέρα, ἀποφεύγουσα τὴν ὁμοιομορφίαν καὶ ἐνθαρρύνουσα «πλουραλισμόν» μορφῶν, ποικιλλουσῶν ἀναλόγως πρὸς τὰς τοπικὰς παραδόσεις καὶ τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν πιστῶν. Μάλιστα χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι ἡ μεταρρυθμιστικὴ προσπάθεια σχεδὸν πάντοτε ἀνελαμβάνετο εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπὸ ἱεραρχῶν ἢ μοναχῶν ἢ ὑμνογράφων, ἄνευ οἰασδήποτε ἀποφάσεως οἰκουμενικῆς ἢ ἔστω τοπικῆς συνόδου. Ὅθεν προδίδει ἄγνοιαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι οἰαδήποτε ἐπέμβασις ἢ ὑπόδειξις σημερινοῦ τινος ἱεράρχου ἢ πνευματικοῦ κέντρου πρὸς ἀναζωπύρησιν δευτερευούσης πτυχῆς τινος τῆς λατρείας εἶναι δῆθεν ἀπαράδεκτος νεωτερισμός, ἐφ' ὅσον δὲν στηρίζεται εἰς ἀπόφασιν πανορθόδοξου συνόδου! Ὡς ἐτονίσσαμεν εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ὁμιλίαν ἡμῶν, «μὲ τὴν λογικὴν τῶν ἡμιμαθῶν «οὐκ κατ' ἐπίγνωσιν» ζηλωτῶν, οἱ δικαίως ὡς πρόμαχοι τῆς Ὁρθοδοξίας θεωρούμενοι Μητροπολίτης Κρήτης Ἀνδρέας ὁ Ἱεροσολυμίτης, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, οἱ Στουδίται Θεόδωρος καὶ Ἰωσήφ, ὁ ἐκ Σικελίας διάσημος ὑμνογρά-

4. Ἴδὲ σχετικῶς ἐν Παναγ. Τρεμπέλα, Οἱ λειτουργικοὶ τύποι τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀνατολῆς, Ἀθήναι 1961. Εὐαγγέλου Θεοδώρου, Ἡ ποικιλία τῶν λειτουργικῶν τύπων, περ. «Ἐφημέριος», ἔτος 1967.

φος Ἰωσήφ καὶ πλείστοι ἄλλοι θὰ ἔπρεπε νὰ στιγματισθοῦν ὡς νεωτερισταί, διότι συνήργησαν εἰς τὸ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ νεωτερίζουσα τάσις τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν παλαιότερων ὕμνων καὶ περιφήμων κοντακίων, τῶν ὁποίων μόνον σπαράγματα σφύζονται ἐν τῇ ἰσχυροῦσῃ λατρείᾳ, ὑπὸ τῶν κανόνων, οἵτινες ἔχουν ποικίλον ἀριθμὸν ᾠδῶν»⁵.

2) Ἡ Ἐκκλησία, διεπομένη ὑπὸ τοῦ γνησίου ἐκκλησιαστικοῦ κριτηρίου τῆς καταφάσεως καὶ παραδοχῆς παντὸς ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀνέχεται τὴν λειτουργικὴν ἐξέλιξιν, ἀκόμη καὶ ἐὰν πρόκειται δι' αὐτῆς νὰ περιέλθουν εἰς ἀχρηστίαν συνοδικοί τινες κανόνες. Οὕτω λ.χ. ἡ ἱστορία τῶν ἀκολουθιῶν τῆς νυκθήμερου προσευχῆς ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ συσχηματισθεὶς πρὸς τὸν κοσμικὸν καὶ ἄσματικώτερος αὐτοῦ καταστάς μοναχικὸς τύπος τῶν ἀκολουθιῶν δεδικαιολογημένως ἠγγόνησε τὸ γράμμα τοῦ 59ου κανόνος τῆς ἐν Λαοδικεῖᾳ συνόδου, ὅστις ἀπαγορεύει τὴν λειτουργικὴν χρῆσιν παντὸς μὴ βιβλικοῦ ποιητικοῦ κειμένου. Ὡς ὀρθῶς ἔχει παρατηρηθῆ, ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου «βία τῶν πραγμάτων ἦτο ἰσχυροτέρα πάσης ἀπαγορεύσεως»⁶.

3) Ὡσαύτως ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τοὺς πρὸ τῆς Εἰκονομαχίας χρόνους, ἐκ λόγων ποιμαντικῆς συνέσεως καὶ προσαρμογῆς εἰς τὰς βιοτικὰς συνθήκας καὶ τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τῶν ἐν τῇ κοινῇ ζωτῶν λαϊκῶν μελῶν της, εἶχεν ἐπιτρέψει τὴν διὰ τοῦς λαϊκοὺς διαφοροποίησιν τοῦ τύπου τῆς λατρείας κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον ἐνθεν μὲν εἰς τὸ αἴτημα τῆς διατηρήσεως ἐν τῇ λατρείᾳ ἀρχαϊκῶν (λ.χ. βιβλικῶν) στοιχείων, ἐτέρωθεν δὲ

---

5. Εὐαγγέλου Θεοδώρου, Φαινομενολογία τοῦ γνησίου ὀρθοδόξου πνεύματος..., σελ. 20-21. Πλείονα σχετικῶς ἰδὲ ἐν Ἄνδρ. Φυτράκη, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ποίησις κατὰ τὰς κυριώτερας αὐτῆς φάσεις, Ἀθῆναι 1957. Νικολάου Τομαδάκη, Εἰσαγωγή εἰς τὴν βυζαντινὴν φιλολογίαν, ἐν Ἀθῆναις 1952, σελ. 158 ἐξ. Εὐαγγέλου Θεοδώρου, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριφδίου, ἐν Ἀθῆναις 1958, σελ. 36-37.

6. Εὐαγγ. Ἀντωνιάδου, ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. 20 (1949), σελ. 716.

εἰς τὴν ἐπιδιώξιν τῆς βραχύτητος τῶν ἀκολουθιῶν, τρίτον εἰς τὸν—ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰ ἐν τοῖς μοναστηρίοις κρατοῦντα—περιορισμὸν τῶν χρόνων τῆς ἡμερονυκτίου προσευχῆς κατ' οὐσίαν μόνον εἰς δύο (ἦτοι τὸν τῆς πρωΐας καὶ τὸν τῆς ἑσπέρας) καὶ τέλος εἰς τὴν διὰ τῆς πλέον ἐπιμεμελημένης μελωδίας ἱκανοποίησιν τῶν αἰσθητικῶν ἀπαιτήσεων τῶν πιστῶν.

4) Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ εἰς τὰς ἀκολουθίας τῆς νυχθημέρου προσευχῆς ἐπικράτησις τῆς μελωδίας τῶν τροπαρίων καὶ κανόνων, τὴν ὁποίαν οἱ αὐστηρότεροι τῶν μοναχῶν ἐθεώρουν ὡς ἀπάδουσαν εἰς τὸ ἀνώτερον πνευματικὸν ἦθος καὶ ὡς κατάλληλον μόνον διὰ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ζῶντας Χριστιανούς⁷.

---

7. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἐξῆς παραδείγματα: "Ὅταν νεαρὸς μοναχὸς εἶπεν εἰς τὸν αἰγύπτιον ἀββᾶν Παμβῶ (δ' ἐκ.) «'Αββᾶ, ἐν ἀφωνεῖα δαπανῶμεν τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ καὶ οὔτε κανόνας, οὔτε τροπάρια ψάλλομεν», τότε ὁ ἀββᾶς οὗτος ἔδωκε τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν: «Ὅναι ἡμῖν, τέκνον, ὅτι ἔφθασαν αἱ ἡμέραι, ἐν αἷς ὑπολείνουσιν οἱ μοναχοὶ τὴν στερεάν τροφήν, τὴν διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ρηθεῖσαν καὶ ἐξακολουθήσουσιν ἄσματα καὶ ἤχους. Ποία γὰρ κατάνυξις, ποῖα δάκρυα τίκονται ἐκ τῶν τροπαρίων; Εἰ γὰρ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ παριστάμεθα, ἐν πολλῇ κατανύξει ὀφείλομεν ἴστασθαι καὶ οὐχὶ ἐν μετεωρισμῷ. Καὶ γὰρ οὐκ ἐξ ἡλθοῦν οἱ μοναχοὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ, ἵνα... μετεωρίζωνται καὶ μελωδῶσιν ἄσματα καὶ ρυθμίζωσιν ἤχους» (J. P. Pitra, Hymnographie de l'Église grecque, Rome 1867, σελ. 43 ἐξ. Πρβλ. τοῦ ἰδίου, Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta, τόμ. 2, Roma 1868, σελ. 220 ἐξ. Πρβλ. καὶ W. Christ et M. Paranićas, Anthologia graeca carminum christianorum, Lipsiae, 1871, σελ. XXIX-XXXII). Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς προφητεία τοῦ Παμβῶ: «Ἰδοὺ γὰρ λέγω σοι, τέκνον, ὅτι ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅτε φθαροῦσιν οἱ Χριστιανοὶ τὰς βίβλους τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν θεσπεσίων προφητῶν, λειπαίνοντες τὰς ἁγίας Γραφὰς καὶ γράφοντες τροπάρια καὶ ἑλληνικοὺς λόγους καὶ χυθῆσεται ὁ νοῦς εἰς ταῦτα, ἐκείνων δὲ ἀποστήσεται» (Παύλου τοῦ Ἐδεργετηνοῦ, Συναγωγὴ ρημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν Πατέρων, Κωνσταντινουπόλις, 1861, σελ. 39). Τὴν ε' ἐκ. ἡγούμενος τῆς Αἰγύπτου ἔλεγε τὰ ἐξῆς: «Τὸ τροπάρια καὶ κανόνας ψάλλειν καὶ ἤχους μελίξειν τοῖς κατὰ κόσμον ἱερεῦσι τε καὶ τοῖς λοιποῖς ἀρμόζον[ἐστι], διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ λαὸς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις συναθροίζεσθαι εἰώθει τοῖς δὲ μοναχοῖς, τοῖς μακρὰν τῶν τοῦ κόσμου θορύβων διάγουσι, τὸ τοιοῦτον οὐ μόνον ἀσύμφορον

Ἐντεῦθεν οἱ μοναχοὶ οὗτοι εἶχον ἴδιον τύπον λατρείας, ἀντιδιαστελλόμενον πρὸς τὸν κοσμικὸν ἢ «ἄσματικόν». Περὶ τοὺς χρόνους τῆς Εἰκονομαχίας κορυφαῖοι μοναχοί, διεπόμενοι ὑπὸ τοῦ αἰτήματος τῆς μεταδόσεως εἰς πάντας τοὺς πιστοὺς νέων συνθημάτων, δὲν ἐδίστασαν νὰ παρουσιασθῶν ὡς νεωτερισταὶ καὶ νὰ ἀγωνισθῶν διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἐμπεπλουτισμένου διὰ πλήθους νέων ὕμνων μοναχικοῦ τύπου τῆς λατρείας καὶ διὰ τὸν ὀριστικὸν ἐξοβελισμὸν τῆς εἰς τὸν κοσμικὸν ἢ «ἄσματικόν» τύπον ἀναφερομένης σεβαστῆς καὶ ἀρχαιοτάτης «παραδόσεως τῶν πατέρων», πρὸς—ἔστω μερικὴν—ἐπαναφορὰν τῆς ὁποίας μεταίως ἠγωνίσθη μετὰ ρωμαντικῆς διαθέσεως Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης, ποιούμενος ὑπὲρ αὐτῆς ἐκκλήσεις, οἷα ἡ ἐξῆς: «Καὶ δέομαι ὑμῶν ἐν Χριστῷ συντηρεῖσθαι ταύτην τὴν τάξιν μέχρι παντὸς ὡς σπινθηρὰ τινα θεῖον μένειν ἐν ἡμῖν τ ἢ ν π α ρ ἄ δ ο σ ι ν τ ὶ ν Π α τ ῆ ρ ω ν· ἦν καὶ ἡμεῖς» βουλόμεθα «ἀσινῆ τηρεῖσθαι καὶ μένειν»⁸. Ἡ προσπάθεια τοῦ Συμεὼν Θεσσαλονίκης ὑπὲρ τοῦ κοσμικοῦ ἢ «ἄσματικοῦ» τύπου δύναται νὰ ἐξηγηθῆ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ τύπος οὗτος «διεφύλαξε γνησιώτερον πλειότερα ἀρχαῖκὰ στοιχεῖα ἢ ὁ πλουσιώτερον διαμορφωθείς καὶ διακοσμηθείς μοναχικός, ὁ πλούσιος διάκοσμος τοῦ ὁποίου καὶ τὰ ἐν ἀφθονίᾳ εἰσαχθέντα νεωτεριστικὰ στοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως ἐπεσκίασαν βαθέως ἐνιαχοῦ καὶ κατέστησαν ἀγνώριστον σχεδὸν τὴν ἀρχικὴν μορφήν τῶν ἀκολουθιῶν». Αἱ ἀκολουθίαι τοῦ κοσμικοῦ τύπου ἐν συνόλῳ θεωρούμεναι διεπνέοντο ὑπὸ συντηρητικωτέρου ἢ αἱ τοῦ μοναχικοῦ τύπου ἀκολουθίαι πνεύματος, ἐν αἷς «τὸ μὲν βιβλικὸν στοιχεῖον ἐξετοπίσθη ἢ τοῦλάχιστον σημαντι-

ἔστι, ἀλλὰ καὶ βλάβης πολλὰ κίς γίνεται πρόξενον» (J. Pitra, Hymnographie de l' église grecque, σελ. 41ἔξ.). Ὡσαύτως τὸν στ' αἰῶνα αἱ ἀκολουθίαι τῶν Σιναϊτῶν μοναχῶν ἐστεροῦντο παντελῶς οἰοῦδηποτε τροπαρίου, διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἠγουμένου Νεῖλου ὑφίστατο διάκρισις μετὰ τῶν κοσμικῶν καὶ τῶν μοναχικῶν ἀκολουθιῶν (J. P. Pitra, Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta, τόμ. 1, Roma 1864, σελ. 220-221). Εὐαγγέλου Ἀντωνιάδου, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 20 (1949), σελ. 717-719.

8. Migne Ἐ. Π. 155, στ. 556.

κῶς περιωρίσθη παρά τῶν ὀχληρῶς πολλαπλασιασθέντων ἐπαλλήλων καί ἐκ μακρῶν τροπαρίων συνισταμένων κανόνων καί λοιπῶν στιχηρῶν λεγομένων ἢ ἀποστίχων τροπαρίων, τὰ δὲ ψαλμικά ἀκροστίχια ἐξηφανίσθησαν σχεδὸν τελείως⁹.

5) Ὁ διὰ τῆς θύρας ἐκδιωχθεὶς κοσμικὸς τύπος τῆς λατρείας ἐπανῆλθε κατ' οὐσίαν διὰ τοῦ παραθύρου. Ἡ νίκη τοῦ μοναχικοῦ τύπου τῶν ἀκολουθιῶν συνετελέσθη, ἀφοῦ προηγουμένως οὗτος ἠκαιοποιήθη σπουδαιότατα εἰδολογικὰ γνωρίσματα τοῦ κοσμικοῦ τύπου τῆς λατρείας. Οὕτως αὐτοὶ οἱ αὐστηρότεροι τῶν μοναχῶν, «οἱ τῶς πολέμιοι τῆς μελωδίας καὶ τῶν μετ' αὐτῆς συνδεδεμένων τροπαρίων, ἐγένοντο οἱ θερμότεροι καλλιεργηταὶ καὶ φύλακες τούτων, ἀφ' οἷου ἰδίως ἀνεφάνησαν ἐκ τῶν τάξεων αὐτῶν οἱ περίφημοι ποιηταὶ τῶν κανόνων καὶ τῶν τριφθίων, οἱ μεγάλοι ὕμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας». Οὕτω «τὰ μοναστήρια ἀπέβησαν ἔκτοτε τὰ κατ' ἐξοχὴν φυτώρια τῶν μουσῶν»¹⁰, ὡς ἐσημειώθη καὶ προηγουμένως, παρά τὸ γεγονός, ὅτι, ὡς συμβαίνει πάντοτε διὰ τῶν αἰῶνων εἰς πᾶσαν περίπτωσιν νεωτερισμοῦ, ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἐκ τῶν μοναχῶν περιφρονησαντες τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος σύζευξιν τοῦ κοσμικοῦ καὶ μοναχικοῦ πνεύματος¹¹.

9. Εὐαγγ. Ἀνωτινάδου, ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. 22 (1951), σελ. 394.

10. Ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. 20 (1949), σελ. 721.

11. Τὸν ἰδ' αἶδνα λ.χ. ὁ Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, παρά τὴν ἐπικράτησιν τῆς συγχωνεύσεως κοσμικοῦ καὶ μοναχικοῦ τύπου ψαλμωδίας, τονίζει πρὸς τοὺς ἄλλοις, τὰ ἐξῆς: «Οἱ δὲ ὀλίγον ψάλλοντες, καλῶς οἶμαι ποιοῦσιν... Οἱ δὲ μηδὲ ὀλίγον ψάλλοντες, καλῶς ποιοῦσιν, ἐάν εἰσιν ἐν προκοπῇ... Τὸ μετὰ φωνῆς ἐν κραυγῇ ψάλλειν, συμβολικόν ἐστι νοερᾶς κραυγῆς, καὶ διὰ τὴν ῥαθυμίαν καὶ ἀγροικίαν ἡμῶν δίδοται, διὰ τὸ ἐπανάγεσθαι πρὸς τ' ἄληθῆ. Τοῖς γὰρ μὴ εἰδόσι προσευχὴν, ὅπερ ἐστὶν ἀρετῶν πηγὴ, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος Ἰωάννην, ἀρδεύουσα φυτὰ, τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, πρέπει τὸ πολλὰ ψάλλειν καὶ ἀμέτρως καὶ αἰεὶ ἐν ποικιλίᾳ πολλῶν εἶναι καὶ μηδέποτε παύεσθαι» (Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν, ἐκδ. Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 1961, σελ. 74 καὶ 82).

Ἔτσι αὐτὸς σημειωτέον, ὅτι οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ μοναχικοῦ τύπου τῆς λατρείας ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κοσμικοῦ τύπου καὶ εἰς τὸ ὅτι αἱ πολυάριθμοι ἀκολουθίαι τοῦ νυκθήμερου «συμπύσσονται εἰς συμπλέγματα ἀκολουθιῶν, οἱ δὲ χρόνοι προσευχῆς περιορίζονται εἰς ὀλιγωτέρους. Οὕτως οἱ μὲν 7 χρόνοι περιορίζονται εἰς 3 μόνον, τὸν τῆς πρωΐας, μεσημβρίας καὶ ἑσπέρας, αἱ δὲ 7 ἢ 9 (ἢ 11) αἰνέσεις εἰς 3 συμπλέγματα ἀκολουθιῶν, ὧν ἕκαστον ἐκ τριῶν συνιστάμενον ἀκολουθιῶν, ἀναγινώσκεται ἀνὰ ἓνα τῶν προδηλωθέντων χρόνων, ἤτοι κατὰ μὲν τὸν ἀπὸ μεσονυκτίου ἄχρι τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου χρόνον τὸ α', συνιστάμενον ἐκ τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ Μεσονυκτικοῦ, τοῦ Ὁρθρου καὶ τῆς Α' Ὁρας, κατὰ δὲ τὸν περὶ τὴν μεσημβριαν χρόνον τὸ β', συνιστάμενον ἐκ τῶν ἀκολουθιῶν τῶν Γ' καὶ ΣΤ' ὥρων καὶ ἐκ τῆς τῶν Τυπικῶν, κατὰ δὲ τὸν ἑσπερινὸν χρόνον τὸ γ' συνιστάμενον ἐκ τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Θ' ὥρας, τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τῶν Ἀποδείπνων». Οὕτω «καὶ ἐνταῦθα ἐν τέλει ἔχομεν τοὺς αὐτοὺς, οὓς ἐν τῷ ἁσματικῷ τύπῳ χρόνους μετὰ τῆς ἐξῆς μόνον διαφορᾶς, ὅτι ὁ ἐν τῷ ἁσματικῷ ἐκτάκτως μόνον χρησιμοποιούμενος χρόνος τῆς μεσημβρινῆς προσευχῆς καθίσταται ἐν τῷ μοναχικῷ πάγιος καὶ τακτικὸς χρόνος, οὗ ἡ ἰσχὺς ἐπεκτείνεται ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ἀγίας Τεσσαρακοστῆς καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἔτι ἡμερῶν τοῦ ἔτους»¹².

*
* *

Τὸ γενικὸν συμπέρασμα ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατεθεισῶν παρατηρήσεων ἐπὶ σημείων ἢ στοιχείων τῆς ἱστορίας τοῦ τε κοσμικοῦ καὶ τοῦ μοναχικοῦ τύπου τῆς λατρείας εἶναι, ὅτι τὸ αἷτημα τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν λειτουργικῶν μας κειμένων καὶ τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς λατρείας μας εἶναι δεδικοιολογημένον καὶ εὐρίσκει ἔρεισμα εἰς τὴν ἱστορίαν ταύτην. Ἡ ἱστορία αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιώσῃ ἀφ' ἑνὸς τὴν—ἔστω διὰ πανορθόδοξων ἀποφάσεων—ἀναθεώρησιν μορφῶν τινῶν τῆς λατρείας καὶ τῶν λειτουργικῶν κειμένων συμφώνως πρὸς τὰς πνευματι-

12. Εὐαγγ. Ἀντωνιάδου, μν. ἔ., τόμ. 21 (1951), σελ. 530-531.

κὰς ἀνάγκας τῶν πιστῶν, αἵτινες εἶναι διάφοροι τῶν τῆς ἐπο-
χῆς τῆς Εἰκονομαχίας, ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀντικατάστασιν παλαιο-
τέρων ὕμνων καὶ λατρευτικῶν στοιχείων ὑπὸ νεωτέρων, τρίτον
τὴν διὰ τοὺς ἐν τῇ κοινωσίᾳ ζῶντας πιστοὺς καθιέρωσιν ἀκο-
λουθῶν πλέον συγκεχρονισμένων καὶ βραχυτέρων τῶν ἐν τοῖς
μοναστηρίοις χρησιμοποιοιμένων, τέταρτον τὴν ἐκδήλωσιν
πνεύματος ἀνοχῆς ἔναντι νέων—ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀναγωγι-
κοῦ καὶ μυσταγωγικοῦ χαρακτῆρος—αἰσθητικῶν μορφῶν ἐκ-
φράσεως τῶν λατρευτικῶν βιωμάτων, πέμπτον τὴν δημιουργίαν
πειραματικῶν οἰονεὶ λειτουργικῶν κέντρων καὶ φυτωρίων, ἐν
οἷς, πρὸ τῆς λήψεως τῶν σχετικῶν πανορθοδόξων ἀποφά-
σεων, θὰ ἐνθαρρύνηται ἡ προβολὴ τῶν νέων λειτουργικῶν
στοιχείων, ἵνα ταῦτα δοκιμάζωνται καὶ τίθενται οἰονεὶ ὑπὸ τῆν
κρίσιν τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος, καὶ τέλος τὴν ἐνδε-
λεχῆ, διὰ τοῦ γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου, διαφώτισιν τοῦ
πληρώματος τούτου διὰ τὸ νόημα τῶν πειραματικῶς ἐπιχειρου-
μένων ἢ καὶ ὀριστικῶς καθιερωμένων ἀλλαγῶν, ἵνα μὴ οἱ
ἀφελέστεροι τῶν πιστῶν γίνωνται ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως
ἐκ μέρους εἴτε τῶν «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν» ἀμαθῶν ζηλωτῶν, εἴτε
τοῦ κακῆ τῆ πίστει, χάριν αὐτοπροβολῆς καὶ ἰδιοτελοῦς δη-
μαγωγίας, δρῶντος φαρισαϊσμοῦ, ὅστις σκοπίμως παραθεωρεῖ
τὴν ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς χριστιανικῆς
λατρείας μετὰ κρυσταλλίνης διαυγείας προβαλλομένην ἀλή-
θειαν.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»,
Ὅδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140).

ΜΟΝΙΜΟΣ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Δ'. ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΩΝ
ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΘΕΪΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΣ

Κατὰ κοινήν διαπίστωσιν, ἐπαναλαμβάνεται, ὅτι ὁ σύγχρονος κόσμος ὁλοταχῶς βαδίζει εἰς μίαν ἐκ τῶν δύο σαφῶς διαγραφομένων καταστάσεων: ἢ προχωρεῖ ἀλματωδῶς εἰς τὴν δημιουργίαν ἑνὸς λαμπροῦ πολιτισμοῦ, ἢ φέρεται ἀκουσίως εἰς ἓν ζοφερόν μέλλον ὑπὸ τοῦ τεχνοκράτου ἀνθρώπου, ἂν θελήσῃ βεβαίως νὰ ποντοπορῇ ἄνευ οἰάκων καὶ πυξίδων, ἂν θὰ θελήσῃ ν' ἀγνοήσῃ τὸν Πολικὸν Ἄστρα, τὸν Χριστόν.

Εἴμεθα δὲ ἄκρως ἀνήσυχoi, διότι βλέπομεν τὸν πολιτισμὸν μας νὰ τρέπεται εἰς ἄλλας κατευθύνσεις, δηλαδὴ ν' ἀπομακρύνεται καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς ἀνθρώπους ὅλον ἐν καὶ περισσότερον ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐπιζητεῖται δὲ διὰ τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας—κατ' ἀνθρώπον λαλῶ—νὰ καταργηθῇ ἡ πίστις. Οὕτω διὰ νέων τρόπων ἐπαναλαμβάνεται, ἐντονώτερον σήμερον, τὸ δόγμα τοῦ Ζαρατούστρα «ὁ θάνατος τοῦ Θεοῦ».

Ἡ ἔλλειψις πίστεως εἰς τὴν ἐποχὴν μας χαρακτηρίζει τὴν σοβαρότητα τῆς πνευματικῆς κρίσεως καὶ συγχύσεως μὲ τὰ ἐκρηκτικὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ μας. Ὁ ὕλισμὸς θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς δρᾷ καὶ ἀγωνίζεται ν' ἀρπάσῃ, ὡς ἄλλος Ἐωσφόρος, τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν Θεόν.

Ἦδη ἀπὸ ἰκανοῦ χρόνου ἀκούονται ἀγωνιώδεις κραυγαὶ ἀναζητοῦσαι κάποιαν λύσιν τῆς συγχρόνου τραγωδίας τοῦ σκεπτομένου ἀνθρώπου. Οἱ ἀντιτιθέμενοι λέγουν ἀπεριφράστως: «Ὁ ἐπίσημος Χριστιανισμὸς δὲν κατῴρθωσε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ζωντανὴν κίνησιν τῆς κοινωνικῆς προόδου, ποὺ ἤρχισε τὸ 1848—ἐννοοῦν τὴν ἐποχὴν τῶν ἀνακατατάξεων ἐν Εὐρώπῃ—οὔτε εἰς τὴν ἀνθρωπιστικὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἀποφαίνονται, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει τελειώσει τὸ ἔργον του καὶ δύναται τώρα νὰ ἐξαφανισθῇ». Παραλλήλως δὲ προσθέτουν: «Διὰ τὸν σημερινὸν κόσμον ὁ Χριστιανισμὸς, ὡς θρησκεία ἱστορικὴ, διέρχεται δραματικὴν

κρίσιν. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἀθεϊσμός εἶναι καὶ αὐτὸς μία πεπερασμένη ἰδεολογία τοῦ κλασσικοῦ κόσμου: Νὰ εἶσαι ἄθεος, σημαίνει νὰ εἶσαι καθυστερημένος¹. «Ζῶμεν εἰς ἐποχὴν, λέγει ἄλλος, ἣ ὅποια δύναται νὰ εἶναι ἀκόμη «θρησκευτική», ἀλλὰ τόσον θεολογικῶς, ὅσον καὶ πολιτιστικῶς εἶναι ἀσφαλῶς μεταχριστιανική. Τὰ θεμέλια τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ δὲν εἶναι οὔτε χριστιανικά, οὔτε ἀντιχριστιανικά, εἶναι μεταχριστιανικά»².

Μέσα εἰς μίαν τοιαύτην δίνην ἀμφιβολιῶν συστρέφεται καὶ κλυδωνίζεται ἡ σύγχρονος σκέψις. Ὁ Χριστιανισμός, κατὰ τὴν ἀποψιν ταύτην, ἔχει δώσει ὅ,τι ἠδύνατο περισσότερον. Ἄλλοι, ἀντιθέτως, αἰσιοδοξοῦντες πιστεύουν, ὅτι «ὁ Χριστιανισμός εἶναι καὶ θὰ παραμείνῃ ἡ μόνη θρησκεία τοῦ μέλλοντος». Πάντα ταῦτα μαρτυροῦν, ὅτι εἰς τὰ σπλάγγνα τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ κάτι τὸ βαθὺ καὶ συγκλονιστικὸν συντελεῖται καὶ ὅτι καὶ ἡμεῖς φέρομεν εὐθύνην καὶ ὀφείλομεν νὰ ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς χειμερίας νάρκης.

Ὡς ἐκτίμησις τῆς σοβούσης κρίσεως δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ συγκρότησις καὶ ἐπιλογή ὡς κεντρικοῦ θέματος: Ἡ σύγχρονος ἀθεΐα, διὰ τὸ παρὸν Δ' Συνέδριον Ἱεροκηρύκων. Ἠλθομεν νὰ ἐξετάσωμεν ἀπὸ κοινοῦ τὰς ἐπιπτώσεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ προβλήματος καὶ νὰ θέσωμεν τὸν δάκτυλόν μας ἐπὶ τῆς χαινούσης ταύτης πληγῆς, ὡς καὶ τὴν «χεῖρα ἐπ' ἄροτρον».

Πρὸς ἐπιτυχίᾳ ἔκβασιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ τοῦ Συνεδρίου, δέον αἱ εἰσηγήσεις, αἱ συζητήσεις, ἡ ἔρευνα καὶ τὰ πορίσματα νὰ θεμελιωθοῦν ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων καὶ πρακτικῶν ἄμα μεθόδων, διὰ νὰ ἔχωμεν καλὰ ἀποτελέσματα.

Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν εἰσήγησιν τοῦ τεθέντος θέματος, ἦτοι: «Τρόποι ἀντιδράσεως τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ ἀθεϊσμοῦ καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας». Ἐπισκοποῦντες ἐν τῷ συνόλῳ του τὸ θέμα, θὰ ὑποδείξωμεν, κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν, μέτρα τινὰ πρὸς ἀντιμετώπισιν τούτου.

Τὸ φαινόμενον τῆς ἀθεΐας.

Ἡ ἀθεΐα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἶναι φαινόμενον μὲ ἀρχαίαν προέλευσιν καὶ ἐμφανίζεται ἐν τῇ πράξει ὡς ἀποστασία ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀμφισβήτησις τῶν θείων δικαιωμάτων καὶ τοῦ κύρους τῶν ἐντολῶν του. Τοιοῦτοτρόπως, ἤρχισεν ἡ θλιβερὰ ἱστορία τῆς ἀθεΐας,

1. Notes provocatrices, Κούρτ Μάρκ, Περιλδ. «Σύνου», ἔτος 1965, ἀρ. 35, σελ. 14-20.

2. Gabriel Yahanian, Le mort de Dieu, ἐνθ' ἄνωγ.

ἦτις, προΐόντος τοῦ χρόνου, ἠτιολογήθη πρὸς αὐτοδικαίωσιν, ἐσυστηματοποιήθη καὶ ἔλαβε χροιάν ἐπιστημονικήν. Διῆλθεν ἀπὸ πολλὰ στάδια καὶ ἔκτοτε ὑφίσταται μεταμορφώσεις, προσαρμοζομένη καὶ διατηροῦσα τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς, τὴν ἀρνησιν εἰς ὑπερβατὴν Δύναμιν, εἰς Θεὸν ὡς δημιουργὸν καὶ νομοθέτην.

Κυρίως δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, ἡ ἀθεΐα μετασχηματίζεται καὶ μετακινεῖται ἀπὸ τὰς παλαιάς τῆς θέσεις. Ἐνῶ δηλαδὴ ὡς ἀντικείμενον αὐτῆς εἶχε τὴν φιλοσοφικήν, τὴν κοσμογονικήν καὶ τὴν ἀνθρωπολογικήν ἔρευναν καὶ ταῦτα μεταξὺ σχετικῶς εὐαριθμῶν διανοουμένων, ἤδη ἐμφανίζεται ὡς κοινωνικὸν φαινόμενον. Συγκροτεῖ δὲ ἴδιον φιλοσοφικὸν σύστημα καὶ κοσμοθεωρίαν. Ἐπιδιώκει νὰ μεταβληθῇ εἰς ὑποκατάστατον τοῦ Χριστιανισμοῦ, κομίζουσα νέας θεότητας εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἐπινοηθείσας εἰς τὰ τεχνολογικὰ ἐργαστήρια καὶ εἰς τὰς ὑποθετικὰς θεωρίας. τὰς διὰ τῆς σκέψεως συλλαμβανομένας.

Ἀναφέρομεν ἐνδεικτικῶς ὡς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἀθεΐας τὴν ἔλλειψιν ἐνότητος, ὡς καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ὀπαδῶν τῆς νὰ διατυπώσουν ἀδιαφιλονίκητον ὄρισμὸν αὐτῆς, διότι εἶναι πολὺμορφον φαινόμενον. "Ἐπειὰ δὲ τῆς πολυμορφίας τῆς ὄλκῃ συγχροῦνται αἱ διάφοροι ἀπόψεις περὶ ἀθεΐσμου. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ δώσουν ἰκανοποιητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ζωτικὰ προβλήματα τῶν ἀνθρώπων, τὰ ὅποια καὶ θὰ εἶναι ἄλυτα διὰ τοὺς ἀρνητάς. Ἡ ἀνεπάρκεια αὐτῆ τοῦ ὕλισμου ἀποβαίνει μέγα τρωτὸν σημεῖον δι' αὐτόν, ἀντιθέτως δὲ ἐνισχύει τὸν ἀγῶνα τῶν χριστιανῶν διὰ τὴν κατάρριψιν τῶν εἰδώλων τῆς ἀθεΐας.

"Ὅθεν, ἐκ τῶν πρωταρχικῶν ὄρων διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκβασιν τοῦ ἀγῶνός μας κατὰ τοῦ ὕλισμου εἶναι τὸ νὰ γνωρίσωμεν τὸ ὄπλοστάσιον τῶν ἀντιπάλων μας, τὰ ἐπιτελικά των σχέδια καὶ τὰ μειονεκτήματά των, ὥστε νὰ μὴ ὑποτιμηθοῦν οὔτε νὰ υπερτιμηθοῦν αἱ δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως.

Πρέπει λοιπὸν ἀντικειμενικῶς νὰ τεθοῦν τὰ κριτήριά μας καὶ νὰ κατανηθηθοῦν ὀρθῶς αἱ σύγχρονοι τάσεις καὶ κινήσεις τῶν σχέσεων πίστεως καὶ ἀπιστίας, νὰ μελετηθοῦν καλῶς καὶ νὰ ἐξευρεθοῦν οἱ μᾶλλον πρόσφοροι τρόποι καὶ μέθοδοι προασπίσεως καὶ νίκης.

Ἡ ἐξ ἀπλοῦς τῆς ἀθεΐας.

Κατέστη πρόδηλον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὅτι ἡ ἀθεΐα ἐξαπλοῦται ἐπικινδύνως, ἀμέσως μὲν ὡς ἀρνήσις καὶ ἀποξένωσις, ἀπαλλοτριώσις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐμμέσως δὲ καλλιεργεῖ κλιμα ἀδιαφορίας πρὸς τὴν θρησκείαν.

ὑπὸ τὸν ἐπιστημονικόν, φιλοσοφικόν ἢ κοινωνικόν μανδύαν ὀργανοῦνται συνέδρια μὲ θέσεις ἐκ τῶν προτέρων εἰλημμένες ὑπὸ τὸ πρῶμα τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ.

Διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀθεϊσμοῦ παρουσιάζονται ἐπισήμως πολιτικὰ κόμματα ἀθεϊστικά, κεκηρυγμένα κατὰ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ Θεοῦ, ἀδιαλλάκτως δὲ πολέμια τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ ἀθεΐα ἔχει βεβαίως τὰς ρίζας τῆς εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ οὐδέποτε εἶχε τοιαύτην προβολὴν καὶ ἔκτασιν, ὅπως σήμερον. Κυρίως ἀποκτᾷ ἐρείσματα μεταξὺ τῶν λαϊκῶν μαζῶν, διότι αὗται εὐκόλως παρασύρονται ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε ἐπιτηδείων δημαγωγῶν.

Διὰ τοὺς ὡς ἄνω λόγους ὁ ἐκ τοῦ ἀθεϊσμοῦ κίνδυνος ὁσημέραι λαμβάνει ἔκτασιν παγκοσμίου ἀπειλῆς, διότι εἰς τὸ εἰδωλεῖον τῆς ἀθεΐας δύνανται ἀνέτως νὰ συστεγασθοῦν ἅλκιμοι καὶ παραλλαγαὶ τῆς ἀρνήσεως. Δὲν εἶναι πλέον ἀπλῶς θεωρία καὶ φιλοσοφικὸν σύστημα τῶν προηγουμένων αἰώνων, εἶναι κρᾶμα καὶ συνονθύλευμα σκεπτικισμοῦ καὶ ἀγνωστικισμοῦ μετὰ ἀλληλοσυγκρουσμένων θεωριῶν, αἵτινες ὑπεισήληθον ἤδη βαθέως εἰς τὰς ἀνθρωπίνους κοινωνίας.

Ἡ ἀθεΐα διὰ τῶν παραπλανητικῶν τῆς μεθόδων ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ρυθμίζουσα προσέτι τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸ σύνολον, ἵνα μὴ ἔλθῃ ὁ ἄθεος ἢ ἀδιάφορος εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ περιβάλλον του ἐντὸς τῶν συγχρόνων ἀστικῶν κοινωνιῶν.

ὑπάρχουν ἀνὰ τὸν κόσμον ἑκατομμύρια λαῶν, ποὺ κυβερνοῦνται ἀπὸ ἄθεα καθεστῶτα καὶ πειθαναγκάζομενοι προσαρμόζονται πρὸς αὐτά. Μὲ τὴν ταύτισιν δὲ κόμματος καὶ ἰδεολογίας προσηλυτίζονται ὁπαδοί, πιέζονται οἱ ἀνθιστάμενοι καὶ τίθεται δι' ὅλων τῶν μέσων ἀσφυκτικὸς ἀντιθρησκευτικὸς κλοιὸς ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῶν πνευματικῶς ὑποδούλων λαῶν.

Σήμερον καὶ ὁ Δυτικὸς κόσμος διέρχεται σοβαρὰν κρίσιν καὶ οὐδὲν ἀνασταλτικὸν μέτρον λαμβάνεται διὰ τὸν περιορισμὸν τῆς ἀθεΐας, λόγῳ τοῦ δημοκρατικοῦ πνεύματος ποὺ ἐπικρατεῖ.

Μόνον δὲ ἡ Ἐκκλησία προσπαθεῖ νὰ καταστείλῃ τὸ κακόν, κατὰ τὸ δυνατόν, διὰ νὰ μετριάσῃ τὴν διάβρωσιν, ποὺ ἐπέρχεται διὰ τοῦ διεθνισμοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ σημαντικὸν φορέα τοῦ ὕλισμοῦ.

Πλὴν τῶν διεθνιστῶν, ὑπάρχουν καὶ οἱ ἐκμεταλλευταί, οἱ ὠφελιμισταί, οἱ προκαλοῦντες τοὺς πενομένους ἀνὰ τὸν κόσμον λαούς. Ἡ φθορά, τὴν ὁποίαν ἀπεργάζονται οἱ κυνικοὶ οὗτοι χρυσοθήραι τοῦ ἐλευθέρου κόσμου, εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε ἀκουσίως καθί-

στανται οί «προβοκάτορες» τῆς ἀθεΐας, ὑποθάλλοντες τὴν θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν διὰ τοῦ μυκτηρισμοῦ τῶν πάντων, μὲ τὸ «φάγωμεν, πίωμεν».

Συνεπεῖα τῶν ἀνωτέρω, τὰ ἤθη χαλαροῦνται καὶ ἐκπίπτουν εἰς παγκόσμιον κλίμακα. Αἱ χριστιανικαὶ κοινωνίαι διαφοροποιοῦνται καὶ αἱ ἐκτροπαὶ γίνονται ἀνεκτικώτεροι, αἰτιολογοῦνται καὶ συγχωροῦνται. Τοιοῦτοτρόπως ὁ κώδιξ τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἀναθεωρεῖται καὶ εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀκόμη κοινωνίας, ὅπου ὑπείσέρχονται νέαι ἀντιλήψεις περὶ ἠθικῆς καὶ θρησκείας.

“Ὅθεν καθῆκον πάντων, καὶ δὴ ἡμῶν τῶν ἱεροκηρύκων καὶ τῶν ἱερωμένων, εἶναι νὰ βοηθήσωμεν τὸν εὐσεβῆ λαὸν μας νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν παθητικὴν στάσιν εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ «βαστάσαι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐνώπιον ἔθνῶν καὶ βασιλείων».

Ἐδυναμίαι τῆς ἀθεΐας.

Παρὰ τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν τραγικὴν πραγματικότητα, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεφέρθημεν, τονίζομεν καὶ τὰς ἀδυναμίας τοῦ ἀθεϊσμοῦ. Βεβαίως τὴν ἀθεΐαν, ὡς θεωρίαν καὶ πρᾶξιν, τὴν ἐξῆσαν ἄτομα καὶ κοινωνίαι, αἱ δὲ ἀθεϊστικαὶ θεωρίαι ἐφημερόθησαν καὶ ἐπηρέασαν τὴν σκέψιν, τὸ αἶσθημα, τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν οἰκονομίαν. “Ἐγένετο ὁ πειραματισμὸς τοῦ ἀθεϊσμοῦ εἰς διαφόρους Χώρας ἀδιστακτικῶς καὶ τὸ θρυληθὲν «ὄπιον τοῦ λαοῦ» ἐξέλιπε ἀπὸ τὰς κοινωνίας των. Ἐπομένως, ὁ ἀθεϊσμὸς παρουσίασεν ἰδικὴν του βιοθεωρίαν.

“Ἄς μᾶς εἴπουν, λοιπόν, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἀθεϊσμοῦ, ποῖοι εἶναι οἱ καρποὶ αὐτῶν; Τί τὸ θετικὸν προσέφερεν ἡ ἀθεΐα εἰς τοὺς λαοὺς ποὺ ὑπεδούλωσεν; Δύνανται νὰ δώσουν λόγον διὰ τὰς ἐκατόμβας τῶν ἀνθρωποθυσιῶν, διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν βεβήλωσιν τῶν ἰδανικῶν, τὰ ὁποῖα τρέφουν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν;

Τὰ ἄτομα συνεπεῖα τοῦ ἀθεϊσμοῦ ἀπώλεσαν τὸν ἀνθρωπισμὸν των, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον καὶ κατέστησαν ἀπρόσωπος μᾶζα, ἀφρηρημένη ἔννοια, ἄνευ ἀτομικῆς προσωπικότητος καὶ πίστεως.

Μὲ τί ἀντικατέστησαν, ὅμως, οἱ ἄθεοι τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀγάπην, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς; Μήπως μὲ τοιαῦτα ἰδανικά, τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦν τὰς ἀνωτέρας πνευματικὰς ἀνατάσεις καὶ τὰς ὠθοῦν πρὸς τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη, ποὺ ἐξημερώνουν τὰ ἔνστικτα καὶ τὰ πάθη καὶ διαχωρίζουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ κτῆνος; Μήπως ἔλυσαν τὰ ἐργατικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα ἢ ἀπλῶς οἱ λαοὶ ἤλλαξαν αὐθέντας καὶ ἀπέκτησαν αἰμοδιψεῖς τυράννους;

“Ἄς προβοῦν, λοιπόν, οἱ ἀθεῖσται εἰς ἀπολογισμὸν καὶ θὰ ἴδουν ὅτι τὰ ἐπιτεύγματα των εἶναι ἀρνητικά. Πρέπει ἐπομένως ν’ ἀφῆ-

σουν τὸν φανατισμόν, τὸ ψεῦδος, τὸν δόλον, τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ νὰ παύσουν νὰ κατηγοροῦν τὸν χριστιανισμόν.

Οἱ ἀπιστοῦντες δὲ ἄς ἐνθυμηθοῦν τὸν στοχαστὴν Γκαῦτε, ὅστις εἶπε τὴν μεγάλην καὶ δεδοκιμασμένην ἀλήθειαν, ὅτι «ὁ ἄνθρωπος ἀπαβαίνει δημιουργικὸς μόνον ἐφ' ὅσον θρησκευεῖται».

Τὰ ἀθεϊστικὰ συστήματα ὡς ἰδεολογικὰ κατασκευάσματα, χωρὶς θεμελιώσεις καὶ ἐπιστημονικὰ ἐρείσματα ἔχουν ἀποτύχει παταγωδῶς. Τὴν ἀποτυχίαν δὲ ταύτην ἀγωνίζονται οἱ ὄπαδοί των νὰ τὴν καλύψουν μὲ ἐντυπωσιακὰς ἐπιστημονικὰς ἐπιτυχίας εἰς τὴν σύγχρονον τεχνικὴν, μὲ νέα προγράμματα, μὲ ὑποσχέσεις, μὲ νέους ὄνειρώδεις παραδείσους εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ἀπολεσθέντων τοιούτων.

Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζουν οἱ ἰθύνοντες τοῦ ἀθεϊσμοῦ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἔντονον τὴν δίψαν διὰ τὸν Θεόν, τὸ δὲ «ἐδίψησέ Σε ἡ ψυχὴ μου» εἶναι πάθος ἀσίγητος ἐκάστου ἀτόμου.

Ὅταν ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεόν, τὸ κενὸν ποῦ δημιουργεῖται δὲν δύναται νὰ γεφυρωθῇ οὔτε μὲ τὰ βιβλία τοῦ Μάρξ, οὔτε μὲ τὰς σκέψεις τοῦ Μάο, οὔτε μὲ τὴν θεοποίησιν τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἐτέρα ἀδυναμία τῆς ἀθεΐας εἶναι τὸ ὅτι δὲν δύναται αὕτη νὰ καταπνίξῃ τὴν φωνὴν τῶν θρησκευόντων ἀνθρώπων, διότι ἡ πίστις αὐτῶν δὲν ἐκάμφθη, καίτοι ἐμεσολάβησαν δύο γενεαὶ ἀντιθρησκευτικῆς προπαγάνδας. Ἀδυνατεῖ δὲ ἡ ἀθεΐα νὰ ἀντιδράσῃ ἀποτελεσματικῶς, διότι ἡ θρησκεία δὲν ἔχει ὑποκατάστατον. Οὕτω τὰ θριαμβολογήματα τοῦ ὕλισμοῦ κατέπεσαν, αἱ βέδαι τοῦ ἀθεϊσμοῦ διεψεύσθησαν καὶ οἱ προφῆται αὐτοῦ ἐταπεινώθησαν.

Ἡ ἀκόρεστος δίψα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ φορὰ τῆς ψυχῆς του πρὸς τὸ θεῖον εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἀγωνιζομένης Ἐκκλησίας ἀκαταμάχητον ὄπλον κατὰ τῆς ἀθεΐας.

Ὁ Πολὺς Παῦλος Εὐδοκίμοφ εἰς ἄρθρον του ἔγραφε τὸ τί σημαίνει ἡ ἔκφρασις «ἀρνοῦμαι τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ». Τὸ νὰ ἀρνήται τις τὸν Θεόν, καταλήγει εἰς τὴν κρίσιν, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει, προϋποθέτει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος—κριτὴς ἔχει διατρέξει καὶ ἐξαντλήσει κάθε δυνατὴν ὁδὸν γνώσεως, καὶ ὅτι ὕστερα ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς ἐρεῦνας ἔχει καταλήξει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ ἀντικείμενον τῶν ἀναζητήσεων του, ὁ Θεός, πράγματι, δὲν ὑπάρχει. Ἄν δὲν προηγηθῇ αὕτη ἡ διαδικασία, τότε ἡ κρίσις τὴν ὅποιαν ἐκφέρομεν, δὲν εἶναι, κατὰ φυσικὸν λόγον, διαπίστωσις μιᾶς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ἀπλῶς διαπίστωσις μιᾶς ὑποκειμενικῆς ἀληθείας (Paul Eudokimof, revue Contact No 47)3. 1964).

ΠΟΛΛΑΙ ΑΙ ΜΑΣΤΙΓΕΣ ΤΟΥ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ*

2. Ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐπιφέρει ψυχικὸν καὶ σωματικὸν θάνατον.

Καὶ ἐνῶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἁμαρτωλότητός μας καὶ ἡ μετὰ δακρύων καὶ συντριβῆς καρδίας μετάνοιά μας εὐρίσκει συγχώρησιν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἀποτελεῖ θανάσιμον κίνδυνον διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Καταστρέφει ἐκ θεμελίων τὸ ἅγιον αὐτῆς θυσιαστήριον. Ἀμαυρώνει τὸ λογικόν. Σκοτίζει τὴν διάνοιαν. Σβύνει τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως. Διὰ δὲ τῆς ἕξεως ἐγκαθιστᾷ ἐν ἡμῖν τὴν δυναστείαν τοῦ κακοῦ, εἰς τὸ ὅποιον πλέον ὡς δούλοι ὑπηρετοῦμεν. Καὶ μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἁμαρτωλὸν κατάστασιν, εἰς ἣν μᾶς παρέλαβεν ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς ὁποίας ἄως πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη» (Ἡσ. γγ' 7), ἵνα ἄρη τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, «ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολαύωμεν» (Γαλ. δ' 5). Καταργοῦμεν τὸ ἐν ἡμῖν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἐλάβομεν διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἐκπίπτομεν τῆς χάριτος καὶ ἀνασταυροῦμεν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντα. Εἶναι ὁμῶς «φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χειρὰς Θεοῦ ζῶντος» (Ἐβρ. ι' 31). Οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ ἄνο-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 433 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

Ἄλλὰ ἡ ἔρευνα τοῦ Θεοῦ ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν καὶ εἰς τὴν σφαιρὰν τοῦ ὑπερφυσικοῦ καὶ αἱ γνώσεις ἐπ' αὐτοῦ δὲν ἀποκτῶνται διὰ τῶν αἰσθητῶν μέσων, πὺ χρησιμοποιοεῖ ὁ ἀθεϊσμός, ἀρνούμενος πᾶσαν ὑπερβατικὴν ἔννοιαν.

Ἡ ἀθεΐα δὲν εἶναι οὔτε ὁδὸς οὔτε κἄν ἀτραπὸς πρὸς διάβασιν, ἀλλὰ πλήρης ἀδιέξοδος. Δὲν βεβαιώνει τίποτε, μόνον ἀρνεῖται. Διακηρύσσει, ὅτι ὅλα τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ συναφῆ εἶναι ἄλυτα προβλήματα, πὺ ὑπερβαίνουν τὴν δυνατότητα τῆς ἐρεύνης μας. Ἄλλ' οὕτως ἡ ἀπιστία πίπτει εἰς τὸ ἄτοπον, ὅτι δὲν ἔχει τὴν ἀπόλυτον βεβαιότητα διὰ τὴν ἀνυπαρξίαν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Μάρξ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι «τὸ πνεῦμα εἶναι ὁ σκόλοψ τῆς ὕλης». Ὅντως αὐτὸ τὸ «πνεῦμα», τὸ τόσον ἀνεπιθύμητον, θὰ παραμείνῃ ἔσσει διὰ τὸν ὕλισμὸν ὁ ἀκακοίμητος σκόληξ».

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

μοι δὲν πρόκειται νὰ ἴδουν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, διότι ἔχουν ἀποθάνει ἡθικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ θὰ λάβουν τὴν ἐνδικον μισθαποδοσίαν των. Διότι τίποτε δὲν διαφεύγει τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλὰ τὰ βέλη τῆς ἁμαρτίας πλήττουν αὐτοὺς τούτους τοὺς ἁμαρτάνοντας, διότι οἱ δίκαιοι, οἵτινες ὑφίστανται φαινομενικῶς τὰς συνεπειὰς τῶν ἐνεργειῶν τῶν πολεμίων τῆς ἀληθείας, θὰ θριαμβεύσουν τελικῶς καὶ θὰ δικαιωθῶσιν ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτῶν. Οὐδεὶς δύναται νὰ διαφύγῃ τοῦ κανόνος· «Τὰ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος» (Ρωμ. στ' 23). Παρὰ ταῦτα ἡ ἡδύτης τῆς ἁμαρτίας εἶναι τόσον ἰσχυρά, διότι ἀπέκτησε βαθεῖας ρίζας εἰς τὰ μέλη τοῦ σώματός μας, ὥστε νὰ διαπράττωμεν τὰ ἔργα ἀκριβῶς ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἔδει νὰ αἰσχνώμεθα καὶ μόνον ἐπὶ τῷ ἀκούσματι. Ἡ ἀσθένεια τῆς σαρκὸς εὐρίσκεται καὶ πάλιν εἰς ἔξαρσιν εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ αἰωνία ἐν Χριστῷ πνευματικὴ ζωὴ περιφρονεῖται. Τὰ ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν δεινὰ πλήγματα δὲν μᾶς συνετίζουν, δὲν μᾶς ἀφυπνίζουν, διότι ἐγίναμεν νωθροὶ τῷ πνεύματι. Εἰς τὰ μέλη τοῦ σώματός μας καρποφορεῖ ὁ θάνατος, καίτοι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ «κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ θανάτου». Ἡ ἐν Χριστῷ ἰδεώδης πνευματικὴ ἐλευθερία δὲν κατειργάσατο ἐν ἡμῖν τὸ «θέλειν ὑγιεῖς γενέσθαι» (πρβλ. Ἰωάν. ε' 6). Ἐν παλαιότητι γράμματος καὶ οὐχὶ ἐν καινότητι πνεύματος τὴν πᾶσαν ζωὴν ἡμῶν πορευόμεθα.

Δυστυχῶς καὶ ἐκ τῆς ἁγίας χριστιανικῆς ρίζης πολλοὶ κλάδοι ἐξεκλάσθησαν, συσχηματιζόμενοι τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν ποιούμενοι εἰς ἐπιθυμίας τικτούσας θάνατον. Καὶ ἐνῶ κοινωνοῦσι τῆς τραπέζης τοῦ Κυρίου, μετέχουν καὶ τῆς τραπέζης τῶν δαιμονίων. Ἐργάζονται οὐχὶ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ τὴν βρωσὴν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἀλλὰ τὴν βρωσὴν τὴν ἀπολλυμένην. Πᾶσα ἡ μέριμνα αὐτῶν εἰς τὰ φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα πρόσκειται. Διὰ τῶν χειλέων μόνον εὐλογοῦσι τὸν Θεόν, ἐνῶ ἡ καρδία των πόρρο ἀπέχει ἀπ' αὐτοῦ, ὦν τὸ τέλος ἡ ἀπώλεια. Δὲν διαφέρουν οὕτως οἱ χριστιανοὶ τοῦ ἔθνικοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου καὶ εἶναι κατὰ τοσοῦτον ἀδικαιολόγητοι καὶ εἰς μείζονα βαθμὸν ἔνοχοι ἐκεῖνου, καθόσον αὐτοὶ ἐγνώρισαν τὸν μόνον καὶ ἀληθινὸν Θεὸν καὶ παρέλαβον τὸν Θεῖον Νόμον ἐξ ἀποκαλύψεως καὶ ἔλαβον πεῖραν τῆς μεγάλης ἀγάπης Αὐτοῦ καὶ ἐγένοντο διδασκτοὶ Θεοῦ διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Υἱοῦ Του. Δὲν διαφέρομεν ἐκείνων, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Κύριος ἐπανελάβε τὴν προφητικὴν ρῆσιν· «Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν

μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι καὶ ἰάσομαι αὐτοὺς» (Ήσ. στ' 10). Εἶναι οἱ βδελυκτοὶ Θεοῦ, οἱ ἀναξίως ἐσθίοντες τὸ ἅγιον σῶμα καὶ πίνοντες τὸ ἅγιον αἷμα τοῦ Τετιμημένου.

Τὸ συμπαθὲς καὶ τὸ ἐπιεικὲς καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἶναι βεβαίως ἀνεξάντλητον. Ἄλλὰ πρὸς ποίους ἁμαρτωλοὺς; Τοὺς ἀναγνωρίζοντας τὴν πλάνην των καὶ θρηνοῦντας διὰ τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀποστασίαν των καὶ ζητοῦντας τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰ σκηνώματα τὰ ἅγια Αὐτοῦ. Τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Σωτῆρος εἰς τοῦτο σκοπεῖ ἄλλωστε. Εἰς τὸ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ἀπολωλὸς εἰς τὴν ποίμνην, ἐξ ἧς ἀπεσιρήτησεν. Εἰς τὸ νὰ ἀνορθώσῃ τὸ πεπτωκός. Διὰ τοῦτο συνεσθίει μετὰ ἁμαρτωλῶν ὁ μὴ γνοὺς δόλον καὶ ἁμαρτίαν. Πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς ἐστράφη καὶ ὑπὲρ αὐτῶν πληγὰς ἔλαβε. Στρεφόμενος ὅμως καὶ πρὸς τοὺς πεπωρωμένους τὴν συνείδησιν καὶ ἐμμένοντας εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀπευθύνει τὴν αὐστηρὰν προειδοποίησιν· «Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν» (Ματθ. ζ' 23).

3. Ἡ τιμωρία τῶν ἁμαρτωλῶν.

Ἡ θικὸν συμπέρασμα.

Οἱ παραβάται παντὸς νόμου, εἴτε θείου εἴτε ἀνθρωπίνου, ὑφίστανται τὰς ὑπὸ τοῦ Νόμου προβλεπομένας κυρώσεις. Ἡ φύσις τῆς ἐνοχῆς τῆς θείας δικαιοσύνης διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς τοιαύτης ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου. Εἰς τὰς παραβάσεις τοῦ θείου Νόμου ὁ κολασμὸς δὲν εἶναι πάντοτε ἄμεσος, λόγῳ τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ, ἀναμένοντος τὴν μετάνοιαν τοῦ ἐνόχου. Τὴν Θεῖαν Δίκην ὅμως οὐδεὶς διαφεύγει, ἐνῶ ἡ κατὰ κόσμον δικαιοσύνη εὐρίσκεται πολλάκις πρὸ ἀδυναμίας νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ἔνοχον. Οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι ἐπιβάλλουν κυρώσεις μόνον ἐφ' ὅσον αἱ ἐνεργεῖαι μᾶς ἢ αἱ παραλείψεις μᾶς παραβλάπτουν τὸ δίκαιον τοῦ πλησίον. Ἐνώπιον τοῦ Θείου Νόμου ἐγκαλοῦμεθα καὶ διὰ πράξεις ἢ σκέψεις στρεφόμενας καθ' ἡμῶν αὐτῶν. Ἐνῶ οὐδεὶς γνωρίζει τὰς κρυφίας ταύτας ἐνόχους σκέψεις ἢ ἠθικὰς παρεκτροπὰς ἢ καὶ ἐγκληματικὰς ἐνεργείας, δριμύ κατηγορητήριον ἀπευθύνει ἐναντίον μᾶς ἢ ἐν ἡμῖν κατηγοροῦσα θεία ἀρχή, ἡ συνείδησις. Καὶ μᾶς ἐλέγχει καὶ μᾶς μαστίζει καὶ μᾶς καταβασανίζει. Χάνομεν τὴν γαλήνην μᾶς. Ἐχομεν ἐφιάλτας κατὰ τὸν ὕπνον μᾶς. Διαταράσσεται τὸ νευρικὸν μᾶς σύστημα. Οὐδαμοῦ εὐρίσκαμεν ἀνεσιν. Ἄ'Ο ζῶν ἐν πονηρίᾳ καὶ πρὸ τῆς γέεννης κολάζεται τῷ συνει-

δότη κεντούμενος», μᾶς λέγει ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος (Ἄνδριάντ. ιστ'). Καὶ ὅταν διὰ τῆς ἕξεως τὰ πάθη καταντήσουν δευτέρα φύσις, ἐπέρχεται ἡ πώρωσις. Ἡ συνείδησις παύει νὰ ἐξαποστέλλῃ τὰς διαμαρτυρίας τῆς. Τὸ λογικὸν σκοτιζέται. Ἡ θέλησις σκληρύνεται. Γινόμεθα υἱοὶ ὀργῆς μὲ παραλελυμένας τὰς τε διανοητικὰς καὶ σωματικὰς μας δυνάμεις. Αἱ κρύφιοι πράξεις μας ἐνίοτε ἐκδηλοῦνται ἐντόνως ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχοδιανοητικῆς μας καταστάσεως. Ἐλκῆ σωματικὰ καὶ παρακρούσεις διανοητικαὶ εἶναι πολλάκις οἱ πικροὶ καρποὶ τῶν ἁμαρτιῶν μας. Ἡ σὰρξ τότε ἀσθενεῖ καὶ ἡ ψυχὴ ὀδυνᾶται. Πόνοι καὶ δάκρυα συνοδεύουν κατὰ κανόνα, ἀργὰ ἢ γρήγορα, τὴν ζωὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Ὁ Ἡρώδης δὲν θ' ἀποφύγῃ τὴν δικαίαν τιμωρίαν διὰ τὸ διπλοῦν ἀνοσιούργημά του. Ὁ παράνομος ἐναγκαλισμὸς τῆς ὀραίας συζύγου τοῦ ἀδελφοῦ του Ἡρωδιάδος καὶ τὸ ἀθῶον αἷμα τοῦ ἀποκεφαλισθέντος, τῇ ἐντολῇ του, ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, θὰ αὐλακώσουν μετ' οὐ πολὺ τὸ ἁμαρτωλὸν σῶμά του μὲ πληγὰς ἀνιάτους, ὥστε ν' ἀποθάνῃ κακῶς ἐν μέσῳ φοικτῶν πόνων. Ὁ αὐτὸς τῆς ἀπωλείας (Ἰωάν. ιζ' 12) ὁ ἐξ Ἰσκαρέθ, βασανιζόμενος ὑπὸ τύψεων ὡς «παραδοῦς αἷμα ἀθῶον» (Ματθ. κζ' 4) ἀπελθὼν ἀπήγγεζατο, ἀφοῦ ἐπέστρεψε τὰ ἀργύρια τῆς προδοσίας. Ὁ Οἰδίππου Τύραννος, ὅστις κατέστησε σύζυγον τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, ἀφοῦ ἐγνώρισε τὴν συγκλονιστικωτέραν οἰκογενειακὴν τραγωδίαν, ὑφίσταται καὶ αὐτὸς τὴν τραγικὴν μοῖραν τοῦ ἀπρὸ αὐτοφώρων ἀμπλακημάτων διπλᾶς ὄψεως ἀρράξας». Ποίαν ἄλλην ἐκ τῶν ἀπέιρων περιπτώσεων τῆς τιμωρίας τῶν ἁμαρτωλῶν νὰ μνημονεύσωμεν;

Ὅθεν, τί ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν ἰδιαιτέρως ἡμεῖς οἱ ἀφορισμένοι εἰς σωτηρίαν διὰ τοῦ εἰς Χριστὸν βαπτίσματος καὶ λυτρωθέντες ἅπαξ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας καὶ ταχθέντες ὡς φωστῆρες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ; Νὰ ἐξέλθωμεν ἐκ τοῦ μέσου ἐκείνων, οἵτινες παρεδόθησαν τῷ θανάτῳ καὶ πληγὰς ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν πταισμάτων λαμβάνουσι. Νὰ καθαρίσωμεν ἑαυτοῦς, ὡς θέλει ὁ ἅγιος Παῦλος, «ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ» (Β' Κορ. ζ' 1). Νὰ γίνωμεν πράγματι νέα ζύμη, καινὴ ἐν Χριστῷ κτίσις. Νὰ συναισθανθῶμεν διὰ τὰ μέχρι τοῦδε ἐκούσια ἢ ἀκούσια παρὰ πτώματα τὴν συντριβὴν καὶ τὴν κατὰ Θεὸν λύπην, τὴν εἰς μετάνοιαν καὶ σωτηρίαν ὀδηγοῦσαν. Διότι, ὡς ὁ Ἀπόστολος νοθετεῖ, «ἢ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται ἢ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται» (Β' Κορ. ζ' 10). Νὰ προσπέσωμεν εἰς ἀδιαλείπτους προσευχὰς, δεόμενοι εἰς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν «ὅπως ἐξέλθῃ ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστώτος

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟ

XXIII

Η ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ

Σήμερα ἡ Ἐκκλησία ἀπέμεινε τὸ μοναδικὸ στήριγμα καὶ ἡ τελευταία ἐλπίδα τῶν ἀνθρώπων. Κάθε τι ποὺ ἐνισχύει τοὺς δεσμούς των μὲ αὐτὴν καὶ διευκολύνει τὸ πλησίασμά των κοντά της, προσφέρει πολύτιμη ὑπηρεσία μὲ σωτηριολογικὸ καὶ λυτρωτικὸ ἀντίκτυπο.

Καὶ ἀξίζει, πράγματι, ν' ἀφιερωθῆ κανεὶς στὸ ἔργο αὐτό. Εἶναι ἔργο σωτηρίας ψυχῶν ποὺ χωρὶς πολὺν κόπο μπορεῖς νὰ ἀναλάβῃς. Εἶπα χωρὶς πολὺν κόπο. Ἴσως νὰ μὴ ἔχω δίκαιο. Γιατὶ γιὰ νὰ φθάσῃς στὸ σημεῖο αὐτό, ποὺ καὶ μόνη ἡ βωβὴ σου παρουσία θὰ διδάσκῃ καὶ δὲν θὰ συγκρίνεται μὲ τὸ εὐγλωττότερο κήρυγμα, χρειάσθηκαν κόποι καὶ χρόνια πολλά. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμε πὼς τὸ ἔργο τῆς ἀτομικῆς σου τελειώσεως, ποὺ στὴν οὐσία δὲν τελειώνει ποτέ, ἔχει κι' ἓνα ἄλλο σκοπὸ. Νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ζύμη ποὺ θὰ ζυμώσῃ ὅλο τὸ φύραμα. Νὰ γίνῃ μία ἔμπρακτῃ ἀπόδειξι πὼς καὶ σήμερα εἶναι ἐφικτὴ ἡ ἀγιότης σ' ὅσους τὴν ἐπιδιώκουν. Κι' ὕστερα, μόνο τὸ γεγονός ὅτι βλέποντάς σε οἱ ἄνθρωποι νὰ πετᾷ τόσο ψηλὰ μὲ τοὺς ὑπερκόσμιους μετεωρισμούς σου, ἄθελά τους ξεσποῦν σὲ θαυμασμό καὶ ἐκπληξί, γιὰ ὅσα ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ ὑπομονὴ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 436 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

αἰῶνος πονηροῦ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πατὴρ ἡμῶν» (Γαλ. α' 4), ὥστε ὀρθοδοδοῦντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, τηρήσωμεν μέχρι τέλους ἑαυτοὺς ἀμώμους καὶ ἀνεπισχύντους, ἵνα παρρησίαν ἔχωμεν ἐνώπιον τοῦ μεγάλου καὶ δικαίου Κριτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθημεν τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ Ἁγίῳ» (Πρβλ. Ἐφεσ. α' 13).

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

κατάρθωσαν νὰ οἰκοδομήσουν, καὶ μόνο αὐτὸ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκπληρώσῃ βασικὴ σημερινὴ ἀνάγκη, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ τίμημα τῶν καμάτων καὶ ἰδρώτων σου καὶ μιὰ ἀμοιβὴ τῶν ἀγώνων σου.

Νά, λοιπόν, ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τοὺς πρώτους πειρασμοὺς καὶ τὶς πρώτες δυσκολίες, ποὺ περιγράψαμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο, ἀνοίγεται τώρα καὶ γιὰ σὲ ἡ περίοδος τῆς πλουσίας καρποφορίας. Καὶ εἶναι «ἄξιον καὶ δίκαιον» ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἀόρατο πόλεμο, ποὺ παρὰ ταῦτα δὲν παύει ποτέ, παρ' ὅλες τὶς ἐκεχειρίες καὶ ἀνακωχές, νὰ ζῆς μερικὲς ὁμορφες στιγμὲς ποὺ θὰ γεύεσαι τοὺς ὡραίους χυμοὺς τῶν κόπων σου. Καὶ ἂν «τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρώτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν», δὲν εἶναι γιὰ σὲ πολὺ, πρώτος σὺ ἀπ' ὅλους νὰ αἰσθανθῆς καὶ νὰ ἀπολαύσῃς τοὺς καρποὺς τῶν παλαισμάτων σου. Καὶ ἡ οὐράνια αὐτὴ γεῦσις, ποὺ θὰ ἀποτελῇ τὴν ἀπάντησι τοῦ οὐρανοῦ στίς πολυχρόνιες προσπάθειές σου μὲ τὴν ἀνυποχώρητη ὁρμὴ, θὰ ἐνέχη καὶ γιὰ σὲ καὶ γιὰ τὴν Ἀδελφότητά σου τὴν ἔννοια καὶ τὴν σφραγίδα τῆς εὐλογίας καὶ συναινέσεως Ἐκεῖνου, πρὸς χάριν τοῦ Ὁποίου κάθε ποταπὸ καὶ «πρὸς χαμαιζηλιάν» κείμενο ἐγκατέλειψες καὶ ἀπέρριψες.

Τὸν Μοναχισμό τὸν βλέπεις, καὶ πρέπει νὰ τὸν βλέπῃς, σὰν μιὰ εἴσοδο στὴ χώρα τῶν μακαρίων πνευμάτων. Μὰ ἡ εἴσοδος αὐτὴ δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ συνισταμένη μηχανικῶν ὑπολογισμῶν καὶ τὸ τέρμα μιᾶς προσπαθείας. Ἀντιθέτως, εἶναι ἡ ἀφετηρία μιᾶς ἀγωνιστικῆς ζωῆς, ὅπου πρέπει νὰ θέσῃς τὴν προσωπικὴ σου σφραγίδα μὲ τὰ σημεῖα τῆς τελειότητος, ποὺ θὰ πρέπει συνεχῶς νὰ ἀναζητῆς. Καὶ ἀπόκειται τελικὰ σὲ σὲ νὰ ἀντικρύσῃς τοὺς καρποὺς τῆς ψυχικῆς σου καλλιιεργείας, καρποὺς ποὺ θὰ γεμίζουν μὲ μυστικὴ ἱκανοποίησι τὴν ψυχὴ σου, μὰ καὶ ποὺ θὰ ἀντανაკλοῦν γύρω σου, στὸ στενὸ καὶ εὐρύτερο περιβάλλον σου. Θὰ ἀντανაკλοῦν ἀκόμη σ' ὅλη τὴν Ἐκκλησίαν, μέσα στοὺς κόλπους τῆς ὁποίας ἐπεδίωξες τὴν πνευματικὴ σου κατάρτισι. Σκέπτομαι· Εἶναι ἄραγε μικρὸ πρᾶγμα, στὸν τραχύτατο ἀγώνα καὶ στὸ νικηφόρο τέρμα τῆς παράξενης πορείας σου, ἡ προσωπικὴ ἀνθοφορία καὶ ἡ γενικώτερη πνευματικὴ καρπο-

φορία; Ἄν θᾶθελα νὰ ἀπαντήσω, τοῦτα τὰ λόγια θὰ δανειζόμουν ἀπὸ τὸν ὕμνολογικὸ θησαυρὸ τῆς Ἐκκλησίας μας, πού τόσο ταιριάζουν στὴν περίπτωσί σου: «Ἐν τῷ νότῳ οἱ σπεύροντες, δάκρυσιν ἐνθέοις, θεριοῦσι στάχους ἐν χαρᾷ ἀειζωίας».

XXIV

Τ Ο Τ Ε Ρ Μ Α

Ναί! Εἶναι καὶ τὸ τέρμα. Ὁ Μοναχισμὸς δὲν εἶναι αὐτοσκοπὸς. Εἶναι μιὰ πορεία, ἓνας δρόμος πού ἔχει ἓνα βασικὸ σκοπὸ: νὰ σὲ ὀδηγήσῃ στὴν θέωσι. Νὰ σὲ φέρῃ γρηγορώτερα σὲ μιὰ ἄλλη ζωὴ, σ' ἓνα ἄλλο σπουδαῖο κόσμος, τελείως διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν δικό μας. Γιατὶ ἐκεῖνος εἶναι αἰώνιος, ἐνῶ αὐτὸς ἐδῶ παροδικὸς καὶ μάταιος. Καὶ ἔχει ἓνα τέρμα ἢ μοναχικὴ ζωὴ. Τέρμα ὅμως πού ἔχει μιὰ ξεχωριστὴ ἰδιομορφία. Εἶναι τέρμα καὶ ἀφετηρία μαζί. Τέρμα αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἀφετηρία τῆς ἄλλης. Καὶ εἶναι εὐτυχεῖς ὅσοι ὑπολογίζουν σ' ἓνα καλὸ τέρμα πού προοιωνίζει μιὰν οὐράνια ἀφετηρία, ἐκπληρωτικὴ τῶν πόθων τῆς εὐσεβείας των.

Καὶ σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ ἀνήκῃς καὶ σὺ, σὰν μοναχός. Στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου ἢ ζωὴ ἢ δική σου εἶναι μιὰ συνεχῆς στέρησι, γιὰ ἄλλους ἴσως μιὰ στεῖρα ἄρνησις. Αὐτοὶ πού δὲν ἔχουν ἰδέα ἀπὸ τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφία βλέπουν μὲ παράξενο μάτι τὴν ζωὴ σου. Γι' αὐτούς, ἂν δὲν εἶσαι παρανοϊκός, εἶσαι τοῦλάχιστον ἀφελῆς πού ἐθυσίασες, ὅπως νομίζουν, τὴν ζωὴ σου, κυνηγώντας κάτι ἀόριστο, ἀβέβαιο καὶ οὐτοπιστικόν... Γι' αὐτὸ μὲ τὸ διάβημά σου νὰ ἀσπασθῆς τὴν μοναχικὴ ζωὴ «ἐδοξες ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθάναι», ἐκίνησαν μελαγχολικὰ τὴν κεφαλὴ των στὸ ἄκουσμα τῆς πορείας σου οἱ «ἄφρονες» τῆς ζωῆς. Νὰ ὅμως πού σὺ εἶχες ὀρθὰ προσανατολισθῆ. Εἶχες κάνει σωστὴ ἀξιολόγησι μέσα σου. Γιατὶ στὰ μάτια σου ἔλαμπε ἓνας ἄλλος κόσμος, πού μόνο «βιασται» μποροῦν νὰ τὸν χαροῦν. Γι' αὐτούς πού στὸν κόσμον αὐτὸ σὲ λυποῦνται καὶ σὲ οἰκτῖρουν, νὰ τί γράφει παραστατικὰ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος: «Ὅταν ἰδητέ τινα τρυφῶνα, ἀνέσεως ἀπολαύοντα ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, μέλλοντα

δὲ ἐκεῖ κολάζεσθαι, μὴ μακαρίζητε αὐτὸν διὰ τὴν παροῦσαν τρυφήν, ἀλλὰ ταλανίζετε διὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Καὶ ὅταν πάλιν ἴδητέ τινα τῶν μελλόντων ἐκεῖ ἀπολαύειν τιμῆς ἐν θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ καὶ μυριοῖς ὄντα κακοῖς, ἐν τῇ προσκαιρῷ ταύτῃ ζωῇ, μὴ δακρύητε διὰ τὰ παρόντα δεινά, ἀλλὰ μακαρίζετε καὶ ζηλωτὸν εἶναι νομίζετε διὰ τοὺς ἀποκειμένους αὐτῷ στεφάνους» (Ρ. Γ. 50, 668). Ἐπομένως γίνεται σαφές, πὼς ἀκολουθώντας τὸν μονήρη βίο με ὄλες του τίς δυσκολίες καὶ τίς θλίψεις, ἔχεις ἐξασφαλίσαι μιὰ αἰώνια ἀνταμοιβή. Ἔγινες ὁ νοσταλγὸς τῆς αἰωνιότητος, καὶ ἔτσι θέλησες νὰ ζήσης ἐδῶ κάτω μιὰ ζωὴ οὐρανία.

Καὶ νὰ ὅτι τώρα σὲ πλημμυρίζει μιὰ ἀνείπωτη χαρὰ καὶ εὐτυχία. Καὶ ἡ χαρὰ σου αὐτὴ δὲν εἶναι ὅμοια με τοῦ κόσμου τίς πρόσκαιρες χαρές. Σὺ κατώρθωσες ν' ἀποκτήσης μόνιμη χαρὰ, ἐκεῖνη ποὺ κανεῖς «αἶρει». Αἰτία τῆς μεγάλης σου χαρᾶς δὲν εἶναι ἡ ἀπόλαυσι τῶν γηίνων ἀγαθῶν. Γιατὶ σ' αὐτὰ δὲν ἔδωσες καμμιὰ σημασία. Ἡ ἀνεκφραστὴ εὐτυχία σου προέρχεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι κέρδισες τὸν οὐρανό. Πρὸς τοῦτο ἔχεις ἦδη ἀγαθὴ τῆς συνειδήσεώς σου τὴ μαρτυρία. Καὶ ἐνῶ νοιώθεις τώρα πὼς κάθε πτωχὴ τῆς ὑπάρξεώς σου ἔχει ποτισθῆ ἀπὸ τὸ μεθυστικὸ ἄρωμα τοῦ οὐρανοῦ, κι ὅλοι σου οἱ κόσμοι, ἀπόκρυφοι καὶ φανεροί, φαντάζουν κάτω ἀπὸ τίς μαρμαρυγές τῶν ὄσων ἐπόθησες τὴν κατάκτησι, τώρα πιά σὲ πλησιάζει ἡ στιγμὴ ποὺ με μάτια βουρκομένα καὶ με τεταμένες τίς ψυχικὲς σου δυνάμεις, ἀτενίζοντας ψηλά, θὰ ψελλίζης πρὸς τὸν Νυμφίο τῆς ψυχῆς σου τὸ «νῦν ἀπολύεις με».

Φεύγεις ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸ τὸν πτωχό, πλούσιος. Ἄλλοι ποὺ ἐστήριξαν σ' αὐτὸν μάταιες ἐλπίδες, ἦταν ἀργὰ ὅταν κατάλαβαν τὴν πικρὴ ἀλήθεια γιὰ τὴν ἠθικὴ πτωχεία του. Καταστροφὴ γι' αὐτοὺς εἶχε ἔλθει. Σὺ ὅμως δὲν τοὺς μοιάζεις. Ὅλη σου ἡ ζωὴ ὑπῆρξε ἓνα συνεχὲς θησαύρισμα. Στιγμὴ δὲν ἔμεινες χωρὶς νὰ πολεμᾷς στὴν ἐπιδίωξι μιᾶς τίμιας, ἀνεκτίμητης περιουσίας, ποὺ μόνη αὐτὴ ἀνάμεσα στὰ τόσα ἀγαθὰ τὴν παίρνεις μόνιμα σύντροφό σου καὶ σὲ τούτῃ καὶ στὴ μέλλουσα ζωῇ. Καὶ ἡ περιουσία αὐτὴ ποὺ δὲν ἀποτιμᾶται οὔτε σὲ

χρήμα, οὔτε σέ ἀξίες, ἔγινε ὁ στόχος τῆς ζωῆς σου, τὸ σύνθημα τοῦ βίου σου.

Γι' αὐτὸ καὶ τώρα ποὺ βρίσκεσαι κοντὰ στὸ τέρμα τῆς ζωῆς, καὶ στὴν ἀρχὴ μιᾶς ἄλλης, κατάφορτος ἐπιχειρεῖς τὸ μακρυνὸ ταξίδι στὴν οὐράνια πατρίδα. Εἶσαι γεμᾶτος δωρεές. Ἡ καλλιέργεια τῆς ψυχῆς σου δὲν ἔμεινε χωρὶς συγκομιδῆς καρπὸ. Καμμιάς κηλίδος τὸ ἀποκρουστικὸ εἶδωλο δὲν σκιάζει τὴν ζωὴ σου. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ πάθος ἀγάπησες, εἶναι ὁ «σχίσας τὸ χειρόγραφον» τῶν τόσων μας πταισμάτων. Δὲν ἄφησες «ὑπόλοιπα» στὸ βάθος σου. Οὔτε κρατούμενα κάτω εἰς τὸν πυθμένα. Γιατὶ συχνὰ ἀνέσυρρες ἀπὸ τὰ ἀπύθμενα βάθη τοῦ εἶναί σου τὰ κατάλοιπα τῶν κακιῶν σου. Καὶ μὲ τὸ ξεκαθάρισμα αὐτὸ ἔγινες ὁ δημιουργὸς μιᾶς πνευματικῆς ὁάσεως μέσα σου, ποὺ ἔφερε τὸν πνευματικὸ σου καταρτισμὸ. Ἀπὸ ἄλλο τώρα πρῖσμα βλέπεις γύρω σου τὸν κόσμον. Εἶσαι μιὰ ὑπαρξί ποὺ ὀδεύει τὸν ἀνηφορικὸ τῆς δρόμο. Πίσω σου ἄφησες ἓνα κόσμον γεμᾶτο κακία. "Οχι γιατί ἐμίσησες τὶς εἰκόνες τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ γιατί αἰσθάνθηκες μιὰ κλῆσι οὐρανία πρὸς τὸν δρόμον τῆς θυσίας. Καὶ ὁ κόσμος ὁ πανέτοιμος γιὰ ἰαχὲς καὶ κρίσεις, δὲν κρύβει τώρα ἀπὸ σέ τὸν πλούσιον θαυμασμὸ του. Καὶ ἂν μερικὲς φορὲς διστάζει νὰ τὸν δείξῃ, μὴν ἀμφιβάλλῃς, ἀδελφέ, πὼς βαθεῖα μέσα στὴν καρδιά του κλείνει κι' ἐκτιμᾷ τὴν ἀφιέρωσί σου.

Γεμᾶτος καὶ ἱκανοποιημένος αἰσθάνεσαι τώρα. Καὶ γεμᾶτος θὰ φύγῃς ἀπὸ τὴν ζωὴ αὐτή. Θὰ σέ τριγυρίζῃ τὸ πλῆθος τῶν ὁμοψύχων ἀδελφῶν σου. Γύρω ἀπὸ τὴν κλίνη σου ἀναρίθμητες στρατεῖες ἀγγέλων θὰ ἐτοιμάζονται νὰ σέ ὀδηγήσουν στὴν Χώρα ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐπίστευες. Καὶ μὲ ὅλη σου τὴ δύναμι θὰ ἀγκαλιάσῃς τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ σὰν νὰ σέ βλέπω. Συνεπαρμένος ἀπὸ ὅσα θὰ βλέπῃς ἐκεῖ καὶ ὅσα θὰ ἀκοῦς, ἐκθαμβος μπροστὰ στὴ δόξα τοῦ Νυμφίου σου Χριστοῦ, θὰ προφθάσῃς ὄχι πολλὰ, ἀλλὰ δύο μόνο λόγια νὰ Τοῦ ἀπευθύνῃς ἀπ' τὴν ταπεινὴ σου καρδιά: «Τὸν δρόμον τετέλεκα... τὴν πίστιν τετήρηκα...». Γιὰ ν' ἀκούσῃς τὴν εὐκταία Του φωνή: «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου...». Θέλεις ἄλλη ἐπιτυχία ἀπ' αὐτήν;

Ἄρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΙΑ'

ΣΧΕΣΙΣ ΘΕΙΑΣ ΕΝΣΑΡΚΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΜΥΣΤΙΚΟΥ

ΣΩΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓ. ΚΥΡΙΑΛΛΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Κατὰ τὸν Ἅγιον Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, τὸ μέγα γεγονός τῆς Θ. ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου εἶναι τὸ κύριον αἷτιον, δι' οὗ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀναδεικνύεται ἡ Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἔνωσις τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς, τὸν Χριστόν, καθιστᾷ τὴν Ἐκκλησίαν φορέα καὶ δοτῆρα θείας ζωῆς, μεταφέρουσαν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν σφαῖραν τῆς τελειότητος καὶ ἀγιότητος.

Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἐνότητος καὶ συμμετοχῆς ἐν τῇ Θ. Εὐχαριστίᾳ, κοινωνεῖ τῶν θείων ἐκείνων δωρεῶν, τὰς ὁποίας ἠξιώθη ἡ θεοθεῖσα ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Κυρίου, εὐρισκόμενος οὕτω εἰς μία διηνεκῆ ἐνότητα μετὰ τὸν Τριαδικὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τὸν συνάνθρωπόν του.

Κατὰ τὸν αὐτὸν Πατέρα καὶ Διδάσκαλον, ἐπειδὴ πάντες ἡμεῖς συμμετέχομεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Κυρίου, κατεχόμεθα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, μεταφερόμενοι δι' Ἰησοῦ εἰς τὸν χῶρον τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ἀναδεικνυόμεθα υἱοὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν.

Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑποστηρίζωμεν ὅτι αὗται εἶναι αἱ κύριαι γραμμαὶ τῆς Θεολογικῆς σκέψεως τοῦ ὑπ' ὄψιν Πατρὸς ἐν σχέσει πρὸς τὴν περὶ Μυστικοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν του.

Ὁ Ἅγ. Κύριλλος, διαπρεπῆς ἐκκλησιαστικὴ μορφή τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας, φέρει τὴν ἐπίδρασιν τῆς θεολογίας τῶν προηγουμένων αὐτοῦ ὀρθοδόξων Πατέρων, εἰδικώτερον δὲ τοῦ Ἅγ. Ἀθανασίου καὶ Ἅγ. Ἰλαρίωνος, ἔχων ὡς κέντρον τῆς σκέψεώς του τὴν διὰ τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου θέωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ γενικώτερον τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνεκεν τούτου εἰς τὴν ὀρθόδοξον Παράδοσιν ὁ Ἅγ. Κύριλλος θεωρεῖται ὡς ὁ κατ' ἔξοχὴν διδάσκαλος, ὁ ἀσχοληθεὶς μετὰ τὴν περὶ τὴν Θ. Ἐνσαρκώσιν θεολογίαν.

Εἶναι ὄντως λίαν ἀξιόλογος ἡ ἰδέα τοῦ Ἱεροῦ Πατρὸς, ὅτι τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ διηνεκῶς συνεχίζεται ἐν τῇ Ἱστορίᾳ καὶ συνδέεται μετὰ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Χριστός, ἂν ἡ πηγὴ

τῆς ζωῆς, δίδει συνεχῶς ζωὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἐν τῇ κοινῶνι τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἠνωμένος μὲ τὸν Χριστόν, ἀποδεικνυμένου οὕτω τοῦ Κυρίου ὡς τῆς Κεφαλῆς καὶ ζωοποιοῦ αἰτίας τοῦ Μυστικοῦ Σώματος.

Τὸ ἔργον ἐπομένως τοῦ Χριστοῦ ἔχει βαθύτερον χαρακτηρὰ δημιουργεῖ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πάσας ἐκείνας τὰς προϋποθέσεις, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται τὸ γεγονός τῆς θεώσεως τῶν μελῶν τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ· ἄρα ὁ Χριστὸς καὶ ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ὁ Τριαδικὸς Θεὸς εἶναι ἡ αἰτία πασῶν τούτων τῶν σωτηριολογικῶν προϋποθέσεων.

Βεβαίως, πάντα ταῦτα κατὰ τὸν Ἁγ. Κύριλλον εἶναι μὲν ἀληθῆ, ἀλλὰ δὲν δύνανται πλήρως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ οὐσίᾳ των νὰ κατανοηθῶσιν, ὡς ἐξ ἄλλου καὶ ὁ ἴδιος ὑποστηρίζει.

Οὕτω διατυπώνει ὅτι: «Δι' αὐτὸν — ἐν. τὸν Λόγον — γὰρ καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα ζωοποιὸν ἐστίν, ἐπεὶπερ αὐτὸ πρὸς τὴν ἰδίαν ἀνεστοιχείωσε δύναμιν. Τὸ δὲ ὅπως οὔτε νῦν καταληπτόν, οὔτε γλώττῃ λεκτόν, σιωπῇ δὲ καὶ πίστει τῇ ὑπὲρ νοῦν τιμώμενον» (Βιβλ. Δον εἰς τὸ κατ. Ἰωάν. P.G. 73, 604).

Ἐτέρα λίαν συμπαθῆς ἰδέα τῷ Ἱερῷ Πατρί εἶναι, ὅτι διὰ τῆς ἐν τῷ Μυστικῷ Σώματι ὑπαρχούσης ἐν Χριστῷ ἐνότητος ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπιτυγχάνει κατ' εὐθείαν τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ πρότερον φωτίζεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦ θείου φωτισμοῦ δημιουργοῦνται πᾶσαι ἐκεῖναι αἱ προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι φέρουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ σωτηρίαν του «Ὅνπερ οὖν τρόπον», γράφει, «ζωοποιὸν εἶναι πιστεύομεν τὸ σῶμα Χριστοῦ, ἐπεὶπερ ἐστὶ τοῦ ζῶντος Θεοῦ Λόγου ναὸς τε καὶ ἐνδιαίτημα... οὕτως εἶναι φαμεν καὶ φωτισμοῦ πρόξενον... ἀλλ' ἐπετίθει τῇ σοφῷ καὶ τὴν χεῖρα, δεικνύς ὅτι καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ τὴν ζωοποιὸν ἐνέργειαν ἔχει» (Ἰωάν. βον. P.G. 73, 964).

Ἄλλ' ἔκφρασιν τῆς σωτηρίου διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ ἐνότητος, κατὰ τὸν ἴδιον Πατέρα, ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν μυστήριον τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Θ. Εὐχαριστία, τὴν ὁποίαν ὁ Ἁγ. Κύριλλος θεωρεῖ ὡς τὸ κέντρον τῆς λατρευτικῆς ζωῆς τοῦ Μυστικοῦ Σώματος.

Τὸ ἔργον τοῦ Μυστηρίου τούτου τῆς Ἐνότητος, τῆς Θ. Εὐχαριστίας, λίαν χαρακτηριστικῶς ὑπερτονίζεται ἐν τῷ συγγραφικῷ του ἔργῳ διατυπώνει δὲ ὅτι: «ἐπεὶπερ ζωοποιὸς γέγονε τοῦ Σωτῆρος ἡ σάρξ, ἅτε δὴ τῇ κατὰ φύσιν ἠνωμένῃ ζωῇ, τῷ ἐκ Θεοῦ δηλονότι Λόγῳ, ὅταν αὐτῆς ἀπογευσώμεθα, τότε τὴν ζωὴν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς συνενούμενοι καὶ ἡμεῖς αὐτῇ, καθάπερ οὖν αὐτῇ τῷ

ἐνοικήσαντι Λόγω... Καὶ εἰ διὰ μόνης ἀφῆς τῆς ἀγίας σαρκὸς ζωοποιεῖται τὸ ἐφθαρμένον — ἐν. ἀνάστασις υἱοῦ χήρας εἰς Ναὺν —, πῶς οὐχὶ πλουσιωτέραν ἀποκερδανοῦμεν τὴν ζωοποιὸν εὐλογίαν, ὅταν αὐτῆς καὶ ἀπογευσώμεθα; Μεταποιήσει γὰρ πάντως εἰς τὸ ἴδιον ἀγαθόν, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἀθανασίαν, τοὺς μετεσχηκότας αὐτῆς» (Ἰω. 4:2. P.G. 73, 577).

Θὰ ἠδυνάμεθα ἐν προκειμένῳ νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι ἐν τῷ Ἰερῷ τούτῳ τῆς Θ. Εὐχαριστίας Μυστηρίῳ ἐπιτελεῖται παρόμοιον ἔργον πρὸς ἐκεῖνο τῆς Θ. Ἐνσαρκώσεως, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ ἀνθρωπότης ἀναληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐσώθη· οὕτω, σήμερον καὶ πάντοτε, ὁ ἄνθρωπος σώζεται ἐνούμενος, ἐν τῷ Μυστηρίῳ τῆς Θ. Εὐχαριστίας, μετὸν Κύριον.

Τὸ Μυστήριον τοῦτο συνεχίζει τὸ ἔργον τοῦ πρώτου καὶ μεγαλυτέρου θαύματος καὶ μυστηρίου τῆς Ἱστορίας, τῆς Θ. Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου.

Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ του, ἀφ' ἑτέρου, εἰς τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον, ὁ Ἅγ. Κύριλλος ἐμβαθύνει καὶ ἀσχολεῖται περισσότερον μετὰ τὴν παράκλησιν τοῦ Θεοῦ—Υἱοῦ "Ὅστις ἐξῆτει ἀπὸ τὸν Θεὸν—Πατέρα νὰ τηρήσῃ ἐν ἐνότητι τὰ Μέλη τοῦ Σώματος του κατὰ παρόμοιον τινα τρόπον, ὡς καὶ τὰ τρία τῆς Ἁγίας Τριάδος Πρῶτα ἐύρισκοντα ἐν ἐνότητι καὶ ἁρμονίᾳ μεταξὺ των. Ἡ διήκουσα ἔννοια, ἐνταῦθα, εἶναι ἡ ἐνότης τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπομένως, τόσον εἰς τὸν ὑπ' ὄψιν Διδάσκαλον, ὅσον καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ὀρθοδόξους Πατέρας, μετὰ τοὺς ὁποίους ἐν τοῖς προηγούμενοις ἡσυχολήθημεν, παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἐκκλησίας, ὡς Μυστικοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, εὐρίσκεται εἰς τὴν θεολογίαν τῆς ἐνότητος αὐτῆς ἐν Χριστῷ. Ἐντὸς αὐτῆς τῆς ἐνότητος δέον νὰ θεωρήσωμεν, ὅτι ἡμεῖς λαμβάνομεν πνευματικὴν ὑπόστασιν καὶ σωζώμεθα ὡς μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐντὸς τῆς ἐνότητος ἡμῶν μετὸν Χριστὸν καὶ τὸν πλησίον.

Τοῦτο τὸ γεγονός ὁμῶς δημιουργεῖ εἰς ἡμᾶς οὐ μόνον σωτηριολογικὰς προϋποθέσεις, δι' ὧν καθίσταται πραγματικότης ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, ἡ σωτηρία δηλαδὴ ἡμῶν, ἀλλ' ἐπὶ πλεόν συμπροβληματίζει ἡμᾶς ἐν τοῖς προβλήμασι τοῦ συνανθρώπου, ὅστις ἀποτελεῖ οὐ μόνον μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἰδικόν μας μέλος.

Ἐχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν τὴν περὶ Ἐκκλησίας, ὡς Σώματος Χριστοῦ, διδασκαλίαν, θέτομεν ἐνώπιον ἡμῶν τὸ πρόβλημα: Ζῶμεν σήμερον τὴν Ἐκκλησίαν ὡς Σῶμα Χριστοῦ;

Ἄρχμ. ΤΙΜΟΘ. ΤΡΙΒΙΖΑΣ, M. Phil.

ΕΝΟΡΙΑΚΑ

Η ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ

ΩΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ ΑΙΤΗΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ*

Ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ σήμερον νὰ εὕρῃ διὰ τὴν ζωὴν του σκοπὸν καὶ νόημα, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν ὁ «ψυχοθεραπευτής». «Πόσο συχνὰ ἤκουσα νὰ λέγουν οἱ πελάτες», ἀναφέρει χαρακτηριστικῶς ὁ C. G. Jung, «ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζω ὅτι ἔχει κάποιον νόημα καὶ κάποιον σκοπὸν ἡ ζωὴ μου, δὲν θὰ ὑπέφερα ἀπὸ τὰ νεῦρα μου. Εἴτε πτωχὸς εἶναι ἕνας ἄνθρωπος εἴτε πλούσιος, εἴτε εἶναι οἰκογενειάρχης καὶ κατέχει θέσιν κοινωνικὴν εἴτε ὄχι, τίποτε δὲν μεταβάλλεται, διότι αἱ ἐξωτερικαὶ καταστάσεις δὲν δίδουν κατ' οὐδένα τρόπον σκοπὸν εἰς τὴν ζωὴν» (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 41).

Ἄλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν ἐπιστημῶν δυνήθῃ νὰ συμπαρασταθῇ οὐσιαστικῶς καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸν συνάνθρωπον εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, τοῦτο δὲν θὰ ὑφείλεται πλεόν εἰς τὰ συμπεράσματα τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης, ἀλλὰ εἰς τὰς πεποιθήσεις τῶν λειτουργῶν ἐκείνων τῆς ἐπιστήμης, οἱ ὁποῖοι εἶναι ταυτοχρόνως καὶ πιστὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας καί, συνεπῶς, παρ' ὅλον ὅτι χρησιμοποιοῦν τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, δὲν ἀγνοοῦν τὸν θεῖον παράγοντα καὶ πιστεύουν εἰς τὴν λυτρωτικὴν δύναμιν τῆς θείας χάριτος, τῆς ὁποίας τοὺς καρποὺς ἔχουν προηγουμένως οἱ ἴδιοι γευθῆ. Εἶναι ὅμως φανερόν, ὅτι καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ἀκόμη, κατὰ τὰς ὁποίας προσφέρεται πνευματικὴ βοήθεια ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν αὐτῶν ἐπιστημόνων καὶ κοινωνικῶν ἐργατῶν, ἡ βοήθεια αὐτὴ μόνον προπαρασκευαστικὸν χαρακτῆρα δύναται νὰ ἔχῃ.

Καὶ εἶναι ὄντως πολλὰ τὰ παραδείγματα τῶν εὐσεβῶν ἰατρῶν καὶ ἀδελφῶν νοσοκόμων, οἱ ὁποῖοι ὀδηγοῦν τελικῶς τὸν συνάνθρωπον εἰς τὸν ἐξομολόγον. Καὶ ὁ πνευματικὸς ἀναλαμβάνει πλεόν νὰ βοηθήσῃ περαιτέρω τὸν ἀδελφόν. Εἰς ἓνα τομέα δηλαδή, εἰς τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ παράσχῃ οὐσιαστικὴν καὶ ἀποτελεσματικὴν βοήθειαν. Ἐνταῦθα ἀναφερόμεθα πλεόν εἰς τὴν ννοιαν τῆς ἁμαρτίας, περὶ τῆς ὁποίας, καθὼς ἀνεφέρθη, δὲν εἶναι

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 441 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

δυνατόν νά γίνη λόγος εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἐκκοσμιευμένης ἐπιστήμης. Περὶ ἁμαρτίας, ἡ ὁποία ὑφῴται ὡς τεῖχος διαχωριστικὸν καὶ ἔρχεται νά διαταράξῃ τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἁμαρτία εἶναι ὁ παράγων ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔχει σοβαρὰς συνεπειὰς διὰ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ ἀρετὴ διὰ τὴν εὐεξίαν καὶ τὴν πνευματικὴν ὑγείαν τοῦ ἀνθρώπου. «Οὐδὲν γὰρ οὕτω βαρεῖ τὴν ψυχὴν, ὡς ἁμαρτίας συνειδός», λέγει χαρακτηριστικῶς ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «οὐδὲν οὕτω πτεροῖ καὶ μετέωρον ποιεῖ, ὡς δικαιοσύνης κτῆσις καὶ ἀρετῆς» (Χρυσ. ὁμιλ. εἰς Ματθ. 38, 3 PG 57, 432).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφές, ὅτι ὁ κοινωνικὸς ἐργάτης, εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτοῦ πρὸς πνευματικὴν συμπαράστασιν τοῦ «πελάτου» του δὲν δύναται νά ἀγνοήσῃ τὸ ἔργον τοῦ πνευματικοῦ ἢ νά ἀντικαταστήσῃ αὐτόν, νά θεωρήσῃ δηλαδὴ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν ἀντάρκη.

Τὸ ὅλον θέμα ἐνέχει σήμερον ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα. Τοῦτο διότι ἡ Ἐκκλησία μας προχωρεῖ εἰς τὴν καλλιτέραν καὶ περισσότερον συστηματικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου αὐτῆς καὶ χρησιμοποιεῖ εἰς τὴν προσπάθειάν Της αὐτὴν καὶ κοινωνικοὺς λειτουργούς.

Ἐχει δοθῆ εἰς ἡμᾶς ἄλλη περίστασις νά ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς θέσεως τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας καὶ τοῦ πνευματικοῦ λειτουργοῦ ἐν τῇ ἐνορίᾳ καὶ περὶ τῆς ἐντάξεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ εἰς τὸ ποιμαντικὸν ἔργον τῆς ἐνορίας.³⁰ Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ παρουσία τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν λειτουργῶν εἰς τὰς ἐνορίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦτο ὀρθότερον νά ὀνομαστοῦν ἂν ὄχι διακόνισσαι, τοῦλάχιστον ἐνοριακαὶ βοηθοί, δύναται νά καταστῇ πηγὴ εὐλογίας. Τοῦτο ὅμως εἶναι δυνατόν μόνον, ὅταν δὲν ἐκλαμβάνουν τὴν ἐργασίαν των ὡς ἀντάρκη, ὅταν δηλαδὴ ἐντάσσουν αὐτὴν ἀρμονικῶς εἰς τὸ ὅλον ποιμαντικὸν ἔργον τῆς ἐνορίας. Ὅταν προετοιμάζουσι συνειδητῶς τὸ ἔργον τοῦ πνευματικοῦ ἢ καὶ ὅταν καλοῦνται νά συμπληρώσουν διὰ τῆς ἐμπράκτου ἀγάπης τὸ ἔργον τοῦ κήρυκος τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τοῦ λειτουργοῦ τοῦ Ἰψίστου, ὅστις κατὰ τὴν φρικτὴν ἐκείνην

30. Ἄ. Ἀλεβιζοπούλου, Φιλόπτωχ Ταμεῖα, «Σκέψεις περὶ ἀναδιοργάνωσews τῆς Ἐνοριακῆς Διακονίας», τεύχος Α', Ἀθῆναι 1970, σελ. 28. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ παρουσία τῶν νέων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, «Σκέψεις...», τεύχος Β' Ἀθῆναι 1970 σελ. 14.

στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν συντελεῖται ἡ μετατροπὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου, εὐχεται: «Ἡμᾶς δὲ πάντας, τοὺς ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου μετέχοντας, ἐνώσαις ἀλλήλοις εἰς ἐνὸς Πνεύματος Ἁγίου κοινωνίαν...»³¹.

Ἐνταῦθα δὲν καθίσταται πλέον ὁ ἔχων ἀνάγκην συνάνθρωπος (περίπτωσις) οὔτε χαρακτηρίζεται ὡς «πελάτης». Διὰ τὸν διάκονον αὐτὸν τῆς ἀγάπης εἰς τὰ πλαίσια τῆς ποιμαντικῆς ἐργασίας τῆς ἐνορίας εἶναι καὶ χαρακτηρίζεται ὡς ἀδελφός, μετὰ τοῦ ὁποίου γίνεται καὶ ὁ ἴδιος «ἐν σῶμα» διὰ τῆς κοινῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ ἐν ποτήριον³². Ἐνταῦθα δὲν δύναται ὁ ἐργάτης τῆς Ἐκκλησίας νὰ δεσμεύεται ὑπ' οὐδεμιᾶς «ἐπιστημονικῆς» ὀρολογίας, ἔστω καὶ ἐὰν αὕτη ἔχει ἐπικρατήση διεθνῶς.

Ἐὰν ὅμως δὲν συμβαίνει τοιοῦτόν τι, ἐὰν δηλαδὴ ἡ ἐργασία αὕτη δὲν ἀποτελῇ συνέχειαν καὶ συνέπειαν τῆς θείας λατρείας, τότε πρέπει νὰ προσέξωμεν ἰδιαιτέρως, διότι ἄλλως κινδυνεύομεν νὰ ἐκκοσμικεύσωμεν τὸ ποιμαντικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἔργον δηλαδὴ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου οὔτε ἀποβλέπει εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. Ὅμως διεξάγεται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νὰ προσλάβῃ καὶ νὰ μεταμορφώσῃ.

(Συνεχίζεται)

Πρεσβ. Α. ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

31. Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου.

32. Α' Κορ. 10,17.

Παρακαλοῦνται οἱ ἀποστέλλοντες ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία», «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος», ὅπως σημειώσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς.

ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΗΧΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΝ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ *

Με τούς στίχους τούτους ἐγαλουχήθη ἡ Ἑλληνικὴ συνείδησις μέσα εἰς τοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνας τῆς σκλαβιάς. Ὅτε δὲ ἐσάλπισε τὸ σάλπισμα τῆς ἐθνεγεροσύνης, τότε ἡ μοναδική, ἡ δραματικὴ, ἡ τιτάνειος αὐτῆ προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐγίνε τραγοῦδι, διὰ τὴν διακηρύξιν εἰς τὸν κόσμον τὴν οὐσίαν καὶ τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἀνώνυμος λαϊκὸς τραγοιδιστὴς συνταιριάζει, θαυμαστικῶς, τὴν ποίησιν μετὰ τὴν μουσικὴν, ἀπαρραλλάκτως, ὅπως ἐγένετο εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν.

Μετὰ τὰ δημοτικὰ του τραγοῦδια ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔγραψε, μετὰ ρυθμὸν καὶ μέλος, τὴν ἱστορίαν του. Δι' αὐτῶν ὁ Ἕλληγ ἐννοεῖ τὸν Ἕλληνα· ὅταν δὲ ἠχήσῃ ἡ σάλπιγξ τοῦ ἐθνικοῦ προσκλητηρίου, ὅσονδὴποτε βαθεῖαι καὶ ἂν εἶναι αἱ ἰδεολογικαὶ διαφοραί, οἱ Ἕλληγες ἐνοῦνται διὰ τὴν προάσπισιν τῶν ἐθνικοθηρησκευτικῶν τῶν ἰδεωδῶν.

Τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο δημοτικὸν ἄσμα, ὁ συνδυετικὸς οὗτος κρίκος τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, μᾶς ὀδηγεῖ κατ' εὐθείαν εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος.

Μέσα εἰς αὐτὸ ἀναπνέομεν τὸν μυροβόλον ἀέρα τοῦ ἑλληνικοῦ βουνοῦ. Αἰσθανόμεθα τὴν ζεστὴν πνοὴν τοῦ ἀρματωλοῦ νὰ μᾶς θερμαίνῃ. Χαιρόμεθα ἢ βυθίζόμεθα εἰς τὴν σκέψιν μαζὶ του καὶ ἡ καρδιά μας συντονίζει τοὺς παλμούς της μετὰ τοὺς παλμούς ἐκείνου.

Εἶναι τόσον ζωντανὰ καὶ πλαστικὰ τὰ δημοτικὰ μας τραγοῦδια, ὥστε ὁ ἀκροώμενος νομίζει, ὅτι ἀρκεῖ νὰ ἀπλώσῃ τὸ χέρι του διὰ νὰ ἐγγίσῃ τὰς μορφὰς ποὺ περνοῦν ἐμπρὸς του. Ἐχουν μίαν αὐτόματον, βαθυτάτην ψυχολογίαν, εἰσδύουσαν εἰς τὴν ἐσωτάτην οὐσίαν τῶν γεγονότων.

Ἰπ' αὐτὴν τὴν ἐννοίαν ἐξεταζομένη ἡ δημώδης ἑλληνικὴ ποίησις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ κυριωτέρα πηγὴ, ἐξ ἧς ἀντλεῖ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, εἶναι τὸ πάθος, τὸ πάθος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ὅπερ, ἀφεύκτως, ἐκζητεῖ κάποιαν διέξοδον. Ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος, ὅταν δημιουργῇ τὸ ἔργον του, κυριαρχεῖται,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 444 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

ἐξ ὀλοκλήρου, καὶ συγκλονίζεται ἀπ' αὐτὸ τὸ πάθος. Ἐὰν δέ, παρ' ἐλπίδα, δὲν κατορθώσῃ νὰ ἐκφράσῃ δεόντως τὸ συμπεπαισμένον ἐκεῖνο πάθος πού τὸν κατέχει, τότε εἶναι δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον, νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν πῆσιν του, διότι ἡ φυσικὴ σύστασις τῆς ποιήσεως ταύτης, ὡς καὶ κάθε πραγματικῆς ποιήσεως, εἶναι ταυτόσημος μὲ τὴν κατάρτησιν τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἀληθινὴ ποίησις εἶναι ἀπαιτήσις τῆς ἐλευθερίας.

Κλίνομεν τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον ἀναφερόμενοι, δι' ὀλίγων, εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον καὶ ἤχον, ὡς οὗτος ἐμφανίζεται κυρίως σήμερον.

Ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἐπιδιώκουν οἱ σύγχρονοι, κυρίως ξένοι, μελετηταὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς βυζαντινῆς μουσικῆς νὰ ἀποκόψουν ταύτην τῆς ἑλληνορθοδόξου παραδόσεως, μάτην ἀγωνιοῦν καὶ κουράζονται. Διότι, ἀκριβῶς, τοῦτο συμβαίνει· ἡ ποίησις καὶ ἡ ἐπενδύουσα ταύτην μουσικὴ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, διακηρύσσει περὶτράνωσ τὴν ἀδιάκοπον πορείαν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τῆς συστάσεώς της μέχρι σήμερον.

Εἰς τὸ διάστημα τῶν εἴκοσι περίπου αἰώνων τῆς ζωῆς τῶν ὕμνων, ἅπαντες οἱ ὕμνογράφοι καὶ μελωδοί, ἀπὸ τοῦ Ρωμανοῦ μέχρι σήμερον, ἠκολούθησαν πιστῶς τὰ ἴχνη τῆς ἐθνικοθηρησκευτικῆς ἡμῶν ταύτης μουσικῆς. Διετέλουν, ἐπιδιώκοντες τὴν καλλιέργειαν τῶν προγενεστέρων προτύπων, τὸν πλουτισμὸν καὶ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς κατὰ παράδοσιν ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ἀναδεικνυόμενοι οὕτω μὲ τὴν προσωπικὴν των δημιουργικὴν τέχνην, τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὸ θεῖον χάρισμα τῆς φωνῆς των. Ἄλλαις λέξεσιν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ βυζαντινὴ μουσικὴ ἐκαλλιεργήθη, εἰς τὸ πέρασμα δύο χιλιετηρίδων, μὲ τὴν πιστὴν συνεργασίαν τῶν ἀλληλοδιαδόχων ἑλληνικῶν γενεῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὕφισταμένων ἑλληνορθοδόξων μουσικῶν νόμων. Διὰ τοῦτο, τὰ καλλιτεχνικὰ ἐκφραστικὰ μέσα πού διαθέτει, εἶναι αἰώνια, ὅπως εἶναι αἰώνιοι καὶ αἱ χριστιανικαὶ ἰδέαι, πού ἐκφράζει αὕτη. Οἱ δὲ ὑπ' αὐτῆς ἐρμηνευόμενοι ὕμνοι πάντοτε μὲν, ἰδιαιτέρως σήμερον, πού γηθοσύνης ἐφοτάζομεν τὰ ἑκατὸν πενήτηκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἐθνους ἡμῶν, ψάλλον τὴν ἄφατον ἀγαλλίασιν παντὸς Ἑλληνος, διότι «χαρᾶς τὰ πάντα πεπλήρωται τῆς Ἀναστάσεως τὴν πεῖραν εὐληφόμενα....».

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ

ΘΕΟΛΟΓΟΣ Κ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ Δ. Θ.

(1876 - 1938)

Ο ΑΠ' ΑΜΒΩΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ*

η. «ΤΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΝ ΙΔΑΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟΝ ΧΑΡΙΝ ΤΟΥ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟΣ»

Δημοσιευθὲν εἰς τὰ «ΕΝΑΙΣΙΜΑ ἐπὶ τῇ τριακοστῇ πέμπτῃ ἐπετηρίδι τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ Μακαριωτάτου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. Ἐπεμελήθη καὶ ἐξέδωκε Γρηγόριος Χ. Παπαμιχαήλ, τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν». Σελίδες 298-317. Ἐν Ἀθήναις 1931.

Ἡ ἐξ εἴκοσι σελίδων μελέτη αὕτη δημοσιευθεῖσα πρὸς τιμὴν τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσοστόμου, παρ' οὗ ἀπεριορίστως ἐξετιμᾶτο ὁ Θεολόγος Κ. Παρασκευαΐδης, καθορίζει ποῖον εἶναι τὸ μορφωτικὸν ἰδανικὸν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ κάμνει διάκρισιν ἀμεταξὺ τῆς μορφωτικῆς ἰδέας ἢ τῆς μεγάλης πραγματικότητος, δι' ἧς προτίθεται νὰ μορφώσῃ τοὺς ἀνθρώπους τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ μετὰ τῆς μορφωτικῆς ὁδοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας πραγματοποιεῖ τὸ εὐαγγέλιον τὴν μορφωτικὴν αὐτοῦ ἰδέαν» (σ. 299).

Μετὰ σύντομον εἰσαγωγὴν, δι' ἧς καταδεικνύει ὅτι «τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι τὸ βιβλίον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ οὐδὲν ἄλλο βιβλίον τῆς Παγκοσμίου Φιλολογίας δύναται νὰ ἔχῃ τοιαύτην τινὰ γενικὴν ἀξίωσιν», χωρεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεματός του, διηρημένου εἰς δύο μέρη τὰ ἐξῆς: Α'. Ἡ μορφωτικὴ ἰδέα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ Β' Ἡ μορφωτικὴ ὁδὸς τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἐν τῷ Α' μέρει τονίζει ὅτι: «Ἡ μορφωτικὴ ἰδέα τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι μία μεγαλειώδης ἔννοια, εἶναι ἡ ἱεραρχικῶς κατὰ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 446 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

βαθμίδας διηρημένη και κεντρικῶς καθωρισμένη πραγματικότης συμπάσης τῆς υπάρξεως, ἐν τῇ ὁποία ὁ Θεὸς εἶναι τὸ μέσον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου αὕτη δέχεται ἔννοιαν, συνάφειαν, ἐνότητα και ἄρμονίαν. Τὸ δὲ ἰδανικὸν πάσης μορφώσεως ἐκπληροῦται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἡ ὁποία δέον νὰ προέρχηται ἐκ τοῦ συνόλου μιᾶς μεγάλης θεωρίας και ἐποπτείας, ἡ κάλλιον εἰπεῖν, ἐκ τοῦ συνόλου μιᾶς ἀπεράντου πραγματικότητος και διὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μορφώσῃ αὕτη τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν πραγματικῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ τεθῆ εἰς ἐνέργειαν ὅλη ἡ εὐτονία και ἐλαστικότης τῆς οὐσίας αὐτοῦ» (σ. 309).

Ἐν τῷ Β' μέρει τῆς μελέτης του παρατηρεῖ ὅτι: «Ἡ μορφωτικὴ ὁδὸς τοῦ Εὐαγγελίου σημειοῦ τρία στάδια: τὴν μετάνοιαν, τὴν μεταβολὴν μιᾶς διευθύνσεως τοῦ βίου, ἥτις μέτρον και σκοπὸν τῆς μορφώσεως λαμβάνει μόνον παρὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπομένως τὴν παραίτησιν τοῦ νατουραλισμοῦ, ὀρθολογισμοῦ και ἀνθρωπισμοῦ, ἔπειτα τὴν πίστιν, ἐν ἣ ὁ ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει, ὅτι δέχεται παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Θεοανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ τελευταῖον βάθος, τὸ τελευταῖον πλήρωμα και τὸν καθωρισμένον σκοπὸν τοῦ βίου του, και τέλος τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ ὁποία συναυξάνεται ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου πάντοτε βαθύτερον ἐν τῷ Θεοανθρώπῳ Χριστῷ και λαμβάνει μέρος εἰς τὴν θεότητα ἐξακολουθητικῶς, κατ' αὐξοῦντα ἐκάστοτε βαθμὸν. Καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος διέλθῃ τὰ τρία ταῦτα στάδια τῆς μορφώσεως, τότε ἐκπληροῦνται ἐν αὐτῷ αἱ τρεῖς μεγάλαι αἰτήσεις, αἵτινες ἐκφράζουσιν ὀλόκληρον τὴν αἰτίαν και τὴν ὑπόθεσιν τῆς Θεοανθρώπου ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ: «Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθῆτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ και ἐπὶ τῆς γῆς» (σ. 316).

Ἄπαντα τὰ ἀνωτέρω ἐκδεδομένα ἔργα αὐτοῦ, ἐξαντληθέντα, τυγχάνουν λίαν δυσεύρετα, πολλὰ δὲ νομίζομεν ὅτι θὰ εἶχον νὰ ὠφελήσουν, ἐὰν ἀνετυπώνοντο, και δὴ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν Πρακτικὸν Κλάδον, καθ' ὅτι ταῦτα ἔχουν ἀπεριόριστον ἰσχὺν λόγῳ τοῦ εἶδους τοῦ περιεχομένου των.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Θεολόγος

«ΙΔΟΥ ΕΓΩ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ Α ΜΟΙ ΕΔΩΚΕΝ Ο ΘΕΟΣ»

Θά πρέπει νά αισθάνθηκε πολλή ἀπογοήτευσι ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας τοὺς πρώτους μῆνες τῆς πατριαρχίας του στήν Πόλι τὸ 1949, ὅταν χοροστατώντας στὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ καὶ στοὺς ἄλλους ναοὺς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς του δὲν ἔβλεπε ἀνάμεσα στοὺς πιστοὺς του πολλὰ παιδιά νά ἐκκλησιάζονται καὶ νά προσέρχονται στὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας γιὰ νά πάρουν ἀπὸ τὸ χέρι του τὸ ἀντίδωρο. Καὶ ἀσφαλῶς τὴν ἀπογοήτευσί του θά πρέπει νά διαδέχθηκε πικρία, ὅταν ρωτώντας τοὺς ἐπιτελεῖς του πληροφορήθηκε ὅτι πράγματι ὅλα τὰ παιδιά στήν Πόλι δὲν ἐκκλησιάζονται τακτικά. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ «νέα γενεά», ὅπως τοῦ ἄρεσε νά τὰ ὀνομάζῃ ὅλα μαζί, βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν ποίμνη του. Καὶ χωρὶς τοὺς νέους ποῦ θά στηριχθῇ καὶ ποῦ θά οἰκοδομήσῃ;

Δὲν θά πρέπει νά πέρασαν πολλὲς ἐβδομάδες ἀπὸ τὴν ἐνθρόνισί του, ὅταν μαζί μὲ τὴν ἀνοιξι κάποιο ἀπόγευμα Σαββάτου, μετὰ τὸν Ἑσπερινὸ ποῦ χοροστάτησε, τὴν ὥρα ποῦ ἀποχωροῦσε ἀπὸ τὸν Ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὁ Πατριάρχης, μὲ ὅλη του τὴν παραδοσιακὴ μεγαλοπρέπεια καὶ τὴν φυσικὴ του γοητεία, σταματᾷ στὸν αὐλόγυρο τοῦ Ναοῦ καὶ μετὰ τὸ χειροφίλημα τῶν πιστῶν προσκαλεῖ κοντά του τὰ λιγοστὰ παιδιά ποῦ βρέθηκαν ἐκεῖ.

Δὲν εἶναι ξένος ὁ χῶρος αὐτὸς στὰ παιδιά, οὔτε καὶ οἱ φυσιογνωμίες τῶν ἀξιωματῶν τοῦ Πατριαρχείου ἄγνωστες. Ὅμως δὲν θυμοῦνται, κι οὔτε ἄκουσαν ποτὲ Πατριάρχῃ νά σταματᾷ καὶ νά κουβεντιάξῃ μαζί τους. Βέβαια τὰ κάπως μεγαλύτερα θυμοῦνται ὅτι δυὸ τρεῖς φορές στὸ παρελθόν, ὅταν Πατριάρχης ἦταν ὁ Βενιαμίν, κι αὐτὰ μαζεμένα στὸν χῶρο ποῦ ἀπλώνεται μπροστὰ στὸ Πατριαρχεῖο, στὸ ὕψος τοῦ Ναοῦ, πλάι στὸ δρόμο, ἐκεῖ ποῦ παρκάρουν τὰ αὐτοκίνητα, ἔπαιζαν καὶ φυσικὰ θορυβοῦσαν, βγήκε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος νά τὰ μαλώσῃ γιὰ τὴν ἀπρέπειά τους νά φωνάζουν καὶ νά ἀτακτοῦν μπρὸς στὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὴν ἀσέβειά τους νά ἐνοχλοῦν τὸν Πατριάρχη, καὶ νά τ' ἀπομακρύνῃ. Τότε παρενέβη ἀπροσδόκητα ὁ Πατριάρχης καὶ ἄφησαν ἡσυχὰ τὰ παιδιά

νά πκίζουη και μάλιστα ἔφεραν σ' αὐτὰ και μπάλλες, δῶρο ἀπὸ τὸν Πατριάρχη, πὸ καθισμένους στὸ «μιντέρη» τοῦ γραφείου του, κοντὰ στὸ γωνιακὸ παράθυρο πὸ κῦτταζε πρὸς τὴν αὐλὴ τοῦ Πατριαρχείου, καμάρωνε τὰ παιδιὰ και τὰ εὐλογοῦσε. "Ὀμως τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Βενιαμὶν δὲν κράτησε πολὺ και ὁ διάδοχός του Μάξιμος, κλειστός τύπος ὅπως ἦταν, δὲν πρόλαβε ἴσως νὰ προσέξῃ ἰδιαίτερα τὰ παιδιὰ.

Τὸ σημερινὸ φαινόμενο εἶναι γι' αὐτὰ κάτι ἐντελῶς καινούργιο. Ὁ νέος Πατριάρχης δὲν προσέρχεται ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ Φαναρίου. Εἶναι ξένος, γλυκομίλητος ὅμως, ἀπλὸς στοὺς τρόπους του, σὲ κυττάζει μέσα στὰ μάτια και σ' ἀκούει και σὺ ἐξοικειώνεσαι μαζί του ἄθελά σου. Πανύψηλος μὲ τὴν βιβλικὴ του γενειάδα εἶναι, ὄνομα και πρᾶγμα, ὁ Παπποῦς τῆς αὐλῆς. Οἱ μεγάλοι ἰσχυρίζονται ὅτι τοὺς θυμίζει τὸν Ἰωακείμ τὸν Γ'. Γιὰ τὰ παιδιὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι γνωστὸ και σεβαστὸ, ἀφοῦ εἶναι χαραγμένο και στὸ τροῦλλο τῆς Μεγάλῃς Σχολῆς. Και ἐκεῖνος λέγουν ἦταν ὑψηλὸς και ὠραῖος. "Ὀμως ὁ σημερινὸς Πατριάρχης εἶναι ἀκόμη καλλίτερος. Βρίσκεται κοντὰ στὰ παιδιὰ, μπροστὰ τους και συνομιλεῖ μαζί τους τακτικὰ κάθε ἀπόγευμα Σαββάτου μετὰ τὸν Ἑσπερινὸ στὸν αὐλόγυρο τοῦ Πατριαρχείου. Και σὰν καλὸς οἰκοδεσπότης ἀπὸ τὸ δεύτερο Σάββατο καθιέρωσε και τὸ κέρασμα: ἓνα κουλούρι γιὰ κάθε παιδί.

"Ἐτσι ἀρχίζει ἡ καλλίτερη γνωριμία. Ἡ Πατριάρχης ρωτᾷ και μαθαίνει τὸ ὄνομα κάθε παιδιοῦ, τὰ ὀνόματα τῶν γονιῶν τους, τῶν ἀδελφῶν τους, σὲ ποιὰ τάξι φοιτοῦν και σὲ ποιο σχολεῖο πηγαίνουν. Και οἱ μικροὶ συνομιληταὶ του ἀπαντοῦν μὲ συστολὴ και ντροπὴ, στὴν ἀρχὴ φοβισμένα, μὲ τὸν καιρὸ ὅμως ξεπερνοῦν δυσκολίες και ἐξοικειώνονται μὲ τὸν παναγιώτατο συνομιλητὴ τους. Ἀπὸ τότε πολλὲς φορὲς ἐμφανίσθηκε ὁ Πατριάρχης νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ κρατώντας ἀπὸ τὰ χέρια τους μοιρασμένα στὰ δύο του χέρια τέσσαρα μὲ πέντε παιδιὰ και νὰ διασχίζει τὸν αὐλόγυρο τοῦ Πατριαρχείου:

— Πόσο πολὺ σᾶς ἀγαπᾷ...

Και τὰ παιδιὰ μαγεμένα ἀπὸ τὴν γλυκύτητα τοῦ προσώπου και τῶν ματιῶν του συναγωνίζονται ποιο νὰ τὸν πρωτοπλησιάσῃ,

ποιὸ νὰ τοῦ πρωτοφιλήσῃ τὸ χέρι καὶ ποιὸ νὰ πρωτοπέσῃ στὴν ἀγκαλιά του. Στὰ σπίτια δὲν χρειάζεται πιὰ ἡ πατρικὴ προτροπὴ γιὰ τὸν ἐκκλησιασμό. Τὰ παιδιὰ μόνον τοὺς εἶναι τακτικὰ στὸ ραντε-βοῦ τοὺς μὲ τὸν Πατριάρχην κάθε Σάββατο ἀπόγευμα στὴν ἀρχή, καὶ σὲ λίγο καὶ κάθε Κυριακὴ πρωὶ στὴν λειτουργία, καὶ τελικὰ σὲ κάθε ἀκολουθία. Κι ὄχι μόνον στὸ Φανάρι, στὸν Πατριαρχικὸ Ναό, ἀλλὰ σὲ κάθε ναὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ὅπου πηγαίνει ὁ Πατριάρχης, εἴτε νὰ χοροστατήσῃ εἴτε νὰ λειτουργήσῃ.

Τὸ φαινόμενο σὰν πρωτοβουλία καὶ ἀσχολία πατριαρχικῆ, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι στὴν ἀρχὴ ξένισε τοὺς συντηρητικούς καὶ τὴν αὐλή. Ὅμως ὁ Πατριάρχης πίστεψε πολὺ στὴν σκοπιμότητα αὐτῆ. Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ λίγο ἐθέσπισε, στὸ Φανάρι πρῶτα, κι ὅπου ἄλλοῦ ἀργότερα εὔρισκε τὸ κατάλληλο ἔμψυχο ὕλικό, τὸν θεσμό τῆς «ἀναψυχῆς τοῦ παιδιοῦ». Πρόκειται γιὰ ἓνα πυρῆνα δύο ἢ τριῶν παιδιῶν γυμνασίου, ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν, ποὺ μὲ τὴν εὐθύνη τοῦ ἱερέως τῆς ἐνορίας τοὺς, μέσα στὴν κοινοτικὴ αἴθουσα, ἢ ἂν αὐτὴ λείπῃ, στὸ κοινοτικὸ σχολεῖο, τὰ καλοκαίρια ὀργάνωναν τὴν ἀναψυχὴ τῶν παιδιῶν τῆς ἐνορίας. Καθημερινὰ δηλαδὴ, κάθε ἀπόγευμα, τὰ μικρὰ παιδιὰ μαζεύονται στὴν ὀρισμένη αἴθουσα καὶ ἐκεῖ μὲ τὴν συμπαρατάσασιν τῶν μεγαλυτέρων τοὺς περνοῦν τὶς ὥρες τοὺς παίζοντας, διαβάζοντας, τραγουδώντας καὶ ἀκόμη ἀπαγγέλλον-τας ποιήματα ἢ καὶ παριστάνοντας θεατρικὰ ἔργα. Ὅλα αὐτὰ μὲ κέντρο καὶ κινητήρια δύναμι τὸν ἐνθουσιασμό ποὺ προκάλεσε στὴν καρδιά τῶν παιδιῶν ἡ ἀπλότης τοῦ Πατριάρχου καὶ ἡ κατα-δεκτικότης του.

Καὶ τώρα ὁ Πατριάρχης ξεκινᾷ μὲ τὰ πόδια ἀπὸ τὸ Πατριαρ-χεῖο γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ ἀπὸ κοντὰ κάποιο πρόγραμμα ἀναψυ-χῆς στὸ Φανάρι, στὸ Μαρασλή, τὸ σχολεῖο ποὺ βρίσκεται δίπλα σχεδὸν στὸ μοναστήρι του. Καὶ θὰ διαθέσῃ καθημερινὰ πολλὰ ἀπογεύματά του γιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ ὅλες τὶς «ἀναψυχῆς τοῦ παι-διοῦ» τῆς Ἐπισκοπῆς του καὶ στὴν πιὸ ἀπόκεντρη ἐνορία του, μὲ τὶς λιγώτερες ὀρθόδοξες οἰκογένειες καὶ τὰ λιγώτερα παιδιὰ, νὰ τὶς ζεστάνῃ μὲ τὴν παρουσία του, νὰ συγχαρῆ τὸν ὑπεύθυνον κληρι-κό, νὰ τὸν παινέσῃ δημοσίᾳ, νὰ προσφέρῃ τὰ γλυκὰ του καὶ πιὸ

πολύ νά παρακολουθήση τὰ παιδιά του, νά μιλήση μαζί τους και νά ξαναπῆ:

— Πόσο πολὺ σᾶς ἀγαπῶ!

Τώρα δὲ θὰ προσθέση και κάτι νέο:

— Πόσο πολὺ μὲ ξεκουράζετε....

Μὲ τὸν καιρὸ ἡ προσπάθεια θὰ ἀπλωθῆ και θὰ χρειασθῆ πιὰ συντονισμό και παρακολούθησι. Ἔτσι θὰ τοποθετήση τοὺς ἐπόπτες στὴν ἀρχὴ και ἀργότερα θὰ σκεφθῆ τὴν Πνευματικὴ Διακονία. Ἡ τελευταία εἶναι ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὑπεύθυνα για τὴν ὀργάνωσι και τὴν ἀνάπτυξι τῆς ἐκκλησιαστικῆς πνευματικῆς δραστηριότητος τοῦ Θρόνου. Οἱ ἐπόπται ἦσαν ἀνώτεροι κληρικοὶ τῆς αὐλῆς τοῦ Πατριάρχου ποὺ τοὺς μοίρασε τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ νά παρακολουθοῦν τὶς ἐντολές του και νά συντονίζουσι τὶς κοινοτικὲς προσπάθειες για τὴν ἐφαρμογὴ τους. Βασικὴ ἐντολὴ ἡ παρακολούθησι τῆς «ἀναψυχῆς τοῦ παιδιοῦ». Καὶ πρέπει νά ὁμολογηθῆ, ὅτι οἱ παλαιότεροι ἀπὸ τοὺς ἀξιωματοῦχοις τῆς αὐλῆς, ὁ ἅγιος Μέγας τῆς Πρωτοσυγκελλίας και ὁ ἅγιος Μέγας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, γαλουχημένοι μέσα στὴν αὐστηρὴ προσήλωσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς τυπικότητος, ποὺ ἤθελε τὸν Μ. Πρωτοσύγκελλο και τὸν Ἀρχιεπισκοπῆ μακρὰ ἀπὸ ἐνοριακὴ δραστηριότητα δὲν ἀντέδρασαν καθόλου στὴ νέα σεπτὴ ἐντολή, οὔτε και ἀρνήθηκαν νά βοηθήσουσι τὸ νέο ἔργο. Ἰσα-ἴσα ὁ Ὑπογραμματεὺς τότε τῆς Ἀγίας και Ἱερᾶς Συνόδου ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπιτυχημένους ἐπόπτες. Ἀπὸ τὴν «ἀναψυχὴ τοῦ παιδιοῦ» στὴν ἐνορία τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου στὸ Σταυροδρόμι ξεκίνησε και ὀρίμασε μιὰ παιδικὴ ἐκκλησιαστικὴ χορωδία τόσο καλὰ συγκροτημένη, ὥστε πολλὲς φορὲς στίς εἰδικὲς λειτουργίες στὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ για τὴν νέα γενεά, ἡ χορωδία αὐτὴ ἔψαλλε μὲ περισσὴ κατάνυξι ὅλη τὴν θεία λειτουργία. Κι ἀκόμα πρέπει νά μνημονευθῆ και ὁ Τριτεύων τῆς ἐποχῆς ποὺ ὡς Γραμματεὺς τῆς Πνευματικῆς Διακονίας δὲν κουράστηκε ποτὲ νά ἀντιγράφη ὁ ἴδιος στὴν γραφομηχανὴ ἀνθολογίες ἀπὸ ἄσματα, ποιήματα, θεατρικὰ ἔργα, και ὕστερα πάλι ὁ ἴδιος νά τὰ πολυγραφῆ, για νά μοιρασθοῦν σ' ὅλες τὶς ἐνορίες, ὅπου ὑπῆρχε «ἀναψυχὴ τοῦ παιδιοῦ», βοήθημα πολὺτιμο στοὺς ἐπόπτες και τοὺς ὑπευθύνους. Καὶ φυσικὰ και ὁ Μ. Πρωτο-

σύγκελλος και ὁ Μ. Ἀρχιδιάκονος μέσα στις ἀρμοδιότητές τους τις διοικητικὲς ἐνστερνίσθηκαν τὴ νέα προσπάθεια, υἱοθέτησαν τὴ νέα γραμμὴ και δὲν κουράστηκαν ποτὲ νὰ συντρέχουν τὰ παιδιὰ και τὰ προβλήματα τους.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Πατριάρχης δὲν ἐπαναπαύεται. Τακτικὲς συνεδρίες τῆς Πνευματικῆς Διοικήσεως στὸ γραφεῖο του μὲ θέμα τὰ προβλήματα τῶν παιδιῶν. Τακτικὲς συσκέψεις μὲ τοὺς ἐπόπτες του στὸ γραφεῖο του μὲ θέμα τὰ παιδιὰ και τὰ προβλήματα τους. Κι ὁ Πατριάρχης ἀγρυπνεῖ. "Ἐτσι μιὰ μέρα ἀρχίζει ἡ ὀργάνωσι τῶν κατηχητικῶν σχολείων. Πυρήνας τους πάλι «ἡ ἀναψυχὴ τοῦ παιδιοῦ». Τὰ ἴδια παιδιὰ θὰ εἶναι τὰ κατηχητόπουλα και ἀπὸ τὰ ἴδια παιδιὰ θὰ στελεχωθοῦν τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα. Ἀργότερα θὰ ὀργανωθοῦν οἱ «θερινὲς ἐξοχές» στὴν Πρώτη και ἡ «Στέγη τοῦ ἐργαζομένου κοριτσιοῦ» στὴν Πρίγκηπο. Βοηθοὶ του στὰ δυὸ μεγάλα αὐτὰ ἔργα θὰ ἐπιστρατευθοῦν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαι και λαϊκὰ τῆς μέλη μὲ παράδοσι οἰκογενειακὴ ἀγαθοεργίας και ἀφοσίωσι ἐκκλησιαστικῆ.

Τὸ ἴδιο και οἱ εἰδικὲς θεῖες λειτουργίαι γιὰ τὴ «νέα γενεά». Στὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κάθε Τρίτη τῆς Διακαινησίμου θεῖαι λειτουργίαι ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Πνευματικῆς Διοικήσεως Συνοδικὸ Μητροπολίτη, μὲ τὸν Πατριάρχη στὸ Ἱερὸ τοῦ Ναοῦ. Ὁ Ναὸς κατὰμεστος ἀπὸ κατηχητόπουλα και μὴ. "Ὅλα μαζί ἀπαγγέλλουν τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως και τὸ «Πάτερ ἡμῶν». Και στὸ τέλος ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης μοιράζει τὸ κόκκινο αὐγὸ σὲ κάθε παιδὶ χωριστὰ. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο δεξιοῦται ἐπίσημα μὲ τὸν Προκαθήμενὸ του, μὲ εὐκαιρίαι τὸ Πάσχα, τὴν νέα γενεά.

Εἶναι εὐνόητο, ὅτι ἡ κίνησι αὐτὴ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔργησε νὰ μεταλαμπαδευθῆ και στις ὁμορες Μητροπόλεις, τῆς Χαλκηδόνος, τῶν Δέρκων και τῶν Πριγκηπονήσων. "Ἐτσι ὁ Πατριάρχης μὲ τὸν καιρὸ κέρδισε τὰ παιδιὰ. "Ὅχι πὼς τὰ παιδιὰ αὐτὰ πρὶν δὲν ἀνῆκαν στὴν Ἐκκλησίαι. Δὲν μπορεῖ παιδὶ ἐλληνοπούλο, γεννημένο και μεγαλωμένο στὴν Πόλι νὰ μὴ ἀνήκη στὴν Ἐκκλησίαι. Μόνο πού μὲ τὸν καιρὸ και τις περιστάσεις ἀτόνισε ὁ δεσμὸς και ἀδράνησε ἡ ἐπαφῆ. Γιατὶ εἶναι

πολύ ιδιόρρυθμες οί συνθήκες πού μεγαλώνουν τὰ παιδιά στὴν Ηλό-
λι. Δὲν παραλληλίζονται δὲ αὐτὲς οἱ συνθήκες οὔτε μὲ ἐκεῖνες τῶν
παιδιῶν μας τοῦ Πατριαρχείου τῆς Ἀλεξανδρείας, οὔτε τῶν Μη-
τροπόλεων τῆς διασποράς.

Ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ζωντάνεψε στὴν ψυχὴ τῶν παι-
διῶν τὴν ἱστορικὴ μνήμη, τὴν πατερικὴ παρακαταθήκη, τοὺς μί-
λησε γιὰ τὰ ὄράματά του, τὰ λάθη πού ἔγιναν στὸ παρελθόν,
τὴν ἀναγκαιότητα τῆς τουρκοελληνικῆς ἀγαθῆς συνυπάρξεως
καὶ φιλίας, γιὰ τὸ 1922, γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὶς δυνατότητές
τῆς σήμερα, τὴν οἰκουμενικότητα τοῦ Θρόνου του, τὴν χριστιανικὴ
ἐνότητα καὶ ἄλλα πολλά. Τὰ παιδιά αὐτὰ πίστεψαν στὰ λόγια του
καὶ τοῦ ἀφοσιώθηκαν πλήρως. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ παιδιά αὐτὰ
σήμερα ὑπηρετοῦν στὴν Ἐκκλησία εἴτε στὸ Θυσιαστήριον εἴτε
ἐκτὸς αὐτοῦ. Τραγικὴ στάθηκε γι' αὐτὰ ἡ πέμπτη Σεπτεμβρίου
καὶ τραγικώτερες οἱ μετέπειτα ἐξελίξεις πού τὰ ἀνάγκασαν σχε-
δὸν ὅλα νὰ ἐκπατρισθοῦν.

Σήμερα τὰ παιδιά τῆς γενεᾶς τοῦ Ἀθηναγόρα βρίσκονται
ἐγκατεστημένα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μέχρι καὶ τὴν Αὐστραλία καὶ τὸν
Καναδᾶ. Καὶ διατηροῦν νωπὲς τὶς κουβέντες του στοὺς ἀλλογύ-
ρους τῶν Νᾶων, στίς τελετὲς τῶν σχολείων, στίς συγκεντρώσεις
τῶν κατηχητικῶν, στίς παιδικὲς ἐξοχές, στὴ στέγη τοῦ ἐργαζο-
μένου κοριτσιοῦ. Θυμοῦνται τὶς παραινέσεις του στίς εἰδικὲς γιὰ
τὰ παιδιά λειτουργίες, τὶς συμβουλές του, ὅταν τὸν ἀποχαιρετοῦσαν
γιὰ τὴν φυγὴ. Καὶ τοῦ ἔγραφαν τακτικὰ νέα τους ἀπὸ τὴν ξενιτεία,
τὶς δυστυχίες τῆς ζωῆς καὶ τὶς δυσκολίες τῆς, τὴν ἐνίσχυσί τους
ἀπὸ τὶς συναντήσεις ἀγάπης. Καὶ Ἐκεῖνος ἀπαντοῦσε πατρικᾶ
«τέκνω ἡμῶν ἐν Κυρίῳ λίαν ἀγαπητῶ» καὶ τελείωνε «διάπυρος
πρὸς Θεὸν εὐχέτης» Παπποῦς τους μοναδικὸς καὶ ἀναντικατά-
στατος.

Ὅλα τὰ παιδιά τῆς γενεᾶς τοῦ Ἀθηναγόρα, μεγάλα πιά,
ὄριμα, μὲ δικὰ τους παιδιά κατὰ σάρκα ἢ καὶ πνεῦμα, τὶς ἡμέρες
αὐτὲς τοῦ τραγικοῦ του ἀτυχήματος ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς,
τὸν συμπαραστάθηκαν στὴ Σχολὴ στὴ Χάλκη μὲλις ἔπεσε, ὅπως
τότε, τὸν καλὸ καιρὸ, τὸν συμπαραστέκονταν στὴν ἴδια Σχολή,
σὰν ἀνέβαινε εἴτε γιὰ τὴν καθοσίωσι τῶν τελειοφοίτων, εἴτε γιὰ τὶς

ιερές πορείες τῶν ἀποφοίτων της. Τὸν συνώδευσαν στὴν ἀτμά-
κατο ἀπὸ τὴν Χάλκη στὴν Πόλι, ὅπως τότε, τὸν καλὸ καιρὸ, ποῦ
τὸν συνώδευαν στίς μετακινήσεις του μέσα στὴν Πόλι. Τὸν ἀκο-
λούθησαν στὸ ἀσθενοφόρο ἀπὸ τὸν Ντολμάμπαχτσε στὸ Νο-
σοκομεῖο Βαλουκλῆ, ὅπως τότε, τὸν καλὸ καιρὸ τὸν ἀκολουθοῦσαν
κάθε χρόνο, τὴν Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων, ποῦ πῆγαινε μὲ τὴν
Σύννοδό του στὰ Νοσοκομεῖα Βαλουκλῆ νὰ λειτουργήσῃ γιὰ τὴν
ὁμογένεια ὅλη καὶ τοὺς ἀρρώστους της. Ξενύχτησαν ἔξω ἀπὸ τὸ
δωμάτιό του, ὅπως τότε, τὸν καλὸν καιρὸ, ξενύχτησαν σχεδὸν
περιμένοντάς τον νᾶρθῃ στὸ Πατριαρχεῖο, τὴν πρώτη μέρα ποῦ
ἔφθανε ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ στὴν Πόλι, γιὰ νὰ ἐνθρονισθῇ. Καὶ παρα-
κολούθησαν τὴν πορεία τῆς ἀρρώστειάς του, ὅπως τότε, τὸν καλὸν
καιρὸ, παρακολουθοῦσαν μαζί του τίς ἀρρώστειες τίς δικές τους
ἢ οἰκειῶν τους ἢ ἱεραρχῶν ἢ καθηγητῶν τους....

Κι ὅταν τὸ πρωῖνό, λίγο μετὰ τὰ μεσάνυχτα, τῆς Παρασκευῆς,
στὶς 7 Ἰουλίου ὁ Πατριάρχης ἀπαρέδωκε τὸ πνεῦμα, τὰ παιδιὰ
τῆς γενεᾶς τοῦ Ἀθηναγόρα, σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, ἐνοιώσαν
ὄρφανά.

«Ἐνύχτωσε καὶ βράδυνασε,
πᾶν τὰ πουλάκια στίς φωλιές καὶ τὰ παιδιὰ στίς μάννες
κι ἐγὼ τὸ μαῦρο, τ' ὄρφανό, ποῦ θαλά μείνω βράδυ;».

Καὶ τὸ πενθήμερο λαϊκὸ προσκύνημα στὸν Πατριαρχικὸ Ναό,
ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ Πατριάρχου, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, στάθη-
καν ξάγρυπνη σιωπηλὴ φρουρὰ τοῦ σιπτοῦ σκηνώματός του,
ἀνταποδίδοντας ὅλα του τὰ ξενύχτια στὸ ἄγρυπνο γραφεῖο του,
γιὰ ἐκεῖνα καὶ γιὰ ὅλο τὸν κόσμο.

Καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς 11ης Ἰουλίου στὸ Μπαλουκλῆ, στὸ
νωπὸ τάφο του, μαζί μὲ τὸν θρῆνο ὅλου τοῦ κόσμου, ὅλα τὰ παι-
διὰ τοῦ Πατριάρχου, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, σκύβουνε καὶ προ-
σκυνοῦνε τὸ σκηνώμά του καὶ τοῦ ἀφήνουν λίγο χῶμα ἀπ' ὅλα
τὰ μέρη τῆς γῆς, ἀπὸ τὴν Οἰκουμένη, καὶ φιλοῦνε τὸ χέρι του, ποῦ
τὰ καθοδήγησε ἕνα τέταρτο αἰῶνα καὶ θὰ τὰ καθοδηγῇ γιὰ πάντα.

Καλὸν ὕπνο, Παπποῦ...

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΘΡΗΝΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ

“Ένα ὕμνοφο καὶ χαρακτηριστικὸ ἔθιμο, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἦτο ἡ ἔκθεσις καὶ ὁ στολισμὸς ἐπιταφίου τῆς Παναγίας καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ ἀνάλογος ἀκολουθία, κατὰ μίμησιν ἐκείνης. τῆς Μ. Παρασκευῆς. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ ἦταν γνωστὸ ἰδίως στὴν νησιώτικη Ἑλλάδα, μὰ καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα, ποὺ καταργήθηκε τελείως ἢ παρέμεινε μέρος αὐτοῦ, ὅπως ὁ στολισμὸς τοῦ ἐπιταφίου.

Δυσεύρετη ἔγινε καὶ ἡ «φυλλάδα», τὸ σχετικὸ βιβλίον ποὺ περιγράφει ὅλα τὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς, ἀφοῦ, λόγῳ τῆς καταργήσεως, δὲν ξανατυπώθηκε, ἄχρηστο πιά. Μόνον σὰν ἱστορικὸ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἔθιμου—πρωτοτύπου καὶ περιέργου—παρουσιάζεται.

“Ένα τέτοιο βιβλίον ἐκδόσεως 1802 ποὺ ἀνήκει στὴ βιβλιοθήκη μας, θὰ μᾶς βοηθήσῃ. Ὁ τίτλος του: «Ἐγκώμια νεοφανῆ ἦτοι ἀκολουθία πανίερως εἰς τὴν πανσέβαστόν τε καὶ Παναγίαν Μετάστασιν τῆς ὑπερευλογημένης καὶ πανενδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τε καὶ ἀειπαρθένου Μακαρίας Μαρίας ψαλλομένη τῇ ΠΕ' Αὐγούστου ἢ τῇ πρὸ αὐτῆς ὡσπερ καὶ τῷ Μεγάλῳ Σαββάτῳ. Ἡ προσύπται καὶ λόγος πανηγυρικὸς, ἐν ᾧ παρεκβατικῶς μὲν, ἀναγκαίως δὲ (ὡς πρὸς τοὺς τῆς δε) ἀποδείκνυται, μικρόν, τό, πρὸ ΤΟΚΟΙ', ἐν ΤΟΚΩ καὶ μετὰ ΤΟΚΟΝ Παρθένος. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα. Σπουδῆ τε καὶ πολυτίμῳ δαπάνῃ τῶν τῆς περιφανεστάτης Ἑλλάδος πανευαγοῦς μοίρας. Ἐν τῷ, κατὰ τὴν ὁδὸν Γκούλλιαν, Γεννόβης τῆς πάνυ κλεινῆς Τυπογραφείῳ τοῦ τῆς Πιάνε Ἰακώβου. Ἔτει ΑΩΒ» (Ὁρθογραφία βιβλίου).

Εἶναι τυπωμένο σὲ καλὸ χαρτί, σχῆμα ὄγδον, σελίδες 92. Τὸ κείμενον εἶναι μέσα σὲ καλλιτεχνικὸ πλαίσιο μὲ ἀρκετὰ καλὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα. Σὲ πολλοὺς ὕμνους, ἰδίως τῶν ἐγκωμίων, βλέπουμε, ἔξω ἀπὸ τὸ περιθώριον—τὸ πλαίσιο, ἓνα σημάδι, ἓνα σταυρὸ ποὺ ὁ ψάλτης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σημάδεψε πρὸ τροπάρου θὰ «διαβάσῃ» καὶ ποιὸ θ' ἀφίσῃ. Κάτι σχετικὸ βρῖσκουμε καὶ σὲ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία τῆς ἐποχῆς μας. Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, ὅπως γινώταν σχεδὸν πάντοτε τὴν ἐποχὴν ἐκείνη, ὑπάρχει μετὰ τὸ τέλος τὸ ἀκόλουθο τρίστιχο:

«Τὸν τύποις ἐκδόσαντα, τὸν κεκτημένον

Τὸν τ' ἀναγιγνώσκοντα ζῆν προθυμία.

Φύλαττε τοὺς τρεῖς, ἡ Τριάς τρισολβίως. Ἄμην».

Στὸ πίσω μέρος τοῦ πρώτου φύλλου, ὅπου ὁ τίτλος τοῦ βι-

βλίου πού διαβάσαμε πιά πάνω, μιὰ ξυλογραφία μορφῆς γυναικὸς ὀλοσωμης, ὀρθῆς, πάνω σὲ σύννεφα καὶ τὴν ὑδρόγειο σφαίρα. Εἰκονίζει τὴν Παναγίαν, δυτικῆς τέχνης. Ἀντὶ φωτιστεφάνου ἔχει γύρω στὴν κεφαλὴν ἑννέα ἀστέρια. Δεξιά κι ἀριστερά τοῦ πλαισίου τῆς εἰκόνας ἡ φράσις «Σῶσον με». Κάτω δέ:

«Θεοῦ λόγου μέν, ἡ Κόρη Μήτηρ πύλεις
Κόσμου ἔλου δέ, ἄποινα μόνη πέρεις
Πλήσμην τε δεινῶν, τῶν ἐμῶν λύειν ἔχεις
Ἰληθί μοι οὖν, ἡ δύνης καὶ ὡς θέλεις».

(Ὁρθογραφία βιβλίου)

Στὴν τρίτη σελίδα, κάτω ἀπὸ ἓνα καλλιτεχνικὸ σύμπλεγμα πού ἔχει στὸ κέντρο μορφή στεφανωμένη, ὁ πρόλογος τοῦ βιβλίου, μὲ τὴν ἀκόλουθη ἀρχή-ἀφιέρωμα: «Τῷ Πανιερωτάτῳ καὶ Θεοπροβλήτῳ Μητροπολίτῃ τῆς Ἁγιοτάτης Μητροπόλεως Πενταπόλεως Κυρίῳ Κυρίῳ Μακαρίῳ, τῷ ἐν Χριστῷ Σεβασμιωτάτῳ, τῷ Πατρὶ καὶ Δεσπότῃ μοι γονυκλιῶ καὶ ἑδαφιαίαν ἀπονέμου προσκύνησιν».

Στὸ τέλος τοῦ προλόγου, προτελευταία παράγραφος, ὁ συγγραφεὺς ἐξηγεῖ: «Ἐμιμήθηκα δὲ εἰς τοῦτο τὸ θεῖον ἔργον, τὸ ὕφος ἐκεῖνο, ἀπαρραλλάκτως, τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν τοῦ Ἁγίου καὶ Μεγάλου Σαββάτου. Ἐπειδὴ, ὅχι μόνον πρέπει, ἡ Μακαρία ΜΑΡΙΑ αὕτη, νὰ ἔχη ὅλας τὰς δευτέρας τιμὰς, ὅλης ἀπλῶς τῆς τρισυποστάτου Θεότητος ὡς Μητέρα καὶ Νύμφη καὶ καθαρὸν αὐτῆς ἐνδιαίτημα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ (παρ' ὀλίγον) ὀρῶνται συμβεβηκότα, εἰς τὴν θείαν τῆς Κοίμησιν' ὅποσα δηλονότι, καὶ εἰς τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ τῆς, τὴν παναγίαν ταφήν καὶ Ἀνάστασιν καὶ Ἀνάληψιν, καθὼς κάλλιστα τὰ ἤξεύρετε».

Ἡ διάταξις τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς, παρ' ὅλον ὅτι καὶ ὡς ποιήσεις καὶ κατὰ τὰ ψαλλόμενα ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῆς Μ. Παρασκευῆς, ἔχει καὶ μερικὰς παραλλαγὰς, ὅπως π.χ. τὰ ἐγκώμια: «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ» καὶ τ' ἄλλα τῶν δύο στάσεων, ψάλλονται στὴν ἀρχὴ τῆς ἀκολουθίας σὲ ἦχον πλάγιον α' μετὰ τοὺς στίχους «Εὐλογητὸς εἶ Κύριε δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου. Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδοῖ». Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀκολουθοῦν καὶ τ' ἄλλα: «Μακάριοι οἱ ἐξερεινῶντες» κ.λπ.

Στὸ τέλος τῶν ἐγκωμίων καὶ μετὰ τό: «Αἱ γενεαὶ πᾶσαι μακαρίζομέν σε, τὴν μόνην Θεοτόκον» ἀκολουθοῦν τὰ Εὐλογητάρια σὲ ἦχον πλάγιον α' μετὰ τὸν στίχον (ἐπίκλησιν) «χῦμα» «Εὐλογημένη Πάναγνε, σκέπε, φρούρει τοὺς σὲ ὑμναλογοῦντας» κι

ἀμέσως «τῶν Ἀγγέλων ὁ δῆμος, κατεπλάγη ὄρων σε, ἐν νεκροῖς λογιθεῖσαν. Τὴν τεκοῦσαν, τὸν ἰσχὺν καθελόντα θανάτου, καὶ σὺν ἑαυτῷ τοὺς βροτοὺς ἐγείραντα καὶ ἐξ Ἄδου πάντας ἐλευθερώσαντα». Συνέχεια τ' ἄλλα, ὅπως πρὸ πάνω: «Εὐλογημένη Πάναγνε, σκέπε, φρούρει τοὺς σὲ ὑμολογοῦντας». «Τί ὡς μῦρα, συμπαθῶς τὰ δάκρυα ᾧ Ἀπόστολοι νυνὶ κερναῖτε, ἡ Παρθένος, ἐπ' ἐμοὶ ἐφθέγγετο: μὴ ᾧ φίλοι πένθος, τὴν χαρὰν μου, οἴεσθε καὶ γάρ, ἐκ τάφου τριήμερον, ἐν χαρᾷ μετασταῶσαν θεάσασθε».

Μετὰ ἀπὸ τὰ εὐλογητάρια ἀκολουθεῖ: «Συναπτὴ μικρὰ καὶ ἐκφώνησις: Σὺ γὰρ εἶ ὁ Βασιλεὺς τῆς Εἰρήνης. Καὶ τὰ Καθίσματα τοῦ ἀ' ἤχου κατὰ τό: «Τὸν τάφον σου σωτήρ» ὅπως αὐτό: «Σινδό-νι καθαρᾷ περιστείλασα μόνη, τὸ σῶμά σου σεμνή, ὡς ἠθέλησας ὄντως. Τοῦ κόσμου συστάσεως καὶ εἰρήνης τὰς χεῖράς σου, ὑπε-ῦψωσας, πρὸς τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα, εἰς παλάμας οὗ τὸ θεῖον Πνεῦμα παρέθου, πιστῶν δὲ τὸ οὐκ ἠγνόησας σου». Ἐνα ἄλλο κάθισμα ἀρχίζει: «Ἐξέστησαν χοροὶ τῶν Ἀγγέλων ὄρωντες...» καὶ εὐθὺς τὸν Ν' Ψαλμὸν. Εἶτα ὁ Κανὼν. Τοὺς Εἰρμούς ἀνά δύο, τὰ δὲ Τροπάρια πρὸς μίαν, καὶ ἔσχατον ὁ Εἰρμὸς θ'. Κανὼν. Ἦχος πλαγίου β', Ὡδὴ ἀ' ὁ Εἰρμὸς. «Κύματι θαλάσσης, τὸν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον, ὑπὸ γῆν ἔκρυψαν τῶν σεσωσμένων οἱ παῖδες, ἀλλ' ἡμεῖς ὡς αἱ νεάνιδες τῷ Κυρίῳ ἤσωμεν, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται». «Κύριε Θεέ μου, ἐξόδιον ὕμνον καὶ ἐπιτάφιον, ἄδειν ἀρξάμενος, σοῦ τῇ Μητρὶ ἐξαιτοῦμαι τὴν ἐξ ὕψους σου βοήθειαν, τῶν ἀβοηθήτων γάρ, ἰσχύς εἶ καὶ κραταίωμα».

Ἔστερα ἀπὸ τοὺς Κανόνας ἀκολουθεῖ Δοξολογία Μεγάλη «καὶ γίνεται συνήθως ἡ ἱερὰ κατάθεσις, ὡς περ καὶ τῷ Μεγάλῳ Σαββάτῳ ἀπαραλλάκτως. Μετὰ δὲ ταῦτα λέγει ἐν τῷ μέσῳ ὁ ἀναγνώστης τὸ παρὸν Τροπάριον εἰς ἦχον δ'. «Μητέρα σὲ ἐν παρθένοις καὶ παρθένον ἐν μητράσιν ἀμίαντον, πρὸ Τόκου, ἐν Τόκῳ καὶ μετὰ Τόκον δοξάζομεν Μητροπάρθενε, ἐν εἰλικρινεῖ καὶ ἀδιστακτῶ πίστει τε καὶ καρδίᾳ μὴ ἐρευνῶντες καθόλου τὸ πῶς; καὶ γὰρ ὑπὲρ πᾶν πῶς ἐνι, πάντα τὰ σά, ἀπειροχαρίτωτε μακαρία Μαρία. Δώρησαι οὖν ἡμῖν καὶ τὴν πάντιμον σὺν αὐτοῖς τιμῶσι σου Κοίμησιν, παραπτωμάτων συγχώρησιν, ὡς φιλάγαθος».

Στῆ συνέχεια: Προφητεία, Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγέλιον, κατὰ

τὴν ἐξῆς τάξιν: «Προκειμενον Ἦχος δ'. «'Ανάστηθι Κύριε εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου. Ὡμοσε Κύριος τῷ Δαυίδ ἀλήθειαν καὶ οὐ μή...». Προφητεία Ἰεζεκιήλ: «Ἔσται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὀγδόης καὶ ἐπέκεινα, ποιήσουσιν οἱ ἱερεῖς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὰ δλοκαυτώματα...». Στὸ τέλος τοῦ ἀναγνώσματος αὐτοῦ: Προκειμενον Ἦχος γ'. Ὁδὴ τῆς Θεοτόκου. Στίχοι: «Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν...». «Πρὸς Φιλιππησίους: Τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων...».

Διαβάζεται τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον: «Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀναστᾶσα Μαριάμ...». Ἡ ἀκολουθία συνεχίζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ τέσσαρα ἀκόμη τροπάρια, ὅπως τό: «ὅτε ἐκ τοῦ Κόσμου ἡ ζωὴ:...» πού θυμίζει τό: «ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου...» γιὰ νὰ κλείσῃ μὲ τὸ μεγάλο δοξαστικὸ τοῦ πλαγίου α' ἤχου: «Σέ, τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς ὡσπερ ἱμάτιον Ὑἱὸν Θεοῦ τὴν κύησασαν...». καὶ καταλήγει ὁ ὕμνογράφος τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς μὲ τὰ ἐξῆς: «καὶ γίνεται συνήθως τελεία ἀπόλυσις. Εἰ δὲ ἔστι Λειτουργία, μετὰ τὸ τέλος τοῦ παρόντος τροπαρίου, λέγε τὸ Ἀπολυτίκιον, τό, ἐν τῇ γεννήσει καὶ εὐθὺς τὸ Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία».

Στις ἐπόμενες σελίδες (53-92) δημοσιεύεται ὁ «Λόγος πανηγυρικός», ὅπως καὶ στὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου ἀναγράφεται πλήρης ὁ τίτλος του. Ἄλλὰ γι' αὐτὸν θὰ γράψωμεν ἄλλοτε. Πρῶθεςίς μας ἦτο νὰ θυμίσωμεν ἢ καλλίτερα νὰ κάνωμε γνωστὴ μιὰν ἀκολουθία πρὸς δόξαν τῆς Παναγίας Παρθένου, πού ἐψάλλετο ἄλλοτε, ἢ τὴν παραμονὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἢ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εορτῆς. Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ δὲν τελεῖται πιά. Μπορεῖ σὲ κανένα Μοναστήρι. Μέχρι τελευταία ἐψάλλετο στοὺς Παξοῦς. Φυσικὰ, ἀπαραίτητος ἦτο καὶ ὁ ἐπιτάφιος. (Στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖον Ἀθηνῶν ὑπάρχει ἓνας ἀπὸ τὴν Κίμωλο, μὲ παραστάσεις ἀπὸ τῆ ζωὴ τῆς Θεοτόκου.). Ἄλλοῦ πάλι, ὅπως στὸν Πύργο τῆς Σαντορίνης, ὁ στολισμὸς καὶ ἡ προσκύνησις τοῦ ἐπιταφίου τῆς Παναγίας συνεχίζεται ἀκόμη, χωρὶς τὴν ἀκολουθία, πού περιληπτικὰ παρυσιάσαμε.

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑΣ

Υπάρχουν γεγονότα στη ζωή μας, που μένουν ανεξίτηλα και είναι πραγματικά όροσημα, σταθμοί ανεπανάληπτοι. Γεγονότα πνευματικά, που έχουν στρέψει την πορεία της ζωής μας προς τὰ οὐράνια. Γεγονότα, που και ἡ ἀπλή ἀνάμνησή των συγκλονίζει τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας.

Ἐνα τέτοιο ἱστορικό γεγονός γιὰ μᾶς τις πρεσβύτερες, τὸ μαντεύετε, εἶναι ἡ χειροτονία τοῦ συζύγου μας.

Ἄς γυρίσωμε λίγα χρόνια πίσω. Ἄς σταθοῦμε στὴν εὐλογημένη ἐκείνη μέρα, πού γιὰ πρώτη φορά ὁ σύζυγός μας εἰσήρχετο εἰς τὰ αὐτὰ Ἁγία τῶν Ἁγίων, γιὰ νὰ δεχθῆ διὰ χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου τὴν χάρι τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Ἀκόμη ἀντηχοῦν στ' αὐτιά μας τὰ μυστηριακὰ ἐκεῖνα λόγια: «Ἡ θεία Χάρις ἡ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα.... προχειρίζεται τὸν εὐλαβέστατον...».

Κι' ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλήθος τοῦ Ναοῦ, μικροὶ καὶ μεγάλοι, γνωστοὶ καὶ ξένοι, συγγενεῖς καὶ φίλοι πολλοί, εἶχαν γονατίσει καὶ μὲ δάκρυα προσηύχοντο γιὰ νὰ φανῆ ἀντάξιός τῆς μεγάλης κλήσεως. Κι' ἀνάμεσα σ' ὅλους αὐτούς, κάπου ἐκεῖ σὲ μιὰ γωνιά τοῦ Ναοῦ, δεχόμεθα κι' ἐμεῖς κάποια ἐπέμβασι τῆς θείας Χάριτος. Ποιὰ ἀπὸ μᾶς, ἀλήθεια, δὲν τῶνοιωσε αὐτό, κατὰ τὴν ἱερῆ ἐκείνη στιγμή; Ποιὰ δὲν αἰσθάνθηκε τὴν μυστηριώδη ἀλλαγὴ; Ἡ θεία Χάρις καὶ οἱ δωρεῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπλήρωσαν τὸ εἶναι τοῦ συζύγου μας, ἄγγιζαν ὁμῶς καὶ τὴ δική μας ψυχὴ. Καὶ δεχθήκαμε καὶ μεῖς μαζί του, μὲ δάκρυα μετανοίας κι' εὐγνωμοσύνης γιὰ τὴν ἀναξιοτήτά μας, τὴν μεγάλη καὶ τιμητικὴ πρόσκλησι τοῦ Θεοῦ, νὰ γίνουμε ἡ πρεσβυτέρα τοῦ ἱερέως πλέον συζύγου μας.

Ἄλλ' ἱερεὺς σημαίνει διάκονος Θεοῦ, λειτουργός τοῦ Ὑψίστου. «Ὁ ἱερεὺς δὲν εἶναι ἄνθρωπος, εἶναι ἡ θυσία ἑνὸς ἀνθρώπου, πού προστίθεται στὴ θυσία τοῦ Θεοῦ» γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μίμησις τῆς ἱερωσύνης τοῦ Χριστοῦ, διότι ὁ ἱερεὺς εἶναι «ἀφωμοιωμένος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ» (Ἐβρ. ζ' 3). Οἱ ἱερεῖς ἀέν σαρκὶ τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ σάρκα ζῶσιν. Ἐπὶ γῆς διατρέβουσιν, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πολιτεύονται... ἐν κόσμῳ οἰκοῦσιν, οὐκ εἰσι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου».

Ὁμοιάζουν μᾶλλον περισσότερο μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀγγέλους, παρὰ μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι θεοφόροι καὶ «οἱ ἀγγελοὶ παρεστήκασι τῷ ἱερεῖ», γράφει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος (περὶ ἱερωσ. λόγῳ VI, 4). Κι' ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τις οὐράνιες δυνάμεις, ὁ ἱερεὺς σύζυ-

γός μας προσφέρει τὴν θυσία τὴν ἀναίμακτη ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης.

Αὐτός εἶναι ὁ ἱερεύς. Κι' ἐμεῖς, ἡ κάθε μιὰ ἀπὸ μᾶς, σύζυγος, σύντροφος, βοηθός, ἐνωμένη μαζί του ἰσόβια μὲ τὸν ἱερὸ δεσμὸ τοῦ γάμου. Ὁ σύζυγός μας ἱερεύς ἐνδεδυμένος τὴν χάρι τῆς ἱερωσύνης καὶ τὴν δύναμι τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, κι' ἐμεῖς ἡ πρεσβυτέρα του, ἡ μητέρα τῶν παιδιῶν του. Ἐραγε σκεφθήκαμε σὲ ποῦ ὕψος μᾶς ἀνέβασε ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ; Κι' ἀκόμη, νοιώθουμε τὴν εὐθύνη καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀποστολῆς μας;

Τὸ ὅτι πῆραμε τὴν πρόσκλησι τοῦ Θεοῦ κι' εἶπαμε ἓνα ἀποφασιστικὸ ναι καὶ δεχθήκαμε τὴν χειροτονία τοῦ συζύγου μας, ποῦ ἦταν καὶ δική μας, αὐτὸ σημαίνει, νομίζω, ὅτι πῆραμε συγχρόνως καὶ τὴν ἀπόφασιν νὰ φανοῦμε ἀντάξιες τῆς μεγάλης κλήσεως. Νὰ παίζουμε σωστά καὶ πετυχημένα τὸν ρόλο τῆς καλῆς πρεσβυτέρας. Βεβαίως, ἀναγνωρίζουμε τὴν ἀναξιότητά μας γιὰ ἓνα τόσο βαρὺ ἔργο. Κι' ἂν τὸ δεχθήκαμε, τὸ κάναμε γιὰτὶ πιστεύουμε στὴ βοήθεια καὶ τῆ Χάρι τοῦ Θεοῦ. Ἄλλως τε τὸ ἀκούσαμε στὴν τελετὴ τῆς χειροτονίας: «ἡ θεία Χάρις, ἡ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλείποντα ἀναπληροῦσα...».

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΗΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑΣ

Εἶναι ἀνάγκη νᾶναι ὠλοκληρωμένη προσωπικότης ἡ πρεσβυτέρα. Νὰ συγκεντρῶνῃ πολλὰ προσόντα. Νὰ ἔχῃ πολλά, γιὰτὶ θὰ χρειασθῆ καὶ νὰ δώσῃ πολλά. Πρέπει νᾶναι πνευματικὰ καλλιεργημένη. Μὲ σταθερὴ καὶ βαθειὰ πίστι στὸν Θεό. Μὲ ἀγάπη πρὸς τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἀφωσιωμένη στὶς παραδόσεις τῆς Ὀρθοδοξίας μας. Πιστὴ στὰ καθήκοντά της ὡς Χριστιανή. Ὅχι ταλαντεύσεις καὶ ὑποχωρήσεις. Ν' ἀναθέτῃ τὰ πάντα στὸ Θεό. Νὰ ζῆ ἔντονα τὴν μυστηριακὴ ζωὴ. Πρῶτῃ στὴν Ἐκκλησία, πρῶτῃ στὴν ἐξομολόγησι καὶ στὴν θ. κοινωνία. Ἄς θυμηθοῦμε τίς παλιὰς πρεσβυτέρες. Ἀπὸ πολὺ πρῶτὶ εὐρίσκοντο στὴ θ. λειτουργία στὴν ὀρισμένη τους θέση. Μὲ τὴν σεμνὴ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μαῦρη ἐνδυμασία καὶ μὲ «κεκαλυμμένη» τὴν κεφαλὴ τους. Σ' ὅλους ἐνέπνεαν δέος καὶ σεβασμὸ. Ὅλοι τίς φιλοῦσαν τὸ χέρι. Κι' ἀπ' ἔπου περνοῦσαν, ὅλοι ἔσπευδαν νὰ σηκωθοῦν γιὰ νὰ τίς ἀπονείμουν σεβασμὸ καὶ τιμὴ. Πόσο ἀνεξίτηλα μένει στὸ μυαλό μου, ἀπ' τὰ παιδικὰ μου χρόνια, ἡ μορφή τῆς καλῆς πρεσβυτέρας τοῦ χωριοῦ μου!

Νᾶναι ἐπίσης ἡ πρεσβυτέρα ἄνθρωπος μελέτης, νὰ τρέφεται καθημερινῶς μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ. Βιβλία καὶ περιοδικὰ θρησκευ-

τικά, καθώς και βιβλία που αναφέρονται στην ιερή αποστολή της Ιερουσλήμ, δεν είναι μόνο για τον σύζυγο Ιερέα, αλλά και για την πρεσβυτέρα. «Ο πιστός οικονόμος», «ο Ιερεύς του χωριού», «από την 25η ώρα στην αιώνια ώρα» κι' άλλα πολλά, είναι βιβλία που θα μᾶς βοηθήσουν να εκτιμήσουμε την μεγάλη αποστολή του συζύγου μας, που είναι και δική μας.

Μιά αγαθή πρεσβυτέρα έλεγε στην κόρη της, την μέλλουσα πρεσβυτέρα! «Παιδί μου, σκέψου το καλά, τὸ ράσο δὲν βαραίνει μόνο τὸν παπᾶ, ἀλλὰ καὶ τὴν παπαδιά». Πόσο δίκιο εἶχε, ἀλήθεια! Τὸ τιμημένο αὐτὸ ἔνδυμα, κι' ἂν δὲν μᾶς περιβάλλη τυπικά, μᾶς περιβάλλει οὐσιαστικά. Γιατὶ τὸ ἂν φανῆ ἄξιος ὁ Ιερεύς, αὐτὸ θὰ ἐξαρτηθῆ κι' ἀπὸ τὸ ποιά θάχρη δίπλα του ὡς πρεσβυτέρα. Πίσω ἀπὸ τὸν καλὸ κι' ἄξιο πρεσβύτερο κρύβεται, κατὰ κανόνα, καὶ μιὰ καλὴ πρεσβυτέρα.

Ἀκόμη πρέπει νᾶναι ἄνθρωπος θυσίας. Ἄλλωστε καὶ τὸ ἔργο τοῦ συζύγου της εἶναι ἔργο θυσίας. Ἀπὸ τὴν στιγμή που θὰ θυσιάσῃ τὴν ἐξωτερικὴ του ἐγκόσμια περιβολή, γιὰ νὰ ἐνδυθῆ τὸ ἔνδυμα τοῦ Ιερέως, που θὰ τὸν χωρίζῃ ἀπὸ κάθε γήινο καὶ φθαρτό, ἀρχίζει πλέον ὁ δύσκολος δρόμος τῆς θυσίας. Καὶ στὸν δρόμο αὐτὸ τῆς θυσίας θὰ συμπορευθοῦμε κι' ἐμεῖς.

Ὁ σύζυγος Ιερεύς δὲν εἶναι ὅπως οἱ ἄλλοι σύζυγοι. Ἀνήκει περισσότερο στὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν Χριστὸ καὶ λιγώτερο σὲ μᾶς, περισσότερο στὴν ἐνορία του καὶ λιγώτερο στὰ παιδιά του. Εἶναι ὁ πατέρας ὅλων κι' ὄχι μόνο δικός μας. Συνεπῶς, πρέπει νὰ μὲν ἀπερίσπαστος, ὥστε ν' ἀνταποκρίνεται στὰ πολλὰ του καθήκοντα. Ἐμεῖς θὰ χαিরώμεθα μὲ τὴν σκέψι, ὅτι θυσιάζουμε τὰ ἐπίγεια γιὰ νὰ κερδίσουμε τὰ οὐράνια.

Μὰ καὶ πολλὲς ἄλλες ἀρετὲς πρέπει νὰ διακρίνουν τὴν πρεσβυτέρα. Νᾶναι ταπεινὴ καὶ σεμνὴ, γεμάτη ἀγάπη καὶ καλωσύνη σὲ ὅλους. Ἀπλὴ στὴν συμπεριφορὰ της, συνετὴ καὶ φρόνιμη, ὀλιγόλογη καὶ σώφρων. Πρὸ πάντων δὲ νοικοκυρά.

«Γυναικὸς ἀγαθῆς μακάριος ὁ ἀνὴρ καὶ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διπλάσιος», λέγει ὁ σοφὸς Σειράχ (26,1). Καὶ ὁ Σολομών προσθέτει: «Σοφαὶ γυναῖκες ὠκοδόμησαν οἴκους, ἢ δὲ ἄφρων κατέσκαψε ταῖς χερσὶν αὐτῆς» (Παρ. 14,1).

Ἄς προσέξουμε ἀκόμη τὴν ἐξωτερικὴ μας ἐμφάνισι, τὴν ἐνδυμασία μας. Πρέπει κι' αὐτὴ νᾶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἱερότητα τῆς

ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΠΡΟΣΛΗΨΙΣ ΥΙΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΩΝ ΩΣ ΥΠΟΤΡΟΦΩΝ
ΤΗΣ ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΕΚΚΛ. ΣΧΟΛΗΣ

Ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ ἀνακοινεῖ ὅτι κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1972-73 θέλει προσλάβει κατόπιν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων 15 ἐσωτερικοὺς ὑποτρόφους μαθητὰς ἀποκλειστικῶς τέκνα Ἐφημερίων τῆς ὑπαίθρου.

Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δέον ὅπως ἔχουν ἀπολυτήριον Δημοτικοῦ Σχολείου, ἡλικίαν οὐχὶ ἀνωτέραν τῶν 15 ἐτῶν κ.λ.π. νόμιμα προσόντα.

Αἱ εἰσιτήριοι ἐξετάσεις διενεργοῦνται ἐν τῇ Σχολῇ ἀπὸ 1ης—5ης Ἰουλίου καὶ ἀπὸ 20ῆς—25ης Σεπτεμβρίου.

Τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ ὑποβάλλονται μέχρι τῆς 28ης Ἰουνίου καὶ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου διὰ τοὺς προσερχομένους ἀντιστοίχως εἰς τὴν κατὰ Ἰούλιον καὶ Σεπτέμβριον ἐξέτασιν.

Πληροφορίαι παρέχονται καθ' ἑκάστην εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Σχολῆς (Βασ. Σοφίας 24 Ἀθῆναι, Τ. 140 τηλ. 712194 .

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ἱερωσύνης. Δὲν θὰ φορέσωμε ἀσφαλῶς κι' ἐμεῖς... ράσα. Μὰ οὔτε καὶ ἐξεζητημένη πρέπει νᾶναι ἡ περιβολὴ καὶ ἡ κόμμωσί μας. Ἀπλά, σεμνά καὶ πολιτισμένα θὰ ντύνεται ἡ πρεσβυτέρα.

Εἶναι κάτι πού τὸ προσέχουν οἱ ἄλλοι καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα καὶ σ' αὐτὸ ὑπόδειγμα. Τὰ λόγια τοῦ Ἀπ. Παύλου «Βούλομαι τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῶ πολυτελεῖ, ἀλλ' ὅ πρέπει γυναῖξιν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν, δι' ἔργων ἀγαθῶν», (Α' Τιμοθ. 2,9-10), ἰσχύουν ἰδιαίτερα γιὰ μᾶς τίς πρεσβυτέρες.

(Συνεχίζεται)

ΜΑΡΙΑ ΜΠΟΥΝΕΛΗ—ΤΥΜΠΑ

«ΕΝΔΟΞΗ ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑ»

Πρὶν ἀπὸ μερικοὺς μῆνες ἔγινε, γιὰ πρώτη φορά, μιὰ πρωτό-
τυπη ἔρευνα μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων νέων τῆς Ἀμερικῆς, τῆς
ὁποίας, ὅπως παρατηρεῖ τοπικὴ ἐφημερίδα, τὰ ἀποτελέσματα θὰ
ἀποβοῦν χρήσιμα γιὰ τὴν διαμόρφωσι τῶν προγραμμάτων ἀγωγῆς
καὶ τῆς ὅλης ποιμαντικῆς δραστηριότητος.

Σὲ 500 νέους ποὺ ἀπάντησαν στὰ διάφορα ἐρωτήματα καὶ σὲ
εἰδικές ἐρωτήσεις γιὰ τὴ θεία Λειτουργία ἀποκάλυψαν ὅτι 56%
θεωροῦν τὴν Λειτουργία πολὺ σημαντικὴ γι' αὐτούς. Τὸ 28%
λένε ὅτι εἶναι «ώραία, ἀλλὰ ἀκατανόητη» καὶ τὸ 12% ὅτι εἶναι
«ἀπλῶς ἀκατανόητη».

Ἐπίσης περισσότεροι ἀπὸ 60% δήλωσαν πὼς αἰσθάνονται
«πολὺ οἰκεία καὶ ἄνετα» στὴν ὀρθόδοξο Ἐκκλησία, ἐνῶ τὰ 27%
αἰσθάνονται «λίγο ἄνετα». Ἀκόμα τὸ 76% ἐκκλησιάζονται τοῦλάχιστον
καὶ κατὰ μιὰ ἄλλη μεγάλη γιορτῆ, ἐκτὸς τῶν Χριστουγέν-
νων καὶ τοῦ Πάσχα.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ὑπῆρξε ἄξιο ἰδιαίτερης προσοχῆς στὴν
ἔρευνα αὐτὴ εἶναι, ὅτι περίπου τὸ 67% δήλωσαν πὼς ὁ κύριος
σκοπὸς μιᾶς νεανικῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁμάδος θὰ πρέπει νὰ εἶναι
ἡ ὀρθόδοξο ἀγωγή καὶ ἡ εὐκαιρία λατρευτικῆς ζωῆς, καθὼς προ-
γράμματα διακονίας (ἐπισκέψεις σὲ νοσοκομεῖα, φιλανθρωπία καὶ
ἄλλα) καὶ συζητήσεις σὲ ἐπίκαιρα θέματα, ὅπως εἶναι τὸ φυλετικὸ
πρόβλημα, ὁ πόλεμος, τὰ ναρκωτικὰ καὶ τὸ σέξ.

Ἐξάλλου, 33% εἶπαν ὅτι κύριος σκοπὸς θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ
κοινωνικὴ ζωὴ (ἐκδρομές, χοροὶ κ.λπ.) ἢ ὁ ἀθλητισμός.

Ἀσφαλέστατα οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς ἀποτελοῦν δειγμα-
τοληψία μιᾶς μικρῆς μερίδος νέων ὀρθοδόξων τῆς Ἀμερικῆς.

Ὡστόσο δὲν φαίνεται νὰ παρουσιάζουν μεγάλη διαφορὰ
ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη νεότητα, ποὺ στὴν Ἐκκλησία βασικὰ περιμέ-
νει νὰ βρῆ ὄχι μόνον λατρευτικὲς καὶ μυστηριακὲς εὐκαιρίες, ἀλλὰ
καὶ ἓνα οὐσιαστικὸ διάλογο. Λύσεις στὰ καυτά, καθημερινὰ προ-
βλήματα τῆς καὶ γενικώτερη θεωρητικὴ καὶ ὑλικὴ βοήθεια στὸ
δρόμο τῆς.

Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα ποὺ ἀβίαστα βγαίνει
ἀπὸ τὴν ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ ἔρευνα: ὅτι δηλαδὴ πέρα ἀπὸ τὴν
ἐκκλησιαστικὴ ἀγωγή εἶναι ἱστορικὴ ἀνάγκη ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀνα-
πτύξῃ καὶ μιὰ πνευματικὴ-κοινωνικὴ δραστηριότητα ἀνάμεσα
στοὺς ἐφήβους καὶ στοὺς νέους. Παράλληλα μὲ τὶς θρησκευτικὲς
ἐκδηλώσεις, ἡ Ἐκκλησία ἀντὶ νὰ ἀναλίσκεται σὲ ἄγωνους ἀφορι-

σμούς, έχει χρέος να δίνη και υπαρξιακές απαντήσεις. Να αναλύη απορίες και να δικαιολογή θέσεις. Να έχη δηλαδή ένα ζωντανό, καθημερινό διάλογο, που θα βοηθᾷ τὴν νεανική ὀρηκτική καρδιά ν' ἀνακαλύπτῃ τὸν σωστὸ προσανατολισμὸ τῆς.

«Ἡ νεολαία, γράφει σύγχρονος Γάλλος κοινωνιολόγος, ὑπῆρξε πάντοτε μία πρωτοπορεία, συχνὰ ἐνδοξη, ἀλλὰ καὶ πολλές φορές γεμάτη κινδύνους». Οἱ συντηρητικὲς τάσεις ὅμως τῆς κοινωνίας στάθηκαν ἀνέκαθεν φραγμὸς καὶ τροχοπέδη σ' αὐτὴ τὴν φυσική καὶ εὐλογημένη ὀρμή!! Ὑψώσαν καὶ ὑψώνουν διαρκῶς ἀπροσπέλαστα τείχη στὴ διάθεσί τῆς, γιὰ μιὰ ἀλλαγὴ. Γιὰ ἓνα ἀληθινὸ προχώρημα. Μιὰ ριζικὴ ἀφύπνισι καὶ πιὸ ἐνεργητικὴ συμμετοχὴ τῶν νέων ἀνθρώπων στὶς κοινὲς προσπάθειες.

Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ οἱ νέοι εἶχαν πάντοτε δίκιο! Ὅσο καὶ ἂν φώναζαν σ' ὅλο τὸν κόσμο, κανεὶς δὲν τοὺς πρόσεξε! Κανεὶς δὲν ἀνοίξε δρόμους, παρ' ὅλες τὶς ἐξαγγελίες τῶν παλαιότερων γενεῶν.

Ὁ Γάλλος ἐμπειρογνώμων Ροζὲ Ζερῶ, στὸ βιβλίο του «Μιὰ νεολαία χωρὶς ἄστρο» γράφει:

«Ἡ ἀνταρσία τῶν νέων, ὅπως καὶ κάθε ἀνταρσία ἄλλωστε, ἔχει καὶ μιὰ ψυχολογικὴ διάσταση. Ἡ μαζικὴ ἄρνησι τῆς κοινωνίας δὲν συνοδεύονταν ἀπὸ μιὰ δημιουργικὴ πρότασι γιὰ μιὰ κοινωνία καλύτερη. Ἦταν κυρίως συγκινησιακὴ ἄρνησι καὶ ἀντίδρασι...».

Μέσα σ' αὐτὴ, λοιπόν, τὴν συνεχῆ ἀνίχνευσι τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν ἔλλειψι ἐμπιστοσύνης τῶν νέων πρὸς τὶς παλαιότερες γενιές, πού ὅπως τονίζει ὁ Ἀλφρέντ Σωβύ «...δὲν μπόρεσαν νὰ κυριαρχήσουν τὰ δικά τους πεπρωμένα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον κλόνισαν τὴν ἀσφάλεια τῶν παιδιῶν τους καὶ θυσίασαν τοὺς νέους σὲ ὅλα τὰ πεδία», οἱ ὀρθόδοξοι νέοι στρέφονται πρὸς τὴν Ἐκκλησία τους καὶ ζητοῦν συμπαράστασι καὶ καθοδήγησι.

Δὲν τοὺς λείπει ἡ πίστι οὔτε ἡ φρόνησι οὔτε ἀκόμα καὶ ἡ διάθεσι θυσίας! Μὰ θέλουν καὶ ἀπαντήσεις. Θέλουν μιὰ ἐνεργητικὴ παρουσία στὴ μοναξιά τους. Καθημερινὴ μετάγγισι αἵματος στὶς φλέβες τους, γιὰ νὰ μπορέσουν ἔτσι νὰ κερδίσουν τὸ μεγάλο παιχνίδι τῆς ζωῆς!

Καὶ ἐδῶ εἶναι πού σήμερα ἡ Ἐκκλησία προσκαλεῖται ἀπὸ τοὺς νέους σὲ μιὰ συγκεκριμένη, εἰδικὴ ἀποστολή. Θὰ κατορθώσῃ ὅμως νὰ ξεπεράσῃ τὸ φράγμα τοῦ φόβου καὶ τοῦ συντηρητισμοῦ, ὅπου μάλιστα δὲν εἶναι αὐτοὶ ἀναγκαῖοι;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΕΡΟΥΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

242. "Όταν χοροστατῆ ἀρχιερεὺς, πότε παίρνει «καιρὸν» ὁ ἱερεὺς;

243. "Όταν ἔχη πάρει «καιρὸν» ὁ ἱερεὺς παρὰ τοῦ ἀρχιερέως, εὐλογεῖ τὰ ἄμφιά του ἐνδύμενος;

244. "Όταν χοροστατῆ ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ ἀρχιερεὺς, κατὰ τὴν δοξολογίαν, θὰ ἐξέλθῃ τοῦ ἁγίου βήματος ὁ ἱερεὺς καὶ θὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ εὐλογία, λέγων «Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ...»;

245. Εἰς ἐκάστην ἐκφώνησιν, πρὸ καὶ μετ' αὐτὴν, κάμνει ὑπόκλισιν ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν ἀρχιερέα; (Ἐρωτήσεις Πανος. Ἀρχιμ. Π).

246. Χοροστατῶν κατὰ τὴν λειτουργίαν ἀρχιερεὺς, λαμβάνει τὰ ἅγια κατὰ τὴν μεγάλην εἴσοδον καὶ μνημονεύει; (Ἐρωτησις Αἰδεσ. Δ.Σ.).

247. Κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἀρχιερέως εἰς τὸ μέσον τοῦ ὄρθρου, ἐξέρχονται ὅλοι οἱ ἱερεῖς πρὸς ὑποδοχὴν του ἢ πρέπει νὰ παραμένῃ εἷς εἰς τὸν ναὸν διὰ τὴν ἀκολουθίαν; (Ἐρωτησις Αἰδεσιμ. Γ. Φραγκιανᾶκη).

Ἡ στήλη αὕτη ἀπευθύνεται πρὸς ἱερεῖς. Ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις ποὺ ἀφοροῦν στὰ λειτουργικὰ καθήκοντα τῶν ἀρχιερέων δὲν ἔχουν θέσι σ' αὐτὴν. Γι' αὐτὸ μέχρι σήμερα ἀπεφύγαμε νὰ ἀπαντήσωμε σὲ ἐρωτήματα ἐφημερίων, ποὺ ἀνεφέροντο στὴν ἀρχιερατικὴ λειτουργικὴ δεοντολογία. Τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴ δὲν θὰ τηρήσωμε σήμερα καὶ ζητοῦμε ἐκ τῶν προτέρων συγγνώμη ἀπὸ ὅσους ἐκ τῶν ἀρχιερέων τυχὸν διαβάσουν τίς κατωτέρω γραμμές. Αὐτὸ γίνεται γιὰ δύο λόγους; Πρῶτον, τὸ θέμα τῆς χοροστασίας συνδέεται ἄμεσα πρὸς τὰ λειτουργικὰ καθήκοντα τῶν ἱερέων, ἐφ' ὅσον χοροστα-

τοῦντος ἀρχιερέως αὐτοὶ ἱερουργοῦν. Καὶ δεύτερον, γιατί τὰ τέσσαρα πρῶτα ἐρωτήματα ὑπεβλήθησαν ὄχι ἀπὸ ἓνα, ἀλλ' ἀπὸ πολλοὺς ἱερεῖς, ποὺ ἐν ἱερατικῇ συνάξει τὰ διετύπωσαν καὶ εἶναι γι' αὐτοὺς ἀμέσου χρησιμότητος, γιατί ὑπηρετοῦν σὲ μεγάλη πόλι καὶ συχνὰ ἀντιμετωπίζουν αὐτὰ καὶ παρόμοια προβλήματα.

Ἀρχίζομε ἀπὸ τὴν τελευταία ἐρώτησι. Ὁ ἀρχιερεὺς προσέρχεται στὸν ναό, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν ἀνάγνωσι τοῦ κοντακίου καὶ τοῦ συναξαρίου. Εἶναι σύμφωνο πρὸς τὴν κρατοῦσα τάξι, πρὸς τὴν τιμὴ πρὸς τὸν ἀρχιερέα καὶ πρὸς τὴν εὐγενῆ ἀκόμη συμπεριφορά, ὅλοι οἱ ἱερεῖς νὰ τὸν ὑποδεχοῦν στὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ, ὅπου θὰ εὐρίσκωνται τὸ διβάμβουλον, ἡ ποιμαντορικὴ ράβδος καὶ ὁ μανδύας, τὸν ὁποῖον θὰ περιβληθῇ ὁ μέλλων νὰ χοροστατήσῃ ἀρχιερεὺς. Ἡ δυσκολία μερικῶν ἱερέων στὸ σημεῖο αὐτὸ συνίσταται στὴν εὐλαβίῃ, κατὰ τὰ ἄλλα, συνήθεια, τὴν ὁποία θεωροῦν ὡς ἀπαραβάτον, τρόπον τινά, ὅρον ἄπαξ καὶ εἰσέλθουν στὸ βῆμα καὶ περιβληθοῦν τὸ ἐπιτραχήλιο, νὰ μὴ τὸ ἀποβάλλουν καὶ νὰ μὴ ἐξέρχωνται τοῦ ἱεροῦ παρὰ μόνον, ὅταν πρόκειται νὰ θυμιάσουν, νὰ πάρουν «καιρό», κατὰ τίς διαγραφόμενες δηλαδὴ ἀπὸ τὸ τυπικὸ περιπτώσεις, καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν τὴν σύναξι, ἡ ὁποία θὰ παραμείνῃ ἀκέφαλος κατὰ τὴν ἀπουσία των. Χωρὶς νὰ θέλωμε νὰ ἐνθαρρύνωμε ἀσκοποὺς περιπάτους τῶν ἱερέων μέσα στὸν ναὸ κατὰ τὴν ψαλμωδία τῆς ἀκολουθίας, καὶ πολὺ περισσότερο τὴν ἐξοδὸ των ἀπὸ αὐτὸν κατ' αὐτήν, πρέπει νὰ ὑπομνήσωμε τὴν ἀκριβεστάτη πρᾶξι τοῦ Ἁγίου Ὁρους, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς κατὰ τίς ἀκολουθίας μένει στὸ στασίδιό του ἔξω τοῦ βήματος καὶ περιβάλλεται τὸ ἐπιτραχήλιό του μόνον, ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ στὸ βῆμα ἢ νὰ εἰπῇ τὰ ἀνήκοντα σ' αὐτὸν καὶ τὸ ἀποβάλλει πάλι γιὰ νὰ ἔλθῃ στὴν θέσι του. Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ ἀρχιερέως εἶναι καὶ αὐτὴ ἓνα στοιχεῖο τῶν ὅλων λειτουργικῶν ἐκδηλώσεων καὶ πράξεων, ποὺ προβλέπονται γιὰ τὴν ἀρχιερατικὴ χοροστασία. Οἱ ἱερεῖς δὲν θὰ ἐγκαταλείψουν ἐξ ἄλλου τὸν ναὸ καὶ τὴν σύναξι γιὰ νὰ περιτρέχουν τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας περιμένοντες τὴν ἔλευσι τοῦ ἀρχιερέως, ἀλλ' ἀξιοπρεπῶς θὰ τὸν ὑποδεχοῦν, μὲ πᾶσαν τιμὴν καὶ ἱεροπρέπειαν, πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ.

Ἡ ἀπάντησις στὴν σειρά τῶν ἄλλων ἐρωτημάτων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέσι ποὺ θὰ λάβωμε σὲ ἓνα προκαταρκτικὸ ἐρώτημα: Εἶναι κανονικὴ καὶ λειτουργικῶς εὐτακτος ἡ κατὰ τὴν θεία λειτουργία χοροστασία τοῦ ἀρχιερέως; Στὸ κεφαλαϊῶδες αὐτό, ἐν προκειμένῳ, ἐρώτημα δὲν ἡμποροῦμε δυστυχῶς νὰ ἀπαντήσωμε καταφατικῶς. Ἡ λειτουργικὴ μας παράδοσις θέλει πάντοτε τὸν ἀρχιερέα ἐπέχοντα τόπον Χριστοῦ, ἀγιάζοντα καὶ ὄχι ἀγιάζόμενον ἀπὸ τὸν ἱερέα. Γιατί, ἔστω καὶ ἂν εὐρίσκεται σὲ περίοπτο θέσι ὁ ἀρχιερεὺς

καὶ προΐσταται τῆς συνάξεως καὶ εὐλογῆ τὸν λαόν, ἀγιάζων καὶ κατ' οὐσίαν πρῶτος εἶναι ὁ ἱερουργῶν, ὁ προσφέρων τὴν θυσίαν, ὁ καθαγιαζὼν τὰ τίμια δῶρα καὶ δι' αὐτῶν τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Τὸν τύπον τοῦ μεγάλου Ἀρχιερέως ἐδῶ, τοῦ ἀγιάζοντος, θὰ ἐπέχη αὐτὸς πού τῇ δυνάμει τῆς ἀρχιερωσύνης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἐνδεδυμένος «τὴν τῆς ἱερατείας χάριν». Αὐτὸς θὰ δέσται τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τοῦ περισσῶτος λαοῦ. Ὁ ἀρχιερεὺς τί θὰ εἶναι στὴν περίπτωσι αὐτή; Ἐνας ἀπὸ τὸν λαό; Ἄλλὰ δὲν εἶναι, ἐφ' ὅσον ὡς ἀρχιερεὺς παρίσταται καὶ προεδρεύει τῆς συνάξεως. Ἀρχιερεὺς; Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ἄλλος ἐπέχει τὸν τόπον μεγάλου Ἀρχιερέως, τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἱεουργεῖ; Ὁρθῶς λοιπὸν ἡ παράδοσις ἀγνοεῖ χοροστασίαν ἀρχιερέως κατὰ τὴν θεία λειτουργία. Ὁσάκις παρίσταται ὁ ἀρχιερεὺς, λειτουργεῖ ἄλλως δὲν παρίσταται ἐπισήμως. Ἡ λειτουργία, ἣ εἶναι τὸ ὕψιστον ἔργον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἀρχιερέως τῆς καὶ τὸ τελεῖ ὁ ἀρχιερεὺς, ἣ δὲν εἶναι καὶ ἀναθέτει τὴν τέλεσί της σὲ ἓνα δεῦτερο πρόσωπο. Ὁ πατήρ, ὁ «προσωπός», ὁ πρῶτος τελεῖ τὸ μυστήριον, ἐτοιμάζει τὴν ψυχοτρόφο τράπεζα καὶ δεξιῶται τὴν ἐκκλησία, ὅπως ὁ Χριστὸς ἐτέλεσε τὸν μυστικὸν δεῖπνον καὶ ἐδεξιῶθη τοὺς ἀποστόλους Του.

Παρὰ ταῦτα, ἡ σημερινὴ πράξις γνωρίζει τὸν θεσμὸ τῆς χοροστασίας ἀρχιερέως κατὰ τὴν θεία λειτουργία. Πρέπει νὰ εἶναι ἐφεύρημα τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Πῶς καὶ γιὰ ποίους λόγους εἰσῆχθη, δὲν εἴμεθα σὲ θέσιν νὰ γνωρίζωμε. Πάντως ἡ πρώτη καὶ ἡ μόνη, ἀν δὲν ἀπατῶμαι, τυπικὴ τῆς κατὰστρωσις σὲ λειτουργικὸ βιβλίον ὑπάρχει στὴν ἔκδοσι τοῦ Ἱεροτελεστιοῦ τοῦ Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως Χρυσοστόμου, τοῦ κατόπιν ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν (Ἀθῆναι 1948, σελ. 244-248). Βεβαίως, ὁ μακαριστὸς ἀρχιεπίσκοπος δὲν ἐπενόησε τὴν χοροστασία, ἀλλὰ κατέγραψε μία ὑφισταμένη πράξι. Ἡ θεία λατρεία, εἶναι ἀληθές, ὅτι νομίμως ἐξελίσσεται, καὶ πράξις ἡ ὁποία ὑφίσταται σήμερον, δὲν πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχη ζωὴν δύο χιλιάδων ἐτῶν. Ἄλλὰ, ὅπως πολλὰς φορὰς γράψαμε, ἡ σημερινὴ πράξις εὐρίσκεται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς παλαιᾶς, ἡ ὁποία μᾶς δίδει καὶ τὸ κριτήριον γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς νέας. Ἄλλως δὲν μπορούμε νὰ ὀμιλοῦμε γιὰ παραδεδομένη καὶ ὀρθοδόξως ἐξελισσομένη λατρεία. Ὁ γράφων πάντως χαίρει ἰδιαιτέρως, διότι στὴν νεωτάτη λαμπρὰ ἔκδοσι τοῦ Ἀρχιερατικοῦ, πού ἐγένε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (Ἀθῆναι 1971) κατόπιν μακρᾶς μελέτης τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων του, δὲν περιελήφθη τυπικὴ διάταξις ἀρχιερατικῆς χοροστασίας κατὰ τὴν θεία λειτουργία καὶ δὲν ἔλαβε ἔτσι τὸ χρῆσμα τῆς νομιμοποιήσεως ἓνα ἀντικανονικῶς ὑφιστάμενον καθεστῶς.

(Συνεχίζεται)

Φ.

Στὸ περιθώριο τῆς Ἁγίας Γραφῆς

«ΧΑΙΡΕΙΝ ΜΕΤΑ ΧΑΙΡΟΝΤΩΝ»

Ποιὸς ἔχει ἄδολη καὶ πλήρη ἀγάπη; Μᾶς τὸ διδάσκει ὁ θεῖος Παῦλος. Ἐκεῖνος ποὺ «κλαίει μετὰ κλαιόντων καὶ χαίρει μετὰ χαιρόντων» (Ρωμ. ιβ' 15). Τὸ πρῶτο, τὸ νὰ νύττεσαι στὴν καρδιά ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ πλησίον σου καὶ νὰ συμπάσχης, εἶναι μᾶλλον εὐκολο καὶ φυσικό. Τὸ δεύτερο, τὸ νὰ χαίρης πηγαῖα καὶ ἀνυπόκριτα γιὰ κάτι τὸ εὐχάριστο ποὺ τοῦ συμβαίνει, εἶναι τὸ δύσκολο καὶ ἡ βεβαία ἀπόδειξη, ὅτι τὸν ἀγαπᾶς σὰν τὸν ἑαυτὸ σου, σύμφωνα μὲ τὴ θεία ἐντολή. Ἐδῶ βρίσκεται ἡ λυδία λίθος τῆς ἀληθινῆς καὶ ὀλοκληρωμένης ἀγάπης.

Μιά τέτοια ἀγάπη ἔτρεφε ὁ Τίμιος Πρόδρομος ἀπέναντι στὸν Χριστό. Ἐβλεπε τὸν Ἰησοῦ ὡς Νυμφίο τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ παρομοίαζε τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὸν «φίλον τοῦ νυμφίου, τὸν ἐστηκότα καὶ ἀκούοντα αὐτοῦ καὶ χαρᾶ χαίροντα διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου». Καὶ βεβαιώνει: «Αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται» (Ἰω. γ' 29).

Ἐχοντας ταπεινὸ φρόνημα καὶ ἀληθινὴ στοργὴ γιὰ τὸν πλησίον σου, θὰ νοιώθης αὐτὴ τὴν αἰώνια χαρὰ, ποὺ γλυκύτερῆ της δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμο. Γιατὶ εἶναι καρπὸς τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης, ποὺ «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς» (Α' Κορ. ιγ' 5).

Θέλουμε νὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι ἀγαποῦμε πράγματι τοὺς ἄλλους; Θὰ ἀποκομίσουμε αὐτὴ τὴ βεβαιότητα, ἂν δοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας νὰ χαίρη σὲ κάθε δική τους χαρὰ. Αὐτὸ ἀποδείχνει ψυχὴ ἀνώτερη ἀπὸ τὸ Ἐγώ, ἀνιδιοτελεῖ, ἐξευγενισμένη ἀπὸ τὴ θεία Χάρη, ποτισμένη ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀπρόσβλητη ἀπὸ τὸν ψυχοκτόνο φθόνον.

Μιά τέτοια ἀγάπη πρέπει νὰ συνδέη κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἐργάτες τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὴ τοὺς κάνει νὰ εἶναι «τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι» (Ρωμ. ιβ' 10), ἐξαιρώντας ἀπὸ ἀνάμεσά τους κάθε λόγο σκανδαλισμοῦ καὶ συγκρούσεως. Αὐτὴ φυγαδεύει καὶ καταισχύνει τὸν ἀπατεῶνα διάβολο, ποὺ ἄλλο σκοπὸ δὲν ἔχει παρὰ νὰ σπέρνῃ ζιζάνια στὴν Ἐκκλησία, νὰ ὑποκινή τὸν διαγκωνισμό, τὴν ἀντιζηλία, τὴν μάχη. Κρυστάλλινες ψυχῆς εἶναι ἐκεῖνες ποὺ δὲν ξέρουν τί θὰ πῆ φθόνος, ἔχοντας καταπατήσει τὸν «παλαιὸν ἄνθρωπον».

Ἄν νοιώθουμε βαθειὰ καὶ βιώνουμε ἀγνὰ τὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἔνωσή μας μὲ τὸν «σύνδεσμον τῆς τελειότητος», τὴν ἀγάπη, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀφήνουμε δίοδο στὸν πονηρό, στὸ πνεῦμα τῆς ζήλειας; «Γιατὶ αὐτὸς καὶ ὄχι ἐγώ;» εἶναι ἓνα ἐρώτημα ποῦ ἐμπνέουν ἡ φιλαυτία καὶ τὸ παγερὸ αἴσθημα ἀπέναντι σὲ ὅ,τι συμβαίνει στὸν πλησίον μας. Ἀκόμη καὶ ἂν, ἀπὸ ἀντικειμενικοὺς λόγους φανεροὺς, κάποια τιμὴ, κάποια χαρὰ ἔπρεπε νὰ δοθῇ σ' ἐσένα καὶ ὄχι στὸν ἄλλον, ἡ παράδοσή σου στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ φίλτρο πρὸς τὸν ἀδελφὸ σου θὰ ἔπρεπε νὰ σὲ κάμουν νὰ ὑποταχθῆς ὀλοπρόθυμα καὶ μὲ χαρὰ σὲ ὅ,τι συνέβη. Αὐτὸ θὰ πῆ χριστιανικὴ ψυχικὴ εὐγένεια καὶ ἀρχοντιά, αὐτὸ θὰ πῆ χριστιανικὴ ἀγάπη, αὐτὸ θὰ πῆ γνήσιος εὐαγγελικὸς ἄνθρωπος. Πόσο καλύτερα θὰ ἦσαν τὰ πράγματα γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ἂν πρυτάνευαν τέτοια ἄδολα αἰσθήματα ἀγάπης!

Ἀπὸ ποῦ τὰ σχίσματα καὶ αἱ αἰρέσεις, αἱ διχοστασίαι καὶ οἱ φατριασμοὶ ποῦ σπαράσσουν, στὸ κύλημα τῶν αἰώνων, τὸ μυστικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησία; Ἡ ρίζα τους βρίσκεται στὴν ἐγωπάθεια, στὴ δυσκολία νὰ χαίρη κανεὶς μετὰ χαιρόντων, στὸν κατάρυτο φθόνον.

Γιὰ νὰ ἔχης τὸ δυναμικὸ τῆς Ἐκκλησίας μέσα σου, πρέπει νὰ νοιώθης κάθε ὁμορφιά καὶ χαρὰ τῆς σὰν δικά σου — ὅπως καὶ εἶναι πράγματι δικά σου, ἀνεῖσαι μέλος τῆς γνήσιο καὶ ζωντανό. Ἡ δόξα τῆς εἶναι καὶ δική σου δόξα. «Τίς τὸν Χριστὸν κτησάμενος ἐτέρου πλέον χρήζει;», ρωτᾷ ὁ Ἅγιος Συμεών, ὁ νέος Θεολόγος («Ὑμνοὶ θεῶν ἐρώτων).

Ὅ,τι κατόρθωσαν οἱ Ἀπόστολοι, οἱ Μάρτυρες, οἱ Ὅσιοι, εἶναι καὶ δικά σου. Ἀνήκουν στὴν κληρονομία, ὅπου ἔχεις καὶ σὺ μερίδα. Ὅ,τι καλὸ χαρίζει ὁ Κύριος στοὺς γύρω σου Χριστιανούς, εἶναι σὰν νὰ τὸ χαρίζη σ' ἐσένα, ἀφοῦ εἶσαι ἀδελφός τους. Ἄν φθάνης νὰ πῆς, μαζί μὲ τὸν Παῦλο, τὸ «τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενᾷ;» φρόντισε νὰ φθάσης στὸ σημεῖον, ὥστε νὰ οἰκειώνεσαι καὶ τίς χαρὲς τῶν ἄλλων, νοιώθοντάς τες σὰν δικές σου.

Τί γλυκὸ καὶ στηρικτικὸ πρᾶγμα εἶναι νὰ νοιώθῃ κανεὶς κοντὰ τοῦ ἀληθινοῦς ἐν Χριστῷ φίλου, ποῦ τὸν ἀγαποῦν ἀνυπόκριτα, ἔτοιμοι πάντα νὰ συμμερισθοῦν τίς λύπες του καὶ τὰ βάσανά του, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι τὸν εὐφραίνει!

«Μὴ πάντα ἄνθρωπον εἰσαγε εἰς τὸν οἶκόν σου, πολλὰ γὰρ τὰ ἔνεδρα τοῦ δολίου» (Σοφ. Σειρ. ια' 29). Ἄν θέλῃ κανεὶς νὰ

εἶναι βέβαιος γιὰ τὴν ποιότητα τῶν φίλων του, θὰ ἔπρεπε νὰ προσέξῃ πολὺ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ συγχρωτίζεται. Ἄλλὰ τὸ πιὸ σπουδαῖο ἀπ' αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς ἂν δοκιμάζουν χαρὰ στίς χαρές του. Αὐτὸ εἶναι τὸ ὑπέρτατο δεῖγμα ἀγάπης καθαρῆς, ποὺ ἀνταποκρίνεται στὴν κορυφαία ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐχέγγυο ὅτι βρῆκες πράγματι τὸν «θησαυρό», ποὺ εἶναι ὁ ἀληθινὸς φίλος.

Γνώρισα κάποιον καλὸ χριστιανό, ποὺ πάντα ἀπέφευγε νὰ ἀνακοινώσῃ στοὺς γύρω του γεγονότα ποὺ τὸν τιμοῦσαν προσωπικά. Κάποτε λοιπὸν τοῦ ἐξομολογήθηκα ὅτι αὐτὸ δὲν ὀφειλόταν ἀπλῶς στὴν ταπεινοφροσύνη του, ὅσο στὸν φόβο του μὴ δῆ τὸν φθόνο στὰ μάτια τους καὶ στὴ στάση τους. Ἡ πείρα τοῦ εἶχε ἀποδείξει ὅτι ἐλάχιστοι εἶναι ὅσοι συμμετέχουν στὴ χαρὰ τοῦ ἄλλου.

Μακάριζε λοιπὸν τὸν ἑαυτὸ σου καὶ δόξαζε τὸν Θεό, ἂν σὲ ἀξίωσε νὰ ἔχῃς φίλους ἱκανοὺς νὰ «χαίρουν μετὰ χαιρόντων». Αὐτοὶ ἔχουν πράγματι «νοῦν Χριστοῦ», εἶναι καρδιῆς ἀγνές, προικισμένες μὲ εὐαγγελικὴ παιδικότητα, ἄνθρωποι μὲ ἀγγελικὴ αἴσθησι. Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἄλλων σὲ μιὰ πίκρα μας ἐλαφρώνει καὶ μετριάζει αὐτὴν τὴν πίκρα. Ἡ συμμετοχὴ τους σὲ μιὰ χαρὰ μᾶς κάνει αὐτὴ τὴ χαρὰ γλυκύτερη καὶ πιὸ βεβαία. Εἶναι λοιπὸν ἀληθινὰ πολύτιμοι τέτοιοι φίλοι, δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὁμορφαίνει τὴν ζωὴ μας καὶ στηρίζει τὴν καρδιά μας.

Ἄλλὰ πρὶν τοὺς ποθήσουμε καὶ ἐπιδιώξουμε νὰ τοὺς βροῦμε, ἄς φροντίσουμε νὰ γίνουμε οἱ ἴδιοι τέτοιοι φίλοι σὲ ἄλλους. Ἄς μαθητεύσουμε φιλότιμα στὴν ἀποστολικὴ σύσταση: «χαίρειν μετὰ χαιρόντων». Γιατί, καθὼς λέγει ὁ Μακαρισμὸς τοῦ Κυρίου, «μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν». Καὶ λίγες εἶναι οἱ θεομακάριστες προσφορὲς ποὺ μπορεῖ νὰ στολίζουν τὸν χριστιανό, ὅπως ἢ παρὰ πάνω, δηλαδὴ τὸ «χαίρειν μετὰ χαιρόντων». Γιατί εἶναι μιὰ προσφορὰ ἀγγελικὰ ἀγνή.

ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀνακοίνωσις

Ἡρχισαν λειτουργοῦντα:

1. Ἐξωτερικὰ Ἱατρεῖα:

ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΟΝ: Τρίτην—Τετάρτην—Παρασκευὴν—Σάββατον
10-12 π.μ.

ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΟΝ: Τρίτην—Πέμπτην—Σάββατον 10-12 π.μ.

ΟΥΡΟΛΟΓΙΚΟΝ: Δευτέραν—Τετάρτην—Παρασκευὴν 10-12 π.μ.

ΚΑΡΔΙΟΛΟΓΙΚΟΝ: Δευτέραν—Πέμπτην 11-1 π.μ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ: Ἀκτινολογικόν, Μικροβιολογικόν καθ' ἐκάστην
8-1 π.μ.

2. Παθολογική — Καρδιολογική κλινική (δι' ἐσωτερικοὺς
ἀσθενεῖς).

Καὶ ἡ Κλινικὴ καὶ τὰ Ἱατρεῖα δέχονται ἐκτὸς τῶν ἡσφαλισμέ-
νων Κληρικῶν καὶ ἄλλους ἀσθενεῖς.

Ἐκ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Νοσοκομείου.

ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Προκήρυξις Διαγωνισμοῦ.

Ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ προκηρῶσει διαγω-
νισμόν εἰσαγωγῆς κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1972-73 εἰς τὴν πρώτην
τάξιν τῆς Ἑπτατάξιου Ἱερατικῆς Σχολῆς δέκα (10) ἐσωτερικῶν
μαθητῶν ὡς ὑποτρόφων τῆς Ριζαρείου περιουσίας.

Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δέον, ὅπως ἔχουν Ἀπολυτήριον Δημοτικοῦ
Σχολείου, ἡλικίαν οὐχὶ ἀνωτέραν τῶν 15 ἐτῶν κ.λπ. νόμιμα προσόντα.

Αἱ εἰσιτήριοι ἐξετάσεις διενεργοῦνται ἐν τῇ Σχολῇ ἀπὸ 20ῆς
-25ης Σεπτεμβρίου.

Τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ ὑποβάλλονται μέχρι τῆς
15ης Σεπτεμβρίου.

Ἡ Σχολὴ παρέχει δωρεὰν εἰς τοὺς ὑποτρόφους ἐκπαίδευσιν,
τροφὴν, οἴκησιν, ἐνδυμασίαν, ὑπόδησιν κ.λπ.

Πληροφορίαι παρέχονται καθ' ἐκάστην εἰς τὰ γραφεῖα Διοι-
κῆσεως τῆς Σχολῆς (Βασ. Σοφίας 24 Ἀθῆναι Τ. 140, τηλ. 712-
194).

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

= Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α =

Κωνστ. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων. Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους Α΄. — **Ἐπικαιρα.** — **Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου**, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ κοσμικοῦ καὶ τοῦ μοναχικοῦ τύπου τῆς Ὁρθόδοξου λατρείας. — **Μητροπ. Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου Ἀλεξάνδρου**, Τρόποι ἀντιδράσεως τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ ἀθεϊσμοῦ καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας. — **Μητροπ. Δράμας Διονυσίου**, Πολλὰ αἰμάστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ. — **Ἀρχιμ. Χριστοδούλου Παρασκευαΐδου**, Γνωριμία μετὰ τὸν Ὁρθόδοξο Μοναχισμό. — **Ἀρχιμ. Τιμοθέου Τριβιζᾶ**, Τὸ Μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ. — **Ἐνοριακὰ. Πρεσβ. Ἀντ. Ἀλεβιζοπούλου**, Ἡ ἐξομολόγησις ὡς ἐσωτερικὸν αἶτημα τοῦ ἀνθρώπου. — **Σάββα Ἰ. Σάββα**, Λόγος καὶ ἦχος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἔθνους. — **Παναγιώτου Δ. Σακελλαρίου**, Ἀρχιμ. Θεολόγος Κ. Παρασκευαΐδης δ. Θ. (1876-1938). Ὁ ἀπ' ἄμβωνος διδάσκαλος καὶ ὁ ἐπιστήμων. — **Ἀδαμαντίου Στ. Ἀνεστίδη**, «Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός». — **Ἀνδρέα Ν. Νομικοῦ**, Ἐπιτάφιος θρῆνος στὴν Παναγία. — **Μαρίας Μπουνέλη - Τύμπα**, Ἡ ἀποστολὴ τῆς πρεσβυτέρας. — **Δημήτρη Φερούση**, «Ἐνδοξὴ πρωτοπορεία». — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Βασ. Μουστάκη**, «Χαίρειν μετὰ χαϊρόντων». — Ἀνακοινώσεις.

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Ἀποφάσει τῆς Ἐποπτικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς (Πρακτικὸν τῆς 23/1/69), ἅπαντες οἱ Ἱ. Ναοὶ τῆς Χώρας εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεστέλλετο ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» δὲν θὰ λαμβάνωσιν εἰς τὸ ἐξῆς φύλλον καθ' ὑποχρέωσιν. Οἱ Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων ἐκάστου Ἱ. Ναοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀποστολὴ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν σειρὰν τῶν τόμων τοῦ Περιοδικοῦ εἰς τὰς Βιβλιοθήκας τῶν Ἱ. Ναῶν, παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσι τοῦτο ἐγγράφως, συναποστέλλοντες καὶ τὴν ἐξ 100 δραχμῶν ἐτησίαν συνδρομὴν, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθήναι (140), Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».